

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

TARİH PROGRAMI

**KARAGÖZ DERGİSİNE GÖRE AVRUPA DEVLETLERİ
BALKAN VE TRABLUSGARP SORUNU
(1908 - 1913)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özge SAKA

MAYIS - 2018

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

TARİH PROGRAMI

**KARAGÖZ DERGİSİNE GÖRE AVRUPA DEVLETLERİ
BALKAN VE TRABLUSGARP SORUNU
(1908 - 1913)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özge SAKA

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Necmettin ALKAN

MAYIS - 2018

TRABZON

ONAY

Özge SAKA tarafından hazırlanan “Karagöz Dergisine Göre Avrupa Devletleri, Balkan ve Trablusgarp Sorunu (1908-1913)” adlı bu Çalışma 28.09.2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Tarih Anabilim Dalı Tarih Tezli Yüksek Lisans Programı’nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı - Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. M. Alaaddin YALÇINKAYA	Başkan	☐	☐	
Prof. Dr. Necmettin ALKAN	Üye	☐	☐	
Doç. Dr. Özgür YILMAZ	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf SÜRME
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ - Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Özge SAKA
29.05.2018

ÖNSÖZ

Yakın Çağ çalışmalarında, gelişen olayların tarihî analizini yapabilmek için devletlerin zihin yapılarını ve bilinçaltını okuyabilmenin önemi dikkatleri çekmektedir. Tarihî süreçleri incelerken yeni bakış açıları yakalayabilmek için kullanılan yazılı kaynakların yanında tarihî akışa birinci elden tanıklık etmiş, bilgi birikimini görsel analizlerle özet olarak aktaran ve farklı bakış açılarının yakalanmasına imkân veren karikatürler de bu amaca hizmet etmektedir. Özgün anlatımlarıyla karikatürler, bilişsel farkındalığı artırır. Dönemin olaylarına vâkıf olma imkânı verirler. İşte bu sebeple çalışmamızda, 1908-1913'lü yıllar döneminde Avrupa devletlerinin hâkimiyet mücadelesi, sömürge politikaları ve rekabetleri, Osmanlı Devleti topraklarının işgali, Balkan Savaşları, İtilaf ve İttifak bloklarının emperyalist çıkarları, Trablusgarp ve Birinci Dünya Savaşı, Osmanlı Devleti'nin durumu konuları, Karagöz dergisi karikatürlerinin yorumuyla analiz edilerek açıklamak amaçlanmıştır. Böylece dönemin tarihi süreci, ortaya çıkarılmak istenmiştir.

Tanıklık ettiği 1908-1913'lü yıllar döneminin tarihi sürecindeki sosyal ve siyasi etkileri sezme imkânı sağlayan, olaylara çarpıcı yorumlamalar getiren bu karikatürler, çalışmanın ana unsuru olmakla beraber, Avrupa devletlerinin küreselleşme politikalarından yola çıkarak, Avrupa tarihinin, dünya ve Türk tarihiyle nasıl kesiştiği, medeniyet bağlamında sebep olduğu sonuçlar ve bunların nasıl değerlendirildiğinin çözüme kavuşturulması konusuna yardımcı olacak bu çalışmada, kullanılan yazılı kaynakları desteklemek için tamamlayıcı rol de üstlenmişlerdir. Çalışmada 1908-1913'lü yıllar döneminin gelişmelerine dünya, Avrupa ve Türk tarihiyle ilgileri nispetinde yer verilmiştir. Böylece dünyaya bırakılan mirasın nasıl oluşturulduğu gözler önüne serilmeye, Avrupa devletleri ve Balkanlarla ilintili Türk tarihinin yirminci yüzyıl başlarındaki konumları belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmayı sunarken, Prof. Dr. M. Alaaddin YALÇINKAYA'ya, Prof. Dr. Necmettin ALKAN'a, Doç. Dr. Özgür YILMAZ'a, Arş. Gör. Fatih ŞEN'e, aileme ve hazırlanan bu çalışmaya katkı sağlayan, katkılarıyla çalışmanın şekillenmesine yardımcı olan, desteğini esirgemeyenlere de teşekkürü, burada yerine getirilmesi gereken bir görev sayarım.

Mayıs, 2018

Özge SAKA

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET.....	VII
ABSTRACT.....	VIII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	IX

GİRİŞ.....	1 - 5
------------	-------

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TARİH ARAŞTIRMALARINDA KARİKATÜR VE KARAGÖZ DERGİSİ	6 - 10
1.1. Karikatürün Kısa Tarihçesi.....	6
1.2. Karikatürün Tarih İلمي Açısından Yeri ve Önemi.....	7
1.3. Osmanlı Mizah Basımı ve Karagöz Dergisi.....	8

İKİNCİ BÖLÜM

2. BALKAN KRİZİ VE AVRUPA DEVLETLERİ.....	11- 48
2.1. Bosna Krizi	11
2.2. Balkan Bunalımı	20
2.3. Balkan Birliği	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. AVRUPA DEVLETLERİ ARASINDAKİ GÜÇ DENGELERİNDE BLOKLAŞMA BALKANLAR VE TRABLUSGARP.....	49 - 108
3.1. Balkanlarda Hakimiyet Mücadelesi.....	49
3.2. İtalya'nın Sömürge Politikası ve Trablusgarp.....	65
3.3. Devletlerarası Denge Politikaları ve Statü Koruma Çabaları.....	73

SONUÇ	109
YARARLANILAN KAYNAKLAR	114
ÖZGEÇMİŞ	119

ÖZET

Bu çalışma, 1908-1913 dönemi Balkan Savaşları, Balkan devletlerinin isyanları, Avrupa devletlerinin Balkanlardaki hâkimiyet mücadelesi, sömürge politikaları, emperyalist amaçları, İttifak ve İtilaf Devletleri'nin oluşum süreci, Osmanlı Devleti'nin topraklarının paylaşımı, Trablusgarp ve Birinci Dünya Savaşı'na neden olan gelişmeler; konularını içermektedir. Bu konular, Karagöz dergisi karikatürlerinin yorumu ve tasviriyle açıklanmıştır. Karikatürler, bu döneme birinci elden kaynaklık etmektedirler.

Dönemin gelişmelerini yansıtan bu karikatürler, bu dönemin geniş kitlelerine hitap etmişler, Avrupa ve Balkan devletlerini alaya almışlardır. Balkanlardaki kriz ve Avrupa devletleri arasındaki rekabetin, savaşa dönüşmesiyle toplumun moralini düzeltme konusunda etkili olmuşlardır. Bu çalışmada da dönemin genel algısı ve anlayışını tespit ve analiz etmeye; Avrupa devletlerinin; Balkan devletleri, Trablusgarp ve Birinci Dünya Savaşlarına etkilerini anlamak ve döneminin tarihi sürecine farklı ve özgün bakış açıları getirmek amacıyla katkı sağlamaktadırlar. Bundan dolayı da karikatürler, çalışmanın niteliği açısından önemli bir kaynaktırlar. Ayrıca çalışma, bu sayede analizini yaptığımız konularla; daha sonraki tarihi süreç içinde gelişen olayların çözümüne ve anlaşılmasına da yardımcı olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Balkanlar, Avrupa devletleri, Karikatür, Karagöz dergisi.

ABSTRACT

This study focuses on the following topics: Balkan Wars, the rebellions of the Balkan states; European states' struggle for dominance in the Balkans; the colonial policies, imperialist aims and the establishment process of Alliance and Entente States, the occupations sharing the lands of the Ottoman Empire, the Battle of Tripolitania and developments leading to the Great War in the period of between 1908 to 1913. These issues are explained by the interpretation and description of the cartoons of Karagöz magazine. The cartoons witness to this period as the first source.

These cartoons which reflects the developments of the own period affected the great public opinion of its period; made fun of with European and Balkan states. At the same time, they have been effective in correction the morale of the society in the period when the crisis in the Balkans and the competition between the European states turned into wars. Also, in this study they contribute to detection and analyzing the general perception and understanding of the period; in order to understand the influences of European states on the Balkan states, the battle of Tripolitania and Great War; and to bring different and unique perspectives about the historical process of this period. Therefore, cartoons are an important source in terms of the quality of study. In this way, the study helps analyzing and understanding the events that develop in the later historical process with the topics analyzed in this study.

Keywords: Ottoman, Balkans, European states, Cartoon, Karagöz magazine.

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
AKDTYK	: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
EDHV	: Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmet Vakfı
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
KaraM	: Karadeniz Araştırmaları Merkezi
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KTÜ	: Karadeniz Teknik Üniversitesi
Nr.	: Numara
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TİY	: Türkiye İş Bankası Yayınları
TRT	: Türkiye Radyo, Televizyon Kurumu
vd.	: Ve Diğerleri
YKY	: Yapı Kredi Yayınları
s.	: Sayfa Numarası

GİRİŞ

Bu tezin konusunu; Osmanlı mizah basınındaki Karagöz dergisinde 1908-1913'lü yıllar döneminde yayınlanan karikatürlerde yer alan Avrupa devletleri ile bu devletlerin Osmanlı Devleti ve Balkan devletleriyle olan ilişkileri neticesiyle meydana çıkan savaşlar ve çıkar çatışmaları; devletlerin, Balkanlarda ve dünyada egemenlik alanlarına sahip olabilmek için yürüttükleri politikaların neden olduğu buhran ve krizler oluşturmaktadır. Bu konu çerçevesinde Avrupa ve Balkan devletleri ile bunların birbirleri ve Osmanlı Devleti'yle olan ilişkilerini dile getiren karikatürler seçilmiştir. Karikatürler, 1908-1913'lü yıllar döneminde Osmanlı Devleti'nde yayınlanan mizah dergilerinden biri olan Karagöz dergisinden alınmıştır. Yayınlanma süresinin uzunluğu ve hemen hemen yayınlanan tek dergi oluşu nedeniyle, diğer mizah dergilerinden daha başarılı ve niteliklidir. 1908-1913'lü yıllar döneminde, Balkan ve Avrupa devletlerine ilişkin yayınladığı karikatürlerin sayıca diğer dergilerden daha fazla olması onu diğer mizah dergilerine oranla daha öne çıkarmaktadır. Birinci Dünya Savaşı çıkma sürecinde neredeyse ikinci bir mizah dergisi olmadan yayın hayatına devam etmiş, İtilaf Devletleri'ni yeren; Osmanlı Devleti'nin müttfiklerini abartılı şekilde tasvir eden, yorumuyla savaş yıllarında bir moral bildirisi gibi hareket etmiştir.¹

1908-1913'lü yıllar dönemi, Avrupalı devletlerinin işgal faaliyetlerini artırarak, Balkanlarda, Osmanlı coğrafyasında ve dünyada, hammadde ve pazar arayışını hızlandırdıkları yıllar oldu. Almanya ve İtalya birliklerini kurduktan sonra hammadde ve pazar arayışına giriştiler. Sömürge politikaları için en uygun alanlar, Osmanlı Devleti topraklarının henüz sömürgeleşmemiş bölgeleriydi. Ancak İngiltere ve Fransa, önceden Osmanlı Devleti'nin topraklarında sömürgeci faaliyetlerini başlatmıştı. İtalya da bu pazarda kendisine yer bulmaya çalışıyordu. Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika topraklarında işgal edilmemiş tek toprağı Trablusgarp kalmıştı. Bu sebeple İtalya, gözünü bu bölgeye dikti. Rusya ise kuzeydeki topraklarından dünyaya açılmıyordu. O da devletlerin dünya paylaşımından payına düşeni almak istiyordu. Bu sebeple Balkanlardaki Slavlar üzerinden Panslavizm politikası yürütüp, Balkanlar üzerinden Osmanlı Boğazlarına hâkim olabilmeyi planlıyordu. Böylece Panslavizm ve Panortodoksluk politikalarına ağırlık verdi. Aynı yarışta yer alan Avusturya da Adriyatik'e açılmak için Slav unsurunu kullanıyordu. Adriyatik'e açılması için Bosna-Hersek ve Selanik'i ele geçirmesi gerekiyordu. Bosna-Hersek için Sırbistan'ın da aynı amacı gütmesi, bölgede bir Rusya-Avusturya çekişmesine neden olmaktaydı. 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü korumaktan vazgeçip, topraklarını parçalama politikası

¹ Bülent Akbaba, "İnkılâp Tarihi Öğretimi İçin Bir Kaynak: Karagöz Dergisi", **Kastamonu Eğitim Dergisi**, XXII/2 (Mayıs 2014), s. 735

gütmeye başlayan İngiltere'ye karşı Osmanlı Devleti de Almanya'ya yakınlaşmıştı. Bunun üzerine İngiltere, Balkan devletlerinin bağımsız olmalarını desteklemiş, böylece diğer Avrupa devletlerinin yayılmacı politikalarına kendi sömürgelerine giden yolları korumak adına engel olmaya çalışmıştır. Sanayileşen ülkeler arasındaki dünya iktisadî, siyasi hâkimiyeti ele geçirme mücadelesi, neticesinde Almanya ve Avusturya'nın kurduğu ittifaka İtalya'nın da katılmasıyla Üçlü İttifak oluşmuştur. Nüfuz sahası elde etmeye ve sömürgeler sağlamaya çalışan bu ülkeler, daha önce aralarında dünyayı paylaşmış olan İngiltere, Fransa ve Rusya'nın muhalefetiyle karşı karşıya kalıyorlardı. Üçlü İttifak Devletleri'ne karşı mücadelede Fransa, Rusya ve İngiltere arasında yapılan anlaşmalar da Üçlü İtilaf bloğunu meydana getirmişti.² Bu devletler, giderek silahlanıyordu. Bundan dolayı, bu rakip devletler arasında herhangi bir sebeple büyük bir savaşın çıkması beklenmekteydi. Avrupa devletleri, çıkarlarının olduğu bölgelerdeki olayları kışkırtıyorlar, sonraki süreçte de Osmanlı Devleti'nin bu olayları bastırmasına engel oluyorlardı.³

Avrupa devletleri arasındaki bu büyük rekabeti, Avusturya'nın, Makedonya'daki karışıklıklardan ve Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet'in ilan edilmesi sürecindeki iç gelişmelerden istifade ederek Bosna-Hersek'i ilhak etmesi, şiddetlendirmişti. Bosna-Hersek'in ilhak edilmesi, Osmanlı Devleti ve Rusya, başta olmak üzere büyük devletlerin sert tepkisine neden olmuştu. Bosna-Hersek ilhakının bölgesel ve uluslararası alanda yarattığı tepki, Balkan Savaşlarının başlama sürecini tetikleyen önemli gelişmelerden biri oldu. Almanya'nın yanında yer alan Avusturya'nın, Balkanlarda genişlemesi, İtilaf Devletleri bloğunun Akdeniz ve Boğazlar politikalarını tehdit ediyordu. Bu sebeple, Balkan devletlerini kontrollü bir şekilde desteklediler. Avusturya'nın ilhak ettiği toprakları kendi yayılma alanları olarak gören Sırbistan ve Bulgaristan, bu sebeple olası bir saldırı karşısında birbirlerine yardım amaçlı bir antlaşma imzaladılar. Bu antlaşmayı, Bulgaristan ve Yunanistan arasında yapılan diğer bir antlaşma takip etti. Daha sonra da Karadağ, Sırbistan ve Bulgaristan arasında bir savunma antlaşması imzalandı. Balkan Savaşlarının çıkmasında başlıca rol alan Rusya ise Balkan devletlerini kullanarak Boğazlar üzerinde nüfuz sahibi olmayı planlıyordu.

Balkan devletleri, kendi menfaatlerini takip etmeye başlamışlardı. Ruslar, Balkan ittifaklarını, amaçları için kullanmayı ve elde edileni dağıtmayı düşünüyordu. Bulgarlar, İstanbul'u, Sırlar ise Arnavutluk'tan sonra Adriyatik'e açılmayı istiyordu. Balkan Savaşı, Avrupalı devletler arasında dengeyi bozacak bir duruma gelmişti. Avrupa devletleri arasındaki dengelerin bozulmasının savaşa neden olması, Avrupalı devletlerin, başlangıçta sürdürdükleri dışarıdan siyaset gütmeye politikasını bırakarak savaşa doğrudan dâhil olma sonucunu ortaya çıkardı.⁴ Osmanlı Devleti ise iç karışıklıkları nedeniyle Avrupa'daki gelişmeler ve Balkan ittifakını önleme sürecinde etkin rol

² Ercüment Kuran, "Birinci Dünya Savaşı", *DİA içinde*, 6 (196-200), TDV Yayınları, İstanbul, 1992, s. 196

³ Necmettin Alkan, *Karikatürlerle Oryantalizm Avrupa'nın Türk ve Türkiye Algısı*, 1. Baskı, Selis Kitaplar, İstanbul, 2016, s. 272

⁴ Necmettin Alkan, *Ve Selanik Düştü... 1912-1913 Balkan Savaşı ve Hezimet*, 1. Baskı, Timaş Yayınları İstanbul, 2014, s. 304

alamamıştı. Bu sürecin etkin bir şekilde takip edilememesine etki eden, İtalya'yla yapılan Trablusgarp Savaşı, Arnavutluk ayaklanması ve Osmanlı Devleti'nin iç işlerinde hükümeti devirme girişimleri gibi çok fazla diğer olumsuz unsurlar vardı. Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durumdan yararlanan Karadağ da Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmişti. Osmanlı Devleti, İngiltere ve diğer büyük devletlerden yardım istemişti. Gelişen duruma hazırlıksız yakalanmıştı.⁵ Avrupalı devletler ise Osmanlı Devleti'ne savaş açılmasına göz yummaktaydı.⁶

Böylece, İtilaf ve İttifak Devletleri'nin zincirleme olarak birbirlerine savaş açmasına sebep olan ve 20. yüzyılı şekillendiren dünya savaşının nedeni ve bahaneleri, Balkan ve Trablusgarp topraklarından meydana çıkmış oldu. Avusturya yanında savaşa giren Almanya, Rusya-Fransa'ya; İngiltere de anlaşmaları gereği Almanya'ya savaş ilan etmesi; Birinci Dünya Savaşı olarak başlayan bu mücadeleye daha sonra İtalya, Japonya, Amerika, Osmanlı Devleti, Bulgaristan, Yunanistan ve Romanya'nın katılması; Galiçya, Balkanlar ve güney cephelerde devam eden savaşa, Osmanlı Devleti'nin de katılmasıyla Kafkasya, Filistin, Irak ve Çanakkale Boğazı bölgelerine doğru genişlemesi; Asya ve Afrika'daki sömürgelerde ve açık denizlerdeki savaşlarla savaşın, Üçlü İtilaf Devletleri'nin, Üçlü İttifak Devletleri'ne karşı zaferiyle sona ermesine neden oldu.⁷ Bu süreci şekillendiren olay ve durumları tasvir eden 1908'den 1914'lü yıllara kadar dayanan dönemin sayılarında ağırlıklı olarak bu konulara yer veren Karagöz dergisi, dönemin siyasi ve sosyal hadiselerine birinci elden tanıklık etmiştir. Dergideki figürlerden olan Karagöz ve Hacivat'ın karşılıklı konuşmalarıyla desteklenen çizgiler, diğer tarihi kaynaklara farklı bir bakış açısından bakabilme imkânını sunarak, alternatif bakış açıları yaratmaktadır.⁸ Bu sebeple Osmanlı algısında bu olayların nasıl şekillendiğinin anlaşılabilmesi için, çalışmadaki karikatürler de neredeyse bu dönemin konularına ağırlık veren ve bu dönemin tek mizah dergisi gibi olan Karagöz dergisinin karikatürlerinden seçilmiştir.

Balkanlarda meydana gelen olaylar neticesinde gelişen ve bir Avrupa savaşından bir dünya savaşına dönüşen Balkan çatışmaları, Avrupa devletlerinin kendi çıkarlarına göre oluşturdukları sömürgeci politikalar için Avrupa, Balkan ve Osmanlı Devleti toprakları üzerinden yürüttükleri politikalarla kışkırttıkları Balkan ve bölge topluluklarının isyan ve bağımsızlık girişimleri, Yakın Çağın ve 20. yüzyılın en kritik olayların yaşandığı dönemi şekillendiriyor, aynı zamanda da 19. yüzyılın kırılma noktasını oluşturuyordu. Çalışmamızda bu konuları işleyen Karagöz dergisinin karikatürlerinin kullanılma nedenini de, Karagöz dergisinin 1908-1913'lü yıllar döneminin bu siyasi ve sosyal olayları, konuları kendine has üslubuyla kamuoyuyla paylaşması ve toplumun

⁵ Mehmet Okur, "The Times Gazetesi'ne Göre Balkan Savaşları ve İngiltere'nin Politikası", **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, XII/2 (Kış 2012), s. 185-188

⁶ Alkan, **Karikatürlerle Oryantalizm**, s. 45

⁷ Kuran, a.g.e., s. 196

⁸ Akbaba, a.g.e., s. 737

kendi kültürel kodlarıyla çizildiği dönemi yansıtabilmesi, dönemin gerçeğine yakın analiz edilebilmesine imkân sağlamasıdır.⁹

Çalışmada kullanılan karikatürler, çalışmada önce çizerin gözünden çıkan halleriyle tasvir edilmeye çalışıldı. Daha sonra da çizerin dikkat çekmeye çalıştığı konunun bilgilendirmesi, çizerin bakış açısından anlaşılabilmesi için yazılı kaynaklardaki benzer anlatım ve kavramlar üzerinden yapıldı. Karikatürün yorumlanmasında bireyin yaşadığı sosyal ortam, coğrafya, kültürel durum ve dönemin olayları belirleyici olduğundan; aktarılmak istenen zihni kavrayışın yakalanması açısından, karikatürlerin hangi dönem ve şartlar altında çizildiği tespit etmek önem arz etmekteydi. Bu sebeple karikatürlerde yer alan ve görsel metotla aktarılan bilgilerin ortaya çıkarılmasında dönem tarihinin anlaşılmasına ve anlatılmasına temel olan yazılı kaynaklar kullanılarak, karikatürlerin içinde saklı olan mesaj anlamlandırmaya çalışılarak, yorumlama sürecinin sağlıklı işlemesi sağlanmıştır. Böylece karikatürlerdeki mesaj ve detaylar, yazılı kaynaklardaki bilgiyle analiz edilerek, dönemin olayları hakkındaki genel bakış açısını, derinlemesine bir incelemeyle yakalamak amaçlanmıştır. Karikatürler üzerinden yürütülen bu çalışma dönem hakkında bilgi vermekte bunun yanında sunduğu görsel unsurlarla dönemin olayları hakkında üç boyutlu bir değerlendirme imkânı yaratması açısından önemlidir. Tarihi olayların hissiyatını yakalayarak özgün bir değerlendirme idrakini artırmada ana unsur olmaktadır.¹⁰

Karikatür yorumlamalarında karikatürün ele aldığı konuda bütünlük dikkate alınarak değerlendirme yapmak, çalışmanın bir parçası olmuştur. Bu, karikatürün yaratmak istediği algının daha net anlaşılmasına da yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda, çalışmada konuya kaynak olarak yazılı eserlerin de kullanılması, bu algı gücünün anlaşılmasını kuvvetlendirmektedir. Karikatürlerin, çalışmada konu alınan olaylara farklı bir bakış açısı ile bakabilme amacıyla kullanılması, çalışmanın 1908-1913'lü yıllar dönemi için yapılan çalışmalar içinde, orijinal ve özgün bir çalışma olarak bulunabilmesine katkı sağlamıştır.

Söz konusu olan katkıyla bu dönemde Balkanlar, Trablusgarp ve Osmanlı Devleti'nin sömürgeleştirilmek istenen topraklarından başlayan, Avrupa'dan dünyaya yayılan olaylara Karagöz dergisinin nasıl yaklaştığı, bu olaylarda Avrupa devletlerini ne derece ve ne kadar sorumlu tuttuğu, ya da sorumlu tutup tutmadığı ve bu olayları karikatürize ederken; Karagöz, Hacivat ve Avrupa devletleri için oluşturduğu figürleri nasıl kullandığını; ele aldığı meselelerde, II. Abdülhamid'in ve Osmanlı Devleti'nin tutumunu, üslendiği rolü, olaylarla birlikte yorumuna nasıl dâhil ederek okurlarıyla paylaştığı konularının da anlaşılması sağlanmaya çalışılmıştır.

Çalışmada, konu haricindeki bilgilere de dipnotlarda yer verilmiş, karikatür diyalogları ise Osmanlıca metinden çevrilmiş haliyle aynen aktarılmıştır. Karikatürler, konu ve yayın içeriklerine

⁹ Akbaba, a.g.e., s. 734

¹⁰ Akbaba, a.g.e., s. 733

göre bölümlendirilmiştir. Derginin adı, sayısı ve basım tarihi de bu sınıflandırma içine dâhil edilmiştir. Dergideki tarih bildirimini; Rumî Takvim bildirimini yanında Miladî Takvim, köşeli parantezle belirtilerek verilmiştir.

Çalışmanın içerdiği üç bölümden birincisinde; karikatürlerin tarih için önemi, tarihi, tarih araştırmalarındaki yeri ve tarih analizlerinde hangi açıdan, nasıl önemli bir yer tuttuğuna; bununla beraber, Osmanlı mizah basını ve bu basında Karagöz dergisinin tuttuğu yer hakkındaki öneme değinilmiştir. İkinci bölümde ise; Balkan toplumlarının işgal ve bağımsızlık girişimlerinin Balkan ve Osmanlı coğrafyasında sebep olduğu krizler, bağımsızlıklarını kazanmaya çalışan Balkan topluluklarının işgal ettikleri bölgelerdeki topraklarda yaşayan Balkan toplumları ve Osmanlı Devleti'yle yaşadıkları sorunlarla beraber Avrupa devletlerinin, bu durumlardan faydalanıp kendi çıkarları için ortaya sürdükleri politikalarını nasıl yürüttükleri, gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde ise; Büyük Devletlerin, Balkan ve Osmanlı Devleti toprakları üzerinde çıkan çatışmaları, Avrupa savaşıdan bir dünya savaşına nasıl dönüştürdükleri, emelleri, çıkarları, hâkimiyet kurmak istedikleri alanlar üzerindeki mücadelelerinde nasıl bir politika güttükleri, Balkan devletleriyle yaptıkları gizli anlaşmalarla sürdürdükleri siyaset, sömürgecilik faaliyetleri ve bunun neticesinde oluşturdukları Üçlü İttifak ve İtilaf bloklarının çatışmaları, güç hâkimiyetinde etkin faktör olmak için giriştikleri silahlanma yarışının hızlanmasıyla dünyanın içine düştüğü sıkıntılı süreç hakkında bilgi verilmiştir.

Sonuç bölümünde yapılan değerlendirmeyle de çalışmada kullanılan karikatürlerin, konuların anlaşılmasında ne derece de etkili olduğu, dönem hakkındaki olaylar, durum ve sürecin anlaşılmasına etkisi ve katkısının belirlenmesi sağlanmıştır. Karikatürlerin özet halinde aktardıkları bilgilerin, oluşturmaya çalıştıkları algının var olan bilgilerle nasıl bir bakış açısı yakaladığı ve bunun olayların açıklanmasında yer aldığı etkiye değinilmiştir. Konu olarak işlenen dönemin, durum ve olaylarının tarihsel analizi; karikatürlerin siyasi, sosyal ve kültürel ortamlar gibi etkenlerle üslendikleri değere değinilerek yapılmıştır. Böylece karikatürlerin, görsel ve sözel mecazlarının, bilişsel kavramlara dönüşerek anlamlandırılmasından yararlanılarak; çalışmada, özgün, eleştirel ve yaratıcı üsluplarıyla, dönemin daha iyi anlaşılması ve değerlendirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TARİH ARAŞTIRMALARINDA KARİKATÜR VE KARAGÖZ DERGİSİ

1.1. Karikatürün Kısa Tarihçesi

Mizah, özgün bir metin ortaya çıkarma stratejisidir. İletişimsel bir işlevi vardır. Dünyayı kendine özgü bir yorumla algılar. Karikatürist, kendini adadığı konuyla ilgili duygusunu, karikatürle dışarı vurur, okuyucusuna iletmeye çalışır. Teşhir ettiği konuyla normlar arasındaki farklılıklara değinir. Mizah uslandırır, ikaz eder ama bunu kaba vasıtalar aracılığıyla değil; yer yer usulca sinirlendiren, yer yer uyarıcı bir dokundurma ile, keskin nüktelerle zarafetle yapması gereken bir vazifeyle üstlenmiştir.¹¹

Kelime kökeni İtalyanca “caricare / caricature” olan karikatür ise yüklenmek, abartmak, manasını taşır. Mizahın resimle ifade edilmiş biçimidir. Kişi nesne ya da olayların abartılı, komik, alaycı tasvirini yapar, siyasi ve sosyal olayları işler. Kelime ilk olarak 17. yüzyılın ortasında İtalya’da, daha sonra Fransa ve İngiltere’de bugünkü anlamıyla kullanıldı. Ancak daha ileri örnekleri 19. yüzyılın ortalarında ortaya çıkmıştır.¹² 16. yüzyılda Batı’da ortaya çıkmaya başlayıp, 18. ve 19. yüzyılda Avrupa’da rağbet gören bir sanata dönüşmüştür. Karikatürün ilk izlerine Eski Mısır’da rastlanır. Daha sonrasında bu izler, Antik Yunan ve Roma’da da görülmektedir.¹³ Bundan dolayı karikatür tarihi, ortalama beş bin yıl öncesine kadar gider.¹⁴ Günümüzdeki halini 18. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa’nın İngiltere ve Fransa gibi ülkelerinde alan karikatür sanatı ise 19. yüzyılın vazgeçilmez mizah unsuru olmuştur. Avrupa’da geleneksel bağlardan kopma ve özgürlük isteği, insan haklarının dünya çapında tanınması nispetinde karikatür sanatı da kendi dalında ilerleme kaydetmiştir.¹⁵ Güldürürken düşündürerek içerdiği mesajları, çizildikleri döneme ait semboller üzerinden vermiş, toplumların tarih ve kültürleri hakkındaki sentezi ortaya koymuştur.¹⁶ Ülkemizde Avrupa’nın etkisinde gelişmeye başlayan karikatür sanatı; minyatür sanatları, ortaoyunları, Karagöz-Hacivat gölge oyunları ve bunlarda kullanılan figürlerle yokluğunu

¹¹ Semih Balcıoğlu, *Cumhuriyet’in 75. Yılında Türk Karikatürü*, 2. Baskı, TİY, İstanbul, 1998, s. 11

¹² Alkan, *Karikatürlerle Oryantalizm*, s. 17-18

¹³ Necmettin Alkan, *Avrupa Karikatürlerinde II. Abdülhamid ve Osmanlı İmajı*, 2. Baskı, Selis Kitaplar, İstanbul, 2006, s. 12

¹⁴ Alkan, *Karikatürlerle Oryantalizm*, s. 17

¹⁵ Orhan Koloğlu, *Türkiye Karikatür Tarihi*, 1. Baskı, Bileşim Yayınları, İstanbul, 2005, s. 21

¹⁶ Alkan, *Karikatürlerle Oryantalizm*, s. 18

hissettirmemiştir.¹⁷ Alaya alma yerme, aksaklıklara değinmek amacıyla yapılan karikatürler, Osmanlı basın hayatının geç döneminde, yerini almaya başlamıştır.

1.2. Karikatürlerin Tarih İlmî Açısından Yeri ve Önemi

Tarih araştırmalarında sağlıklı tespitlere ulaşabilmek ve sağlam mantık örgülerine sahip bir tarih incelemesi yapabilmek için tek bir kaynak yeterli olmayacaktır. Bu sebeple birçok ilim dalı, tarihî olay araştırmalarının doğru yapılmasında tarih ilmine hizmet etmektedir. Bu yardım bazen yazılı vesikalar yoluyla, bazen Arkeoloji, Nümismatik, Sosyoloji, Psikoloji, Paleontoloji, bazen de fen ilimleri yoluyla olmakta hatta tarihin bilinen seyrini bile değiştirebilmektedir. Karikatür ise yaşanmış olayları çizgilerle tasvir eder. Çizildiği anın olaylarına çizerin gözüyle ruh katar, dolayısıyla çizerin duygu ve düşünce dünyası hayat görüşünden beslenir. Bu yüzden objektiflik ve güvenilirliği bu çerçevede ele alınmalıdır. Tarihi yazan insandır. Karikatür göze hitap ettiğinden, tasvirindeki nesnelere görüntüsünün beyinde anlık yorumlanması olaya dair birçok tespitin bir anda yapılabilmesine olanak verir. Aynı tespitin kelimelerle yapılabilmesi için sayfalar dolusu metnin yazılmasına ihtiyaç duyulabilir. Karikatürde bahsi geçen olayların yorumlarının yapılabilmesi için karikatürün konusunu ana hatlarıyla kolayca açıklayabilecek, hakkında yorum yapılabilmesine izin verecek tarihi bilgi sahibi olunmasına ihtiyaç vardır. Böylece bilgi aktarımı daha hızlı ve etkili biçimde yapılacaktır. Bu, tarihî bilginin aktif ortamlarda kullanılabilmesine imkân tanır. Aynı zamanda dönemin tarihine birinci elden kaynaklık eder. Böylece, tarihçinin aktardığı tarih bilgisine yapılan zorunlu şahitliği yaratıcı bakış açıları geliştirmeye çevirerek, var olan bilginin faklı kaynaklarca da desteklenmesini gerçekleştirir.¹⁸

Karikatür, dönemin bilgisini, birikimini, duygusunu bize kendi özgün yorumuyla yansıtır. Tarih anlatımında görsel ve yazılı malzeme döneme ışık tutan unsurlardır. Etkili bir tarih yazımı için birikim ve yorumlama kabiliyetine sahip olmak önemlidir. Kelimelerle yapılan tasvirler karikatürde çizimle can bulur. Yazılı metine eklenen görsellik olaylara bakış açısını güçlendirir. Farklı medeniyet ve toplumların profilini, değer yargılarını, zihniyet yapılarını, tepkilerini tespit etme imkânı verir. Bu imkân, tarihi oluş, süreç ve değişimlerinin saptanmasında önemli bir faktördür. Karikatürlerin yanlış yorumlanması tehlikesine rağmen karikatürün hangi amaç için çizilip nasıl kullanıldığını göz önünde bulundurmamak tarihi olayların süreç içindeki gelişimlerinin takibinde farklı bir bakış açısı kazanma imkânını da verecektir. Çizerler, dönem olaylarına karikatürün doğası gereği abartılı bir atıfta bulunurlar ama bu abartıya rağmen çizimin arkaasında yaşanan olaylar vardır. Tarihî süreç içinde yaşananların hatırlanmasında yazıdan önce resmin kullanıldığını unutmamak gerekir. Bu bağlamda, Roma ve Antik Yunan Dönemi'nde tasvir ve figürlerin önemli bir yere sahip olduğu da bilinmektedir.¹⁹ Tarih sahnesinde uzun bir süre insanlar,

¹⁷ Ferit Öngören, *Cumhuriyet'in 75. Yılında Türk Mizahı ve Hicvi*, 3. Baskı, TİY, İstanbul, 1998, s. 51

¹⁸ Akbaba, a.g.e., s. 732

¹⁹ Alkan, *Avrupa Karikatürlerinde II. Abdülhamid*, s. 14

olayları birbirine çizdikleri resimlerle aktarmışlardır. Bu sebeple karikatür, olayların detayına anlık inebilme yeteneğiyle önem arz eder. Yaşanan dönemin duygu düşünce dünyasını, insanların yaşayışlarını, algılarını; çizerin konuya hâkim olabilme yeteneğiyle bilgi hazinelerini, olaya bakış açılarını, mizahî bir yaklaşımla sözsüz ve sessizce tüm netliği, açıklığı ve saflığıyla gözler önüne serer. Ciltlerce basılmış bilgiyi tek karede toplar. Sahip olduğu ifade vasıtası ve barındırdığı malzeme yardımıyla verilmek istenen mesajı çabuk ve pratik bir şekilde muhatabına ulaştırır. Güncel konuları damıtarak işlediğinden, tarihçilikle gelişen farklı yaklaşımlar, farklı kaynaklara yönelme ihtiyacına cevap verir. Kültürel kodlar, geçmişin duyarlılıkları hakkında anahtar görevi üstlenir. Dolayısıyla, tarih açısından vazgeçilmez bir kaynaktır. Her türlü koşul altında gerçeği söylemenin güçlüğüne üstesinden çizginin gücüyle gelir. Bu anlamda, düşüncel yönü de harekete geçirir. Peşin hüküm taşıyacağından ön yargıları anlamaya ve eleştirel düşünmeye yardımcı olur. Karikatür çizildiği dönemin sosyal, siyasi ve ekonomik ortamları hakkında unsurlar taşıdığından, belli bir dönemde insanların ne düşündüğüne ilişkin sezgiler sunar ve bunu etkili bir özet halinde aktarır.²⁰

1.3. Osmanlı Mizah Basını ve Karagöz Dergisi

Osmanlı mizah basın hayatı Tanzimat Dönemi'nde önemli gelişmeler kaydetmiştir. Tanzimat Dönemi'nin sınırlı alanına rağmen I. ve II. Meşrutiyet Dönemi'nde bu alan genişlemiş ve zenginleşmiştir.²¹ Karikatür ve mizah dergisi anlayışının yerleşmeye başladığı bu dönemde, karikatür dergileri çoğalırken üslendiği misyonu da değer kazanmaya başlar. Bireysel üslup ve ironiler Batı'nın etkisi altında çeşitlenir. 1870-1877 yılları arasında yirmi Osmanlı mizah dergisi çıkartılmıştır.²² İlk karikatür gazetesi 1868'de yayımlanan Terakki Gazetesi'nin eki Letâif-i Asâr'dır. Osmanlı mizah basınında karikatür gazetesi olarak ilk çıkan gazete ise Teodor Kasap tarafından çıkarılan Diyojen'dir. Osmanlı mizah gazeteleri geleneksel ve Batılı tarzda yayınlanmıştır.²³ Geleneksel tarzda basılmış dergilerin temelleri, Tanzimat Dönemi'nde atılmıştır. Dergi sayfası, gölge tiyatrosunun perdesi gibi bir gerçeklik vizyonu yaratmıştır.²⁴ Bu dergilerde olay ve durumlar, siyasal ve toplumsal açıdan hicvedilirdi. Batılı tarz usulü mizahi dergilerde ise toplumsal sorunlara dikkat çekilirken; iğneleme, ironi, mübalağa sıkça kullanılan üslup biçimiydi. Bu tarz dergilerde yazarın görüşü daha ön plana çıkartılırdı. Fransız etkisi ağırlıklı olarak hissedilmekle beraber Batı, yükselen ve takip edilen bir değer olarak gösterilmişti. Sözlü mizahtan, yazılı mizaha geçilirken; yazılı mizah anlayışı, sözlü mizah anlayışın üzerine temellendirilerek, sözlü kültüre bağları bulunan kitlelere hitap edilmek istenmiştir.²⁵

²⁰ Akbaba, a.g.e., s. 732-734

²¹ Nuri İnuğur, **Basın ve Yayın Tarihi**, 5. Baskı, Der Yayınları, İstanbul, 2005, s. 305

²² Hasan Duman, **Osmanlı-Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828-1928)**, 2. Baskı, EDHV, Ankara, 2000, s. 73

²³ Turgut Çeviker, **Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü**, 3. Baskı, Adam Yayıncılık, İstanbul, 1986, s. 15

²⁴ Palmira Brummett, **İkinci Meşrutiyet Basınında İmge ve Emperyalizm 1908-1911**, (Çev. Ayşen Anadol), 1. Baskı, İletişim, İstanbul, 2003, s. 521-522

²⁵ Akbaba, a.g.e., s. 734

Bu çalışmada kaynak olarak kullanılan Karagöz dergisi ise çizimleri, metin üslup ve yapısı ile diğer dergilere oranla daha kalitelidir. Tanzimat karikatürünün geliştirilmiş yetkin bir biçimini sunar, yazılı ve ayrıntılı bir betimlemeye de sahip olan Karagöz dergisi, 1908'de kurulmuştur.²⁶ Dergi, 1908-1913'lü yıllar dayanan dönemi dergileri içinde en uzun süreli olarak yayınlanan dergidir. Haftada iki kez çıkartılırdı. Derginin adı geleneksel Osmanlı gölge tiyatrosunun başkarakterlerine izafeten verilmişti. Kurucusu Ali Fuat'tır. Fiyatı adet başına yirmi para idi. Dergide ilanlara az yer verilirdi. Derginin başkarakterlerinden Karagöz, her şeyi alaya alan biridir. Hacivat ise ağırbaşlı ve temkinlidir, konuşmalarında Karagöz tarafından çoğu zaman yanlış anlaşılmaya müsait ağır bir üslup kullanır. Güldürü ve ironi ögesi bu diyalogdan ortaya çıkar. Dergi: Muhavere, Dâhili, Takvim-i Ceraid (basında çıkanlar), Telgraf (kısa haberler), Hasb-î Hal (görüşüp, dertleşme) ve Küşteri Meydanı²⁷ gibi bölümlerden oluşur. Muhavere sütununda; Karagöz'le Hacivat, güncel bir hayat sorunu ya da politika konusunda söyleşirler. Bu bölümün güldürü ögesi, yanlış anlamalar ve kelime oyunlarıdır. Karagöz, bilinçli bir alaycı kişilikle Hacivat'ı ciddiye almaz. Bölümün sonu verilen öğütle biter. Okur, bu bölümde kendini derginin fikriyle özdeşleştirme ya da bunu yapmama imkânını bulur. Bazen de bu bölümde ciddi konulara yer verilir. Dâhili bölüm, memleketin iç sorunlarına yer verir. Takvim-i Ceraid (basında çıkanlar) bölümü, basından yapılan alıntılarını içerir. Telgraf bölümü, yurt içinden ve yurt dışından mizahi kısa haberler verir. Hasb-î Hal köşesinde, güncel sorunlar tartışılır, çözüm yolları aranır. Küşteri Meydanı sütunu ise güldürü öğeleri barındıran fıkralar, içerirdi. Başyazar ve çizeri kadrosunda: Ali Fuat, Mahmut Nedim, Ali Haydar, Baha Tevfik, Aka Gündüz, Halit Naci ve Mehmet Baha bulunmaktaydı. Karagöz dergisinin satışa sunulduğu tarihten 1914 yılına kadar karikatürleri, imzasız yayınlanmıştır. Savaş yıllarında halkçı tutumu ve moral bildirisi işlevi üstlenmesiyle satışını yirmi bine ulaştırmıştı.²⁸

Karagöz'de basılan karikatürlerin ortak özelliği; olayı gerçekleştiren ve yorumu yapan kişilerin Karagöz ve arkadaşı Hacivat olmasıdır. Karagöz dergisinde, özellikle 1908-1913'lü yıllar dönemindeki Bosna meselesi, Balkan Savaşları, Balkan krizi ve Birinci Dünya Savaşı'na neden hazırlayan etkenlere ilişkin yorumlara ve çok sayıda karikatürlere yer verildi. Bu dönemde çıkan sayılarının büyük çoğunluğunun içeriğini bu konular oluşturmuştu. Bu çalışmada yer alan karikatürler de konusunu, Karagöz dergisinin 1908-1913'lü yıllar döneminde yayınlanan sayılarından almış olup içeriğinde, Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasına neden olan süreçte meydana gelen; Bosna meselesi, Balkan devletleri birliği ve Balkan Savaşları sonucunda çıkan Birinci Dünya Savaşı'yla oluşan büyük dünya buhranına yer vermektedir. Bu konular üzerinde, savaş sırasında Karagöz, görüşünde dünya barışını savunuyordu ve o dönemin etkili tek mizahi dergisiydi. Türk kamuoyunda işgaller karşısında ortak bir bilinç oluşturmaya çalışmıştı. Kurtuluş yolunda gerçekleştirilecek çalışmalar için de gücün, Anadolu'da olduğunun bilincini

²⁶ Akbaba, a.g.e., s. 735

²⁷ Şeyh Küşteri: Karagöz gölge tiyatrosunun kurucusu olduğu söylenir. Karagöz perdesine Küşteri Meydanı derler.

²⁸ Akbaba, a.g.e., s. 735-738

oluşturuyordu. Bu sebeple, tasvirici karikatür çizgisinden uzaklaşmış, reel hayatı birebir yansıtan çizgi dünyasından daha çok, savaşın getirdiği öfkeyle ifade edilen karikatürel anlatıma daha çok yakınlaşmıştı. 1935 yılında satılmış ve yayın hayatına son verilmişti. Karagöz adı uzun süre Türkiye’de karikatürle aynı anlamda kullanılmıştır.²⁹

Karagöz dergisinin formatı, 28 cm x 41 cm ebatta olup, dört sayfadan oluşur. Çizimleri, tasvirici bir anlayışla oluşturulmuştur. Metinleri ve alt yazılarında, halk dili kavramları tercih edilmiştir. Böylece sokaktaki adamın önyargılarına, değer ve beklentilerine ulaşabilmeyi başarmıştır. Büyük Devletlere karşı, milli mücadeleden yana olan tavrı, popülist, kavgacı kimliği ve toplumsal değerlere sahip çıkışıyla geniş halk kitlelerine ulaşmıştır. Karagöz dergisi, her sayısında genellikle iki karikatüre yer verirdi. İlk sayfasındaki karikatüründe; günün politikası, dördüncü (son) sayfasındaki karikatüründe ise toplumsal bir olay işlenirdi. Karagöz dergisi karikatürleri, tarih açısından geniş kapsamlı ve nitelikli bir arşiv sunmaktadır. Karagöz ve Hacivat’ın karşılıklı konuşmaları, dönemin siyasi ve sosyal olaylarının birinci elden tanıklığını dile getirmektedir. Bu, Karagöz dergisine tarih araştırmaları açısından; II. Meşrutiyet Dönemi, Birinci Dünya Savaşı yılları, Kurtuluş Savaşı, Cumhuriyet’in kuruluşu, Tek ve Çok Partili Dönemleri hakkında farklı, özgün bakış açılarının yakalanmasına ve değişik yorumların yapılabilmesine kaynaklık edecek bir nitelik kazandıracaktır.³⁰

²⁹ Akbaba, a.g.e., s. 736-737

³⁰ Akbaba, a.g.e., s. 737

İKİNCİ BÖLÜM

2. BALKAN KRİZİ VE AVRUPA DEVLETLERİ

2.1. Bosna Krizi

“-Bırakmam, bırakmam.

-Ha babam ha... Biraz da siz yardım edin yahu!”³¹

Dağın içinden geçen demiryolunun raylarını bir taraftan Bulgaristan, diğer taraftan Osmanlı Devleti çekiştirmektedir. Öte tarafta bu rayları çeken Bulgaristan’ın eteklerinden de Avusturya-Macaristan ve Almanya çekiştirerek, Bulgaristan’a destek vermek istediğini gösterir. Dağın diğer tarafındaki Osmanlı Paşası ise rayı yalnız başına çekmektedir. Hemen önünde ise Fransa ve İngiltere bulunmakta ve ellerini ona doğru uzatmakta ise de Osmanlı Paşası’na yardım etmeyecek bir mesafede durmaktadırlar. Osmanlı Devleti burada tek başınadır. Bulgaristan *“Bırakmam bırakmam”* derken; Osmanlı ise *“Ha babam ha... Biraz da siz yardım edin yahu”* diyerek Fransa ve İngiltere’den çaktığı yüke destek vermelerini ister.

Osmanlı Devleti’nin Balkanlardaki egemenliğini devam ettirme çabalarına İngiltere ve Fransa destek vermez. Karikatürde ellerini uzatıyor gibi görünmelerine rağmen, yeterli yakınlıkta değildirler. Sadece destek veriyormuş gibi görünürler. Buna karşın Avusturya-Macaristan ve

³¹ Karagöz, 20 Eylül 1324 [3 Ekim 1908], Sayı 17, s. 4

Almanya'nın demiryolunun sonunda Bulgaristan'ın yanında yer alması, Balkanlardaki Osmanlı hâkimiyetine zarar verecek olayların destekleyicisi olduklarını gösterir. Şark Demiryolları Kumpanyası işçilerinin greve gitmesiyle oluşturulan karmaşa ortamından Bulgaristan, faydalanmaya çalışmıştı. Kumpanya, Bulgaristan'dan geçen demiryolu hattı için Osmanlı Devleti'ne para ödemekte idi. Grevden yararlanan Bulgaristan, kendi topraklarından geçen kısma el koyarak, askeri güçle hattı kendi için işletti. Grev bittikten sonra da bir takım bahanelerle hattın işletmesini kendi elinde tutmaya devam etti. Osmanlı Devleti, bu durumu Berlin Antlaşması'nın şartlarına göre protesto edince; Avusturya, Almanya, İngiltere, Fransa antlaşma gereği Bulgaristan'a sözde ihtarda bulundu. Sofya Hükümeti, demiryollarına milletin arzusu ile el koyduğunu bu suretle hiçbir hükümetin kuvvet kullanarak, bu hattı milletin elinden almaya teşebbüs edemeyeceğini bildirdi. Bulgaristan bir yandan asker topluyordu. Gerçek niyeti ise Bulgaristan'ın bağımsızlığını duyurmaya çalışmaktı. Bu, Berlin Antlaşması'nı ihlal edecek bir hamleydi. Gösterilen tepkiler karşısında, Kamil Paşa Hükümeti ise kamuoyuna, böyle bir hareketin yaratacağı tepkiyi ve buna karşılık yapması gerekeni düşünerek Bulgaristan'ın böyle bir girişme teşebbüs edemeyeceğini temin ediyordu. Bu iyimserlik rüyasına karşılık Bulgaristan Prensi, Viyana'da krallar için düzenlenen bir törenle karşılandı. Bosna'nın Avusturya'ya ilhaki ve Bulgaristan'ın bağımsızlığının duyurulması meseleleri, bir plana bağlandı.³²

Bulgaristan, topraklarındaki Şarkı-ı Rumeli Demiryollarına ait Osmanlı İmparatorluğu'nun da pay sahibi olduğu demiryollarını millileştirdiğini açıkladı ve olası bir Babıâli müdahalesine karşı askeri hazırlıklara girişti. İstanbul'daki siyasi karışıklık ortamı nedeniyle Osmanlı İmparatorluğu, Bulgaristan'ın almış olduğu tek taraflı karara göz yummak zorunda kaldı. Daha sonra 5 Ekim'de bağımsızlığını ilan etti.³³

³² Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918)**, IX, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1996, s. 227-228

³³ Nuray Ekici, "Bulgar Devleti'nin Gelişmesi (1878-1908)", Osman Karatay-Bilgehan A. Gökdağ (Der.), **Balkanlar El Kitabı: Tarih**, içinde 1(528-541), KaraM&Vadi Yayınları, Ankara, 2006, s. 539

“-Al ağam al... Aha ne böyle Balkan kaşarı ne de böyle sucuk bir yerde bulaman...

-Sucuk fena değil ama Balkan kurtlanmış!...”³⁴

Karagöz, sırtında küfesiyle pazara çıkmıştır. İri yarı bir pazarcı, tezgâhında kalıp kalıp kaşar ve sucuk satmaktadır. Hemen yan tarafında kedi ve köpek çelimsiz bir şekilde tasvir edilmiştir. Pazarcı, Karagöz’e böyle Balkan kaşarı ve sucuğunu hiçbir yerde bulamayacağını söyler. Pazarcı malını överken, Balkan kaşarının kurtlanması Karagöz’ün pek hoşuna gitmez. Fakat yanındaki köpek ve kediler aç ve çelimsiz olduklarından Balkan kaşarının kurtlanmasından istifade edip midesine indirebileceği için bekleyiş içindedirler.

Burada Balkan kaşarı Balkanları temsil eder. Kurtlanmış olmasıyla da Balkanlarda çıkacak olaylara gönderme yapmaktadır. Balkan kaşarını kapmayı bekleyen hayvanlarla da daha sonra Balkanlardan pay almayı düşünen Balkan devletlerine işaret edilmektedir. Balkan kaşarının kurtlu ifade edilmesi Osmanlı Devleti’nin bu duruma hiç hoşnut yaklaşmadığını göstermektedir. Osmanlı-Rus Savaşı sonunda yapılan Yeşilköy (Ayastafanos) Antlaşması ile Paris Konferansı’nda tanınan Osmanlı İmparatorluğu’nun toprak bütünlüğünü koruma politikasından vazgeçilmesi Berlin Antlaşması’yla onaylandı ve kongrede Osmanlı İmparatorluğu’ndan bağımsız olmak için ayrılmak isteyen Balkan devletlerinin bağımsızlıkları tecil edildi. İngiltere’nin Kıbrıs’a; Avusturya’nın Bosna topraklarına yerleşmesinin yolu açıldı. Bu suretle, Osmanlı İmparatorluğu topraklarının parçalanma ve paylaşılmasına dayalı yeni bir siyaset dengesi kuruldu. Bulgaristan bağımsızlığını ilan etti. Sırp ve Rus tehlikesi, Avusturya siyasetini, Orta Avrupa’dan Balkanlara kaydırıldı. Sırbistan, Yugoslavya Birliği ülküsüyle Karadağ, Bosna, Makedonya ve Avusturya yönetimindeki Hırvatlar, Slovenler ve Romenleri de Sırbistan’la birleştirecek Yugoslav tasarısı, Avusturya’daki Alman olmayan Macar, Leh ve İtalyan toplulukları için de bir ayrılma örneği olabilirdi. Bu, Avusturya İmparatorluğu’nun dağılması demektir. Sırbistan, bu konuda Rusya’dan yardım

³⁴ Karagöz, 22 Eylül 1324 [5 Ekim 1908], Sayı 18, s. 4

umuyordu. Avusturya'nın Balkanlarda yayılma yolunu kapıyordu. Böylece, Rus yayılma alanı Boğazlardan ve Germenlerden uzak tutulmuş olacaktı. Aynı zamanda, İtalya da Arnavutluk, Karadağ ve Makedonya'ya yerleşmek istiyordu. 1890 yılından sonra başlayan Avusturya ekonomisindeki canlılık, Avusturya'nın pazar ihtiyacını artırmıştı. Balkanlar, hem bu pazar ihtiyacını karşılayacak hem de Ortadoğu ticaret yollarının kullanılabilmesinin önünü açacaktı. Bu sebeple, Bosna, Avusturya'nın büyük bir Avrupa devleti olarak ekonomisini yaşatıp geliştirmesinde büyük önem taşıyordu.³⁵

Etnik anlaşmazlıklar ve emperyalist rekabet, Balkan coğrafyasını barut fıçısına çevirmişti. Berlin Antlaşması'ndan sonra Osmanlı hâkimiyetindeki Balkanların sadece 1/5'i (Trakya, Makedonya, Epire, Arnavutluk bölgesi) kalmıştı. Trakya'da Yunanlılar, Bulgarlara karşı; Makedonya'da Yunanlılar, Bulgarlara ve Sırlara karşı; Epire'de Yunanlılar, Arnavutlara karşı mücadele içindeydiler. Balkanlardaki bu güç ve mücadeleyle Avrupa devletleri arasında çıkan uyuşmazlık sonucu olarak ilk 1908 Bosna-Hersek'le başlayan Balkan bunalımı, tarihte Birinci Dünya Savaşı'nın provası olarak değerlendirilmiştir.³⁶

“-Oğlum, sen ne dersen de... Senin şu kıyafetin benim daha hoşuma gidiyor.”³⁷

Bulgaristan başında kalpağı elinde tulumuyla, gayda çalmaktadır. Bir köy yerinde bulunan Bulgaristan'ın karşısında Karagöz pek keyiflidir. Bulgar Ferdinand'a güler, şapkası başından düşmek üzeredir. Elinde bir taç belinde kılıcı vardır. Karagöz'ün hoşuna giden Bulgaristan Prensi Ferdinand'ın taçsız, kalpaklı halidir. Bunu, “*Senin şu kıyafetin benim daha hoşuma gidiyor.*” diye

³⁵ Karal, a.g.e., s. 213-216

³⁶ Şennur Şenel, “19. ve 20. Yüzyılların Denge Oyununda Balkanlar”, Osman Karatay-Bilgehan A. Gökdağ (Der.), **Balkanlar El Kitabı: Tarih**, içinde 1(399-412), KaraM&Vadi Yayınları, Ankara, 2006, s. 407-409

³⁷ **Karagöz**, 25 Eylül 1324 [8 Ekim 1908], Sayı 19, s. 1

ifade eder. Gayda çalarak yani bağımsızlığını ilan ederek, gürültü çıkarmak niyetinde olan Bulgaristan'ın başına kalpak koyarak, onu bağımsızlığını ilan etmeden önceki eski halinde gördüğünü ifade eder. Yani İslam dinindeki Osmanlı Devleti'nin çizgisinden sapmamış ve Avrupa'nın gönüllü bağımlısı olmayan Bulgaristan olarak görür. Avrupa devletlerinin akıl hocalığını yaptığı konumunu kabul etmez. Bulgarlar, Ayastafanos Antlaşması'nda saptanmış ancak Berlin Antlaşması ile gerçekleştirilmekten alıkonulmuş olan Büyük Bulgaristan ülküsüne bağlı kalmışlardı. Makedonya'da komitacılık çalışmalarıyla vilayeti kazanabilme yolunu denediler. Prens Ferdinand, Avusturya'nın Bosna'yı ilhakından bir gün önce bağımsızlığını ilan ederek Çar ünvanını aldı. Öncesinde Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı yarı bağımsız bir prenslikti. Berlin Antlaşması'nın bu suretle bozulmasının Büyük Devletlerce protesto etmesini bekleyen Osmanlı Hükümeti, bu konuda yalnız kaldı. Büyük Devletler, dikkatlerini Avusturya'nın Bosna ilhaka çevirdiler. Rusya, İngiltere, Fransa, Osmanlı Devleti'nin zararına olacak çıkar sağlamaya çalışıyordu. Osmanlı Devleti, Sırbistan'la anlaşma yoluna gitti. Ancak Sırbistan, Rusya ve İngiltere'yle görüşmeden, onların onayını almadan hareket etmedi. Bulgaristan bağımsızlığını ilan ettiğinde ise Avusturya'nın kendisini destekleyeceğine güveniyordu. Bağımsızlığını da Kamil Paşa Hükümeti'nin verdiği protokolden faydalanarak duyurmaya çalıştı. İstanbul'da yabancı elçilere verilen ziyafete daha önce Bulgar temsilcisi çağırılırken, bağımsızlığını ilan eden Bulgaristan, bu defa çağırılmadı. Listeye Bulgar temsilcisinin adı bağımsız olmadığı gerekçesiyle konulmamıştı. Bunu üzerine Bulgaristan bunu, kendisine yapılmış bir hakaret olarak görmüş ve İstanbul ile Sofya arasındaki siyasi ilişkiler kesilmiştir.³⁸

Bulgaristan, 5 Ekim 1908'de bağımsızlığını ilan ettiğinde Bulgar Kralı Ferdinand, Sofya'da değil Orta Çağ Bulgar Krallığı başkenti Tırnova'da "Bulgarların Çarı" tacını giymişti. Bulgarların "Büyük Bulgaristan" özleminin temelini Ayastafanos Antlaşması teşkil ediyordu. Bundan sonraki hedefleri Makedonya oldu.³⁹

³⁸ Karal, a.g.e., s. 225-227, 228-229

³⁹ Şenel, a.g.e., s. 410

“-Ayol! Oraya düştün de mi çıktın oturuyorsun... Hiç etrafına bakmadın mı?...”⁴⁰

Bulgaristan Kralı Ferdinand, başında tacı ile topun üzerinde kurulmuş oturmaktadır. Arkasında silindir şapkasıyla duran İngiliz ise elindeki ateşle topun fitilini ateşlemeye çalışır. Karşılarında duran Karagöz alaycı bir yüz ifadesi takınmıştır. Bulgaristan’a ithafen çıkıp oturduğu yere kendi isteğiyle oturup oturmadığını, nerede oturduğunun farkında olup olmadığını sorar. Bulgaristan’ı tahtından edecek olan İngiltere olarak gösterilmiştir.

İngiltere’nin Berlin Antlaşması’nın garantörü olacağı düşünülüyordu. Burada Balkanlardaki mevcut durumu korumaya çalışan; bozulan, karışan Balkanları eski halinde tutmaya çalışan Avrupa devleti olarak gösterilmek istenmiştir. İngiltere, Akdeniz ticaret ve sömürgelerine giden yollarının; Avusturya, Rusya ve diğer Avrupa devletleri tarafından tehlikeye düşürülmesi, onun duruma müdahale etmesine neden oldu. Balkanlar, etkiye açık durumda karışmaktaydı. Bunun için Balkan coğrafyası topraklarını kendi çıkarlarına ters düşmeyecek şekilde tutmaya yönelik bir politikayla hareket etti. Balkanları bağımsızlıklarını alan küçük devletçikler haline getirerek, Avrupa devletleri arasındaki barışın sağlanacağı düşülmüştü. Osmanlı Devleti ise yaptırım gücüne sahip olmadığından kendi topraklarının paylaşımına seyirci kalmıştı. Bulgaristan’ın bağımsızlığını duyurması halinde Osmanlı Devleti elçilerinden, Sırbistan, Yunanistan ve Romanya’nın bu duruma tepkilerinin ne olacağını bildirmelerini istemişti. Avusturya’nın 5 Ekim’de Bosna’yı topraklarına katmasından önce Bulgaristan bağımsızlığını ilan etmişti. Osmanlı Devleti ve Bulgaristan’ın, özgür ve bağımsız, birbirinden ayrı yaşayarak da dostluk münasebetlerini memleketlerini geliştirecek şartlara kavuşmuş ve kendilerini memleketlerinin iç huzurunu sağlayacak duruma gelmiş bulunur gördüğünü söyleyerek bağımsızlık olayının Osmanlı Devleti’nde yaratacağı tatsız tepkiyi de hafifletmek istedi.

⁴⁰ Karagöz, 6 Teşrin-i Evvel 1324 [19 Ekim 1908], Sayı 24, s. 4

Berlin Antlaşması'nın bozulmasının Büyük Devletler tarafından protesto edilmesi beklenirdi. Antlaşmalarla saptanmış hakların korunması için büyük devletlerin kararı beklenecekti. Kamil Paşa Hükümeti, 6 Ekim'de Avusturya'nın Bosna ilhaki için yeni bir nota verdi. Yaşanan olayların görüşülmesi için toplanan konferansta bahsi geçen olaylar, Büyük Devletler arasında diplomatik görüşmeleri başlattı. Rusya, Fransa, İngiltere kendilerine önceden haber verilmeden bu olayların başlatıldığı ve Osmanlı Devleti zararına gelişen bu olaylardan çıkar elde etmekte geç kaldıkları için söz konusu olayın nedeni olan Bulgaristan'a karşı tepkiliydiler. Bulgaristan'ın Rus etkisinde olması Rusya'nın Balkanlardaki egemenliğine zemin hazırlamış olacaktı. Bu durum Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgedeki hâkimiyetini yok ediyordu. Osmanlı İmparatorluğu'nun içine düştüğü bu durumdan dolayı İngiltere'nin doğudaki çıkarları zarar görebilirdi.⁴¹

Rusya, Belgrad Hükümeti'ne savaşçı söyleminden vazgeçmesini, İngiltere ise temkinli yaklaşarak Osmanlı Devleti'ne Bulgaristan'la anlaşma yapmasını öğütledi. Osmanlı Devleti'nin elinden bir şey gelmiyordu, İngiltere'nin önerisini yerine getirdi. Büyük Devletler, Osmanlı Devleti'yle Bulgaristan arasında aracı rolünü üstlendiler. Sonunda Rusya'nın da duruma dâhil olması ve 1877-1878 Savaşı sonucunda Osmanlı Devleti'nden alacağı tazminatından indirim yapması suretiyle Osmanlı-Bulgar görüşmeleri başladı. Rusya, 1909 yılından itibaren kırk yıllık taksitlerden vazgeçiyordu. Bulgaristan'ın bağımsızlığının tanınmasıyla Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki son muhtar eyaleti elinden çıkmış oldu.⁴²

⁴¹ Ayşe Eryaman, "Yirminci Yüzyıl Başlarında Büyük Güçlerin Balkan Politikaları", Mustafa Türkeş (Ed.), **100. Yılında Balkan Savaşları (1912-1913): İhtilafı Duruşlar**, içinde 1 (67-88), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014, s. 71

⁴² Karal, a.g.e., s. 227-231

“ -Hacivat: Doktor bey... tahlil raporlarını gördünüz mü? Yüzde seksen şeker var...
-Yalnız şeker olsa iyi... ottan elbise talaştan kâğıt... neler yok neler buna boykotaj hastalığı derler...
-Demek ki ihracat olmasa fena...
-Şüphesiz... şüphesiz... tedavisinde imkan göremiyorum... tehlikeli... eczacıbaşı... tehlikeli.”⁴³

Üzerinde hasta kıyafetiyle Avusturya, doktor olan Karagöz'ün karşısında sandalyede oturmaktadır. Vücudu oldukça irileşmiş ve şişmiştir. Karagöz takım elbise içinde purosunu tütürürken Avusturya'nın nabzını tutmaktadır. Arkalarında duran Eczacıbaşı Hacivat ise Avusturya'nın tahlil raporu hakkında bilgi vermektedir. Şeker, tekstil, kâğıt gibi ürünleri, ihracat edemediğinden, ihracat olmazsa yani bu birikim sürerse hastalığının tehlikeli boyuta erişeceğini, hastalığının boykot hastalığı olduğunu söyler. Tedavisinde ise imkân görülmez.

Avusturya-Macaristan'ın Bosna-Hersek'i yönetimine bağladıktan sonra Avusturya'ya yapılan boykot sonrası dışarıya mal satamaması sonucunda Avusturya'nın içine düştüğü zor durum karikatürize edilmiştir. Avusturya irice ve şişmiş olarak gösterilir. Bosna-Hersek Osmanlı Devleti'ne bağlı idi. Avusturya, Rusya lehinde gelişmekte olan Balkanlardaki genel manzara karşısında Bosna-Hersek'i işgal etti. Duruma bu şekilde müdahale etmişti. Avrupa devletleri arasında yaşanan bu krize malzeme olan Bosna işgaline Osmanlı Devleti, Avusturya'yı boykot ederek karşılık verdi. Avusturya'nın ticaretini aksattı.⁴⁴

Osmanlı- Rus Savaşı sonucunda Ayastafanos Antlaşması ile Paris Konferansı'nda tanınmış olan Osmanlı İmparatorluğu'nun bütünlüğünü koruma ilkesi ortadan kalktı. Avusturya'nın

⁴³ Karagöz, 1 Kânûn-ı Evvel 1324 [14 Aralık 1908], Sayı 41, s. 4

⁴⁴ Rifat Uçarol, **Siyasi Tarih (1789-1999)**, 5. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2000, s. 359, 408-413

Bosna'ya yerleşme imkânını yarattı. 1895'te Avrupa Büyük Devletleri için hazırlanan denge planına göre Osmanlı İmparatorluğu paylaşılacaktı. İngiltere, Mısır'a yerleşecek; Rusya, İstanbul'u alacak; Avusturya'ya Selanik ve dolayları bırakılacak; İtalya'ya Arnavutluk verilecekti. Fransa Fas'ı alacak; Almanya'nın da sömürge istekleri tatmin edilecekti. Böylece, Şark Meselesi çözülmüş olacaktı. Ancak Almanya, Osmanlı Devleti'ne yardım edilmeli gerekçesiyle Osmanlı Devleti'ne barışçıl sızma yoluna gitti ve paylaşma önerisini reddetti. 1907 Viyana'da kongrede Bosna-Hersek'in Avusturya'ya katılması ilke olarak kabul edildi. İttihat ve Terakki, Bosna hakkında özel bir girişimde bulunma gereği duymadı. Genç Türk isyanının Osmanlı'nın sonunu getireceğine inanan⁴⁵ Avusturya İmparator'u Franz Joseph, 1908'de Bosna-Hersek'i Avusturya topraklarına ilhak ettiğini ilan etti. Avusturya, Osmanlı Devleti'ne verdiği notada 1879 Antlaşması ile asker bulundurduğu Yenipazar Sancağı'ndan askerini de çekmişti. Bu notanın ardından Bulgaristan, bağımsızlığını ilan etti. Girit, Yunanistan'la birleşti. Avusturya, Bulgaristan, Yunanistan; Osmanlı Devleti karşısında birleşmiş oluyordu. Sırbistan buna karşı çıktı. Rusya, Sırbistan'a destek verdi. Osmanlı Devleti'nin konferans teklifini ise Rusya, Boğazlar konusunu görüşmek şartıyla kabul etti. Osmanlı Devleti, Boğazlarını Rus savaş gemilerine açarsa, Düyun-u Umumiye ve kapitülasyonların kaldırılmasına yardım edecek, savaş tazminatından vazgeçecekti. İngiltere, konferansa onay vermişti ama Boğazlar Sorunu'nun görüşülmesinden yana değildi. Fransa, Almanya düşmanlığı yüzünden, İngiltere ve Rusya'yla beraber hareket ediyordu. Almanya, Avusturya'nın dostuydu ve konferansa destek vermedi. Konferanstan Osmanlı Devleti'nin istediği kazançlar çıkmayacağından Kamil Paşa Hükümeti, Avusturya'yla ikili görüşmelerle sorunu çözme yoluna gitti.⁴⁶

Osmanlı halkı, Avusturya'dan Osmanlı Devleti'ne gelen mallara karşı boykot başlattı. İlk olarak İstanbul, Selanik, İzmir ve Suriye Limanları'nda başladı. Daha sonra ise memleket içinde yayıldı. Avusturya mağazaları müşterisiz kaldı. Gümrükteki Avusturya mallarını, hamallar taşımadı. Avusturya, boykota son verilmezse, İstanbul'daki elçisini çekeceğini, siyasal ilişkilerini keseceğini açıkladı. Bu durum Almanya'nın aracılığıyla yatıştı. Avusturya Yenipazar Sancağı'ndan askerini çekmeyi, Bosna-Hersek devlet ve vakıf malları için iki buçuk milyon lira ödemeyi ve Bosna-Hersek Müslümanlarının Osmanlı padişahını, halife olarak tanımalarını kabul etti. Kamil Paşa, kapitülasyonların kaldırılması, yabancı postaların da kapatılmasını istedi. Bunlar, Bosna'yla ilgili istekler olmadığından kabul edilmedi. Ayrıca diğer devletleri de ilgilendiriyordu. Yenipazar Sancağı ile ilgili istekler de kabul edilmedi ve yerine geçen Hüseyin Hilmi Paşa, Yenipazar Sancağı garantisini almadan antlaşmayı imzaladı. Meclis tarafından kabul edilen antlaşma, padişah onayına sunuldu ve bir gün sonra 31 Mart ayaklanması gerçekleşti. Paris Antlaşması'yla Osmanlı Devleti toprakları garanti altındaydı ama Berlin Konferansı'nda garantör devletler tarafından

⁴⁵ Osman Karatay, "Hasburg İdaresinde Bosna ve Boşnaklar", Osman Karatay-Bilgehan A. Gökdağ (Der.), **Balkanlar El Kitabı: Tarih**, içinde 1 (542-552), KaraM&Vadi Yayınları, Ankara, 2006, s. 547

⁴⁶ Karal, a.g.e., s. 213, 217-222

paylaşılmıştı. Avusturya, kendinden garanti istenen devletler tarafından imzalanmış bir antlaşmanın hükümlerini çiğneyerek Bosna-Hersek'i kendi topraklarına katmıştı.⁴⁷

2.2. Balkan Bunalımı

“Ferdinant: -Ey Beyaz Rusya!... Müsaade buyurunuz zat-ı şahanelerinize hayli bendenizden efsun! bir bende⁴⁸ daha takdim edeyim... Eltâf⁴⁹ Balkanperverliğinden istifade kaydındadır.

Karagöz: -Yalnız o değil daha ötekiler de hep birer birer bilmeyerek kendilerini inin ağzına atıyorlar... Bunlara bol dumanlı bir tütsü lazım...”⁵⁰

Rusya, beyaz ayı şeklinde hayvan olarak çizilmiştir. Hemen önünde ondan daha küçük olarak resmedilmiş, küçük adamcıklar şeklinde Bulgar ve Yunanlı vardır. Rusya'dan isteklerini beyan etmektedirler. Karagöz ise yarı açık bir kapı arkasından Bulgaristan'ın Beyaz Rusya'yla yaptığı konuşmayı gizlice dinlemektedir. Yunanistan, Bulgaristan ve diğerlerinin efsunlanmış bir şekilde Rusya'ya yavaşmalarından duyduğu şaşkınlık ve hayret, yüzünden okunmaktadır.

Bulgaristan, Avrupa'daki ulusallaşma sürecinden etkilenmiştir. Rusya da bundan yararlanıp Balkan devletleri üzerinde hâkimiyet kurmuştur. 1878 Ayastafanos Antlaşması'yla Büyük Bulgaristan'ı ortaya çıkaran Rusya, Berlin Antlaşması'yla bundan vazgeçmek zorunda kaldıysa da Bulgaristan'ın aklından çıkmamıştır. 1885'de Doğu Rumeli'yi topraklarına katan Bulgaristan, Büyük Bulgaristan'ı kurmak için harekete geçti ve Rusya'ya başvurdu.⁵¹ Diğer Balkan ülkeleri gibi

⁴⁷ Karal, a.g.e., s. 223-224

⁴⁸ Kul, köle

⁴⁹ İyilikseverlikler, iyi muameleler

⁵⁰ Karagöz, 20 Şubat 1325 [5 Mart 1910], Sayı 176, s. 1

⁵¹ Uçarol, a.g.e., s. 360-364

büyük devlet olmak ve Ege Denizi'ndeki adalardan özellikle de Girit'te egemenliğini kabul ettirmek isteyen⁵² Yunanistan da bu durumdan faydalanmak için Kiliseler Kanunu'nun Meclis tarafından kanun maddesi olarak çıkartılması için gündeme geldiği 1910 yılında⁵³ Bulgaristan'la beraber hareket ederek Balkan ittifakı içinde yer almayı faydalı buldu. Kendilerini Rusya'nın önüne attılar.

1903 yılında Rusya ve Avusturya, Makedonya'da yönetim, adliye ve jandarma teşkilatı konularında ıslahat yapmak için Osmanlı Hükümeti'ne baskı yapma konusunda anlaşmışlardı. İngiltere de buna katılınca özerklik sistemi üzerinde karar aldılar. II. Meşrutiyet, Makedonya'da hazırlanmıştı. II. Meşrutiyet'in duyurulması sırasında ise Girit, Osmanlı yönetimindeydi. 1867'de adaya verilen özerklik, hak ve imtiyazlar, yabancı devletlerin işe karışmalarıyla genişletilmişti. 1907'de Vali Komiser unvanıyla, Yunanistan Kralı'na seçim hakkı verildi. Girit'in Osmanlı İmparatorluğu'na bağlılık şekli, Doğu Rumeli'nin Bulgaristan'a bağlılığı gibiydi. Doğu Rumeli ve Girit'in, Büyük Devletler tarafından onaylanan bir tüzüğü vardı ve ikisi de tek taraflı bunu kendi iradeleriyle değiştiremezlerdi. Bulgaristan'ın bağımsızlığının duyurulmasıyla Doğu Rumeli'nin ve tüzüğünün Osmanlı Devleti'yle ilgisi kalmamıştı. Girit halkı da bu örnekten faydalanarak Yunanistan ile birleşmeye kalkıştı.⁵⁴

Yunanistan ile Bulgaristan arasındaki anlaşmalar için ilk görüşmeler, Venizelos'un isteği üzerine 1910'da başlamış fakat bir sonuca ulaşamamıştı. Balkan ittifakının sağlanması yolundaki Bulgaristan, Yunanistan arasındaki görüşme Rusya'nın Belgrad elçisi aracılığıyla başlamıştı (1909). Makedonya topraklarını paylaşımı için Bulgaristan beklentisini küçültmüştü ve Berlin Antlaşması'nın kendi çıkarına göre değiştirilmesini istiyordu. Yunanistan da Girit ve adalar yanında Makedonya toprakların bir kısmını istiyordu. Balkanların durumu Büyük Devletleri de ilgilendiriyordu. Rusya dışındaki Büyük Devletler, Balkanlarda istediklerini yaptırabilecek bir Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliğinin devamı, ekonomik yönden verimsiz, siyasi ve sosyal yönden karışık Balkanlar için en iyi çözümdü. Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki yokluğu durumunda ise aynı işlevi sürdürecektir bir ya da birkaç devlet bu durumu üstlenmeliydi. Bu nedenle Balkanların, Balkan devletleri arasında paylaşılması Batılı devletler yönünden ikinci bir çözüm yoluydu.⁵⁵ Rusya, Balkan devletleri aracılığıyla Osmanlı Devleti'ni sürekli bunalım içinde tutuyordu. İkinci olarak Balkanlardaki Slavları nüfuzu altında tutarak Boğazlar konusunda kendine yol açmak istiyor ve yine Balkan devletlerini kullanarak Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'nun Balkanlarda yayılmasını önüne geçmeyi amaçlıyordu. Bu yüzden Rusya aracılığıyla kurulmaya çalışılan Balkan ittifakı, Yunan Hükümeti tarafından Balkanlardaki Osmanlı topraklarının

⁵² Yahya Kemal Taştan, "Balkanlarda Ulusçuluk Hareketleri", Osman Karatay-Bilgehan A. Gökdag (Der.), **Balkanlar El Kitabı: Tarih**, içinde 1 (413-445), KaraM&Vadi Yayınları, Ankara, 2006, s. 443

⁵³ Salim Aydın, "Balkan Savaşları ile İlgili Doğru Bilinen Yanlışlar", Mustafa Türkes (Ed.), **100. Yılında Balkan Savaşları (1912-1913): İhtilafı Duruşlar**, içinde 1 (621-640), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014, s. 623

⁵⁴ Karal, a.g.e., s. 232

⁵⁵ Sacit Kutlu, **Milliyetçilik ve Emperyalizm Yüzyılında Balkanlar ve Osmanlı Devleti**, 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 318-319

paylaşımı için sözde Yunanistan, Bulgaristan ve Sırbistan arasında bir ittifak biçiminde gerçekleştirilmek istendi. Fakat Bulgaristan'ın direnmesi, Sırp Başvekili Pasiç'in konfederasyon fikrine dönülmesi gibi girişimleri de sonuçsuz bıraktı.⁵⁶ Gizli görüşmelerin ardından 29 Mayıs'ta Yunanistan ile Bulgaristan, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı siyasi ve askeri birlik anlaşması imzaladılar.

“Hasta: -Kuzum doktor ben şu baş ucumdaki adamın yediği şeyden istiyorum...

Doktor: -Yov... katiyyen olmaz zaten mideniz zayıf haldesiniz! O sana fena halde dokunur. Karışmam sonra bak arkamdaki operatör ameliyat icrasına mecbur olur...”⁵⁷

Bir hasta odasında Yunanistan, hasta olarak yattığı yataktan yalvaran bakışlarla, doktordan hemen yanı başında dikili olan Hacivat'ın yediği Girit Adası yemeğini iyileşmek için istemektedir. Sandalyede oturan doktor ise İngiltere'dir. Hemen arkasında Karagöz takım elbise giymiş vaziyette ve arkasında bıçak saklamaktadır.

Yunanistan, bağımsızlığını kazandıktan sonra Girit Adası Rumlarını da isyana teşvik ederek kendisine bağlamak istiyordu. Girit'te 1841 ve 1866 yıllarında çıkan ilk isyanlarda Osmanlı Devleti'nin yaptığı ıslahatlar, isyanları durdurmakta yeterli olmadı. Osmanlı Devleti, Girit Rumlarına yeni haklar tanıdı. Yunanistan ise adaya silah ve asker gönderiyor, Girit'i istiyordu. 1879 yılında Osmanlı Devleti, Yunanistan'a savaş ilan edecek duruma gelmişken, Avrupa

⁵⁶ Karal, a.g.e., s. 225, 232, 288, 290-293

⁵⁷ Karagöz, 24 Şubat 1325 [9 Mart 1910], Sayı 173, s. 4

devletlerinden İngiltere durumu yatıştırmıştı.⁵⁸ Osmanlı Devleti, Girit'in Yunanistan'a bırakılması durumunda burada İngiltere'nin hâkim olmasını uygun görüyordu. İngiltere bu durumdan memnundu ama Girit, Avrupalı devletlerin garantisi altında idi ve Büyük Devletlerin, Akdeniz siyaseti için stratejik bir konumu vardı. Girit'in Yunanistan'a katılması uygun görülmezince, devletler arası bir birlikle 1909 yılında durum kontrol altına alındı. Karikatürde de İngiltere, Girit'i, sana dokunur diye Yunanistan'a vermemiştir. Hacivat'ın elinde bıçakla beklemesi de Osmanlı Devleti'nin Yunanistan'la savaş için hazır beklediğini göstermektedir. Osmanlı İmparatorluğu ile Yunanistan arasındaki gerginlik sebebi olan Girit, iç politik nedenlerle gündeme getiriliyor ancak çözümlenemiyordu. Çözumsuzlük ise adanın Müslüman-Türk nüfusunu Rum çetelerinin eline düşürüyordu. Olası bir Osmanlı-Yunan Savaşı'nda Osmanlı Devleti Yunanistan'ı Balkan ittifakından koparmak için Girit'i bıraksa da Yunanistan bu ittifaka katılmakla istediği zaman Girit'i işgal edebileceğini düşünmekteydi.⁵⁹

Bulgaristan'ın bağımsızlığını duyurması ve Bosna-Hersek'in Avusturya tarafından ilhaki haberi Girit'e ulaştıncaya, Girit Yunanistan'a katıldığını duyurdu. Yunan Kralı'na bağlılık yemini edilmişti. Kamil Paşa Hükümeti, Girit'in Yunanistan'a bırakılmasına karşı idi. Bunun için adanın Yunanistan'a bırakılması konusunda Büyük Devletlerin Osmanlı Devleti'ni zorlamaları karşısında son çare olarak adanın Kıbrıs gibi İngiltere tarafından işgal edilmesini uygun görmekte idi. İngiltere'nin böyle bir teklifi büyük bir memnuniyetle karşılması olası bir durumdu. Fakat bunun yürütülmesinde büyük güçlükler çıkabilirdi. Çünkü adanın statüsü, dört büyük devletin garantisi altında idi. Girit sorununun asıl oluşumunu sağlayan İngiltere idi. Avrupa devletlerinin Yunanistan'ı kullanarak Osmanlı Devleti'nin kara ve deniz bölgelerini ele geçirmek için hazırladığı bir meseleydi. Aslında "Şark Meselesinin" bir ayağıydı.⁶⁰

Girit, bir Osmanlı veya Yunan meselesi olmaktan çok, Büyük Devletlerin Akdeniz siyasetlerinin düğümlendiği bir problem haline gelmişti. Büyük Devletler, adanın Yunanistan'a katılmasına taraftar görünmeyince, devletler arası bir birlik adaya çıktı. Bu suretle adanın, Yunanistan'a katılması girişimi ertelenmiş oldu.⁶¹ Aslında Batılı güçler, sorunları çözmekten çok Girit'i Osmanlı Devleti'nden koparmak için olaya dâhil oluyordu. İsyancıların beklentisi de bu yöneydi. Çünkü Batı'nın, müdahil olduğu işin Osmanlı Devleti lehine geliştiği görülmemiştir. Batılı güçler, adanın Osmanlı yönetiminde özerk bölge olmasını çözüm olarak önerdiler. Günümüz Kıbrıs örneğindeki gibi Atina, her zaman daha fazlasını istediğinden Babı-ı Âli'nin onayladığı bu öneriyi kabul etmedi. Çözumsuzlük, Yunanistan'ı karlı çıkaracak ve isteklerini kabul ettirmesine yardım edecekti. Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesinden sonra yenilen

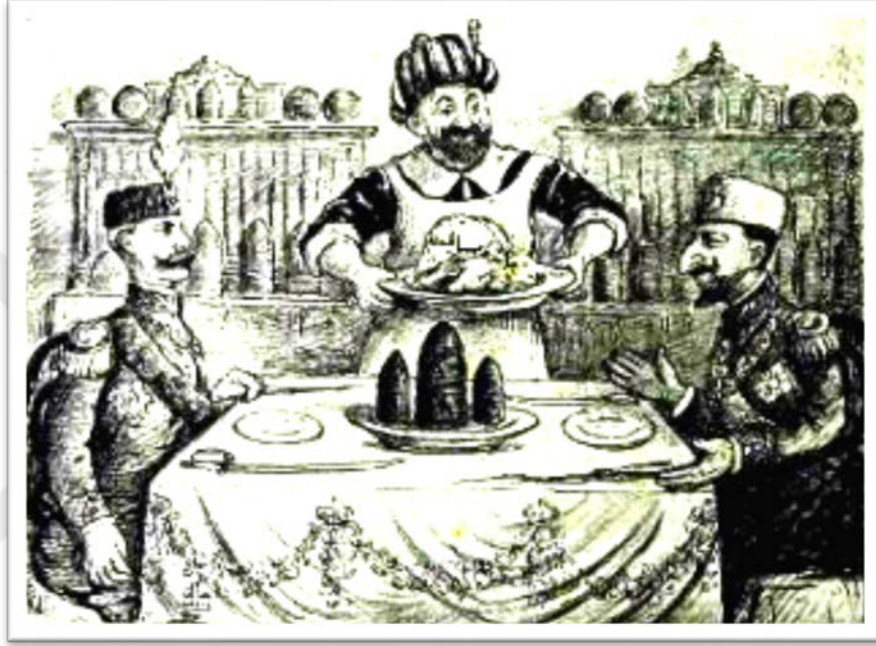
⁵⁸ Uçarol, a.g.e., s. 365-366, 374-375

⁵⁹ Kutlu, a.g.e., s. 320

⁶⁰ Nazım Muradov, "19.Yüzyılın Sonu-20.Yüzyılın Başlarındaki Türkiye Dışı Türk Basınında Girit Meselesi-I", Mehmet Demiryürek vd. (Der.), **Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk Tarihi I. Uluslararası Lefke Avrupa Üniversitesi Tarih Kongresi (6-9 Nisan 2011) Bildiri Kitabı**, Lefke Avrupa Üniversitesi Yayınları, KKTC, 2011, s. 540-545

⁶¹ Karal, a.g.e., s. 231-233

Yunanistan, kendisine katılmasını bekledikleri adanın özerkliğini kabul ederek aslında sahip olmadıkları bir şeyden ödün vermiş gibi oldular. Adayı Yunanistan'a bağlamak isteyen çeteler karşısında Türklerin can ve mal güvenliği kalmadı. Girit Adası'ndan Osmanlı topraklarına yerleşimler ve adada öldürülen Türk-Müslüman sayısı ise arttı.⁶² Girit Rumları, Sırlar, Yunanlılar, Bulgarlar, Makedonlar, Araplar, Ermeniler vd. gibi Osmanlı tebaalarının aynı zamanda kendi başlarına Osmanlı Devleti'ne isyan etmeleri, teknolojik gereçlerin olmadığı 19. yüzyılda imkânsızdı. Bu oluşumun arkasında onları organize eden güçler vardı.⁶³

“Kaldırın kaldırın o sofraya üzerindikileri... Böyle âlâ, canım mis gibi kuzu dururken o hazmı beter şeyler yenir mi?... Yiyelim, oynayalım, gülelim.”⁶⁴

Masada, Bulgaristan ve Sırbistan karşılıklı oturur. Masa üzerinde ana yemek olarak mermiler masanın ortasında durmaktadır. Tabakların yanında çatal bıçak olarak ise kılıç ve silah vardır. Karagöz ise onlara tabakta üzerinde “millet-i müdafaa” yazan kuzuyu yemek olarak sunmakta ve sofradakilere; masanın üzerindikileri kaldırıp, sunduğu kuzuyu yemelerini söylemektedir.

Avrupa devletleri, asırlık istekleri olan Balkanlardaki Osmanlı hâkimiyetini ortadan kaldırmaları sonucunda Balkan coğrafyasında ortaya çıkmaya çalışan Balkan devletleri, kendi aralarındaki savaşları devam ettiriyordu. Ancak Osmanlı Devleti, karikatürde “millet-i müdafaa” adıyla nefis bir yemek olarak sunulan nüfusunun çoğu Müslüman olan Makedonya, Arnavutluk, Batı Trakya gibi Balkan topraklarını elinde tutmayı başarıyordu. Balkanlardaki Müslüman Türk

⁶² Metin Edimeli, **Balkanlar ve...**, TRT Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2016, s. 139-140

⁶³ Muradov, a.g.e., s. 545

⁶⁴ **Karagöz**, 10 Mart 1326 [23 Mart 1910] Sayı 177, s. 1

toplumların, Balkan topraklarının muhafazasında etkili olacaklarına inanılıyordu.⁶⁵ Kendi aralarında anlaşamayan devamlı çatışan Balkan devletleri arasında bulunan Bulgaristan ve Sırbistan'ın da toprak işgalleri yüzünden aralarında anlaşamamaları sonucunda çıkacak savaşlarda, yiyecekleri, masadaki mermiler olacaktı. Daha sonraki Balkan Savaşlarının nedeni oldular.

Balkan devletleri toprak ve nüfus bakımından küçük devletlerdi. Yaş itibariyle genç idiler. Bununla beraber bütün bu devletlerin, geleceğe yönelik büyük tasarıları vardı. Sırbistan, "Yugoslavya'yı" meydana getirmek hayali ile avunuyordu. Bulgaristan, Ayastafanos Antlaşması ile kurulduğunu düşündüğü, Berlin Antlaşması ile bundan vazgeçmek zorunda kaldığı büyük Bulgaristan'ın oluşmasına çalışıyordu. Bu tasarılar bir uçları ile Makedonya'da düğümlenmekte idi. Söz konusu devletler, Makedonya topraklarının hepsi değilse bile bir kısmını kendi topraklarına katmayı düşünüyorlardı. Bunun için de komiteler kurarak ya da kurulan komiteleri, himaye ederek nüfuzlarını bu memlekette güçlendirmeye çalışıyorlardı. Bu konuda konsoloslukları ve din adamlarını kullanıyorlardı. Bulgar ve Sırp Hükümetleri, maaşlı eşkiya çeteleri gezdiriyor ve her yerde düzenin bozulmasına çalışıyorlardı. Osmanlı Hükümeti bu durum için takip taburları kullansa da bu yeterli olmuyordu. Çetecilikte Bulgarlar, başta gelmekte idi. Teşkilat, Bulgar Kralı Ferdinand, tarafından destekleniyordu. 1910 yılında "Osmanlı Devleti, Makedonya'da reform programı gerçekleştirmekten aciz kalmıştır", teması işleniyordu. "Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Devleti, Bulgarları göçe tabi tutup, yerlerine Türk göçmenleri yerleştirilmektedir" iddiaları, ortaya atılıyordu. Fransa, İsviçre ve İngiltere, Bulgar iddialarını güçlendirmekte idi. Makedonya, Osmanlı Hükümeti'ne kısa zamanda önemli gelir sağlayacağı gibi, sömürge ve pazar kavgalarına girmiş Avrupa devletlerinin endüstrisi için de ayrıca önemli bir sürüm yeri olacaktı.⁶⁶

Osmanlı Hükümeti, kuvvet ile çeteciliğin kökünü kazımdan aciz kalınca, Makedonya'nın Bulgaristan'a katılmak isteyenlerine karşı, Makedonya'nın muhtariyetini isteyenlerin yanında yer alarak önlem almaya çalıştı. Öte yandan Sırp çetelerini, Bulgar çetelerine karşı destekledi. Ancak bu durum çeteciliği daha karmaşık hale getirmişti.⁶⁷ Osmanlı Devleti'nin sınırlarında etkin bir politika uygulayamaması Makedonya'nın Avrupa devletleri kontrolünde Balkan devletleri tarafından paylaşılmasına neden oldu. 1908 yılında Osmanlı Devleti'ndeki yönetim değişikliği sonucunda da durum değişmedi ve Bulgaristan-Yunanistan-Sırbistan, Makedonya'nın paylaşımı konusundaki mücadeleyi sürdürdüler.⁶⁸

⁶⁵ Uçarol, a.g.e., s. 386-387

⁶⁶ Karal, a.g.e., s. 253-254

⁶⁷ Karal, a.g.e., s. 254

⁶⁸ Meltem Begüm Saatçi, "Makedonya Sorunu", Osman Karatay-Bilgehan A. Gökdağ (Der.), **Balkanlar El Kitabı: Tarih, içinde 1** (553-567), KaraM&Vadi Yayınları, Ankara, 2006, s. 565

*“-Eskiden burada yanardağ yoktu. Ne zaman zuhur etti?...
-Biz İstanbul'a geldikten sonra zuhur etmiş olmalı.”⁶⁹*

Sırbistan, Bulgaristan; Karagöz'le beraber dağlık bir alandır. Üçü de patlayan bir yanardağa bakmaktadır. Avusturya İmparatoru ise, kafa şeklinde bir yanardağ olarak tasvir edilmiştir. Tepesinden alevler püskürmektedir.

Bulgaristan, Doğu Rumeli'nde kendisine verilen bir prenslikle Osmanlı Devleti'ne bağlanmış idi. Ayastafanos Anlaşması ile kurduğu Büyük Bulgaristan hayali, Berlin Antlaşması ile sonlanmıştı fakat Bulgaristan, Büyük Bulgaristan'ı kurma hayalinden vazgeçmiyordu. Bunun için Avrupalı devletlerin desteğini aradı. Makedonya topraklarını ele geçirmeye çalıştı. Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesi ve Berlin Antlaşması'nın bozulmasına Avrupalı Büyük Devletler müdahale etmedi. Avusturya ise Bosna'yı topraklarına kattığını duyurdu. Sırbistan ise Bosna'nın Avusturya'ya katılmasından ve Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesinden pek hoşnut değildi. Osmanlı Devleti de Avusturya'ya karşı savaş hazırlıklarına başlayan Sırbistan'la anlaşma yapma girişiminde bulundu. Avusturya da Sırbistan'a karşı savaş hazırlıklarına başlamıştı. Böylece Osmanlı Devleti Bulgaristan'ı Sırbistan üzerinden de baskı altına almaya çalışıyordu. Avrupa devletlerinden de Doğu Rumeli'nin Osmanlı Devleti'ne bağlı bir muhtariyet olan eski konumunu koruması yönünde devletlerarası bir konferans talep etti. Avusturya ve Rusya, Osmanlı Devleti'nin Makedonya'da ıslahat yapması konusunda anlaşmıştı. Ancak Avusturya'nın Bosna'yı ilhak etmesi sonucunda Sırbistan'ın tutumunun sertleşmesine Rusya, destek verdi. Bu olay, Rusya ve Sırbistan'ı birbirine yaklaştırdı. Bulgaristan ise bağımsızlığını ilan etme konusunda Rusya'dan destek

⁶⁹ Karagöz, 31 Mart 1326 [13 Nisan 1910], Sayı 183, s. 1

istemmişti. Rusya, Japonya ile yaptığı savaşta yenilmişti ve iç isyanları ile uğraşıyordu. Bunun üzerine Bulgaristan, Balkanlarda Sırbistan'a karşı olan Avusturya'ya yanaştı. Avusturya, Bosna işgalinin meşruiyetine uygun ortam sağlamak ve Bulgaristan'ın Rusya hâkimiyet etki alanına girmesine engel olmak için Bulgaristan'ın bağımsızlığını desteklemişti. Almanya, Sırbistan'a destek olduğu için Rusya'ya nota verince Rusya, çıkacak savaşı göze alamadığından, Sırbistan, Osmanlı Devleti, diğer devletler, İngiltere ve Rusya'nın da çabalarıyla; Avusturya'nın Bosna ilhakını tanıdı.⁷⁰

Bulgaristan ve Sırbistan'ın Rusya'ya yanaşması ve Rusya'nın Slavlar üzerindeki politikası, Avusturya'nın Balkanlardaki çıkarlarına ters düşüyordu. Avusturya'nın Sırbistan'ı yok etme kararlılığındaki artış dış politikasının odak merkezini Sırbistan haline getirmişti.⁷¹ Avusturya'nın Bosna ilhakı yüzünden Sırbistan'ın Avusturya'ya karşı savaş başlatma girişimi ve Bulgaristan'ın bağımsızlığından memnun olmaması, Osmanlı Devleti'ni Sırbistan'la anlaşmaya yöneltti. Bulgaristan ve Sırbistan'ın Makedonya üzerindeki hedefleri ve Osmanlı Devleti'yle aralarında yapılan görüşmeler, Avusturya'yı kızdırmış ve onu arabuluculuk görüşmeleri yapmaya kadar yöneltmişti. Bu durum, ancak Rusya'nın katkılarıyla çözüme ulaştırılabilmisti. Öte yandan bu gelişmeler, İtilaf Devletleri arasındaki ilişkileri kuvvetlendirmiş; Avusturya'nın Akdeniz'de yayılcılığı yüzünden İtalya'nın ittifak devletlerinden biraz daha uzaklaşmasına neden olmuştu. Avusturya-Osmanlı sorunu olan Bosna, Balkan krizine dönüşerek; Avrupa devletlerini karşı karşıya getiren bir Avrupa sorunu haline dönüşmüş; dünya savaşının çıkma ve Avusturya'nın tepki gösterme sebebi olmuştur. Üçlü İttifak Devletleri'nden Avusturya, Balkan siyasetinde Rusya ile çekişme halindeydi. Avusturya, Balkanlarda Rus nüfuzunu baltalayarak kendisine Selanik doğrultusunda yol açmak ve muhtar bir Arnavutluk kurulmasını sağlayarak, Sırbistan'a Adriyatik yolunu kapatmak istiyordu. Avusturya bu siyasetinde Almanya tarafından destekleniyordu. 1910 sonrası Bulgarlar ve Sırp, Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki topraklarının paylaşımı konusunda prensip anlaşmasına vardılar. Buna göre Avusturya'nın, Yenipazar ve Arnavutluk'un statüsünü değiştirmek istemesi ihtimaline ya da herhangi bir büyük devletin, Türk hâkimiyetinde bulunan nüfuz alanlarındaki Balkan topraklarından herhangi bir bölümünü kendi topraklarına katmaya veya bu topraklara geçici olarak yerleşmeye kalkışmasına karşı, bağımsızlıklarını ve toprak bütünlüklerini koruma konusunda birlikte hareket edecek ve yardımlaşacaklardı.⁷²

⁷⁰ Uçarol, a.g.e., s. 408-413

⁷¹ Misha Glenny, **Balkanlar 1804-1999: Milliyetçilik, Savaş ve Büyük Güçler**, (Çev. Mehmet Harmancı), 1. Baskı, Sabah Kitapları, İstanbul, 2001, s. 247

⁷² Karal, a.g.e., s. 288, 292

“-Amanın Karagözüm... Şu mezar haşeratına baksana... Hadlerine bakmıyorlar da öteki adalara da ağ kurmaya çalışıyorlar.

-Merak etme... Onların bir süpürgelik canı vardır. İstersen şimdi ağlarını, dağlarını da başlarına geçiririm.”⁷³

Adaların haritasının çizildiği bu karikatürde Yunanistan, mezar haşeratı olan örümceklere benzetilmiştir. Örümcekler adalar üzerinde ağ örmektedirler. Yunanistan içinde Girit’in de bulunduğu adaları işgal etmeye çalışmaktadır. Hacivat ve Karagöz ise gemi güvertesinden olup biteni izlemekte ve bir süpürgelik canları olduklarını söyleyerek hafife alınmaktadır.

Müslüman Türklerin üçte ikisi topraklarına sahip oldukları Girit Adası nüfusunun, üçte ikisi Rum idi. 1866 yılından beri isyan çıkaran Rumların bu isyanları, 1912’ye kadar ara ara devam etmiş ve neticede her isyan çıkarışlarında bir takım imtiyazlar elde etmişler; yerel meclis kurma, resmi yazışmalara Rumcanın eklenmesi, adada vergilerin kaldırılması gibi birçok talepleri Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmişti. Ancak alınan Yunanistan’a katılma kararı, kabul edilmeyince durum, Osmanlı-Yunan Savaşı’na kadar ilerlemişti. Avrupa devletlerinin, Osmanlı Devleti’nin adaya silah göndermemesi ve asker çıkarmaması için uyguladığı ambargoya rağmen Yunanistan, adaya savaş gemisi göndermişti. Avrupa devletleri ise buna göz yummuş hatta Avrupa’dan Rum isyancılara destek için gelen katılımcıları adaya sokmuştu. Yunanistan’ın bu savaşta başarı elde edememesi üzerine ise Avrupalı devletler araya girdi. Girit’e vali tayin edilerek, muhtariyet verildi. Sonuçta Yunanistan, adadan askerini çekti.⁷⁴ Ancak bu durum, Yunanistan’ın, adaya sokulmasına ve Rodos, İmroz, Sakız gibi diğer Oniki Ada’yı, bir örümcek ağı gibi sarıp; adaların bir kısmının daha sonra Avrupalı devletlerce kendisine teslim edilmesine engel teşkil etmedi.

⁷³ Karagöz, 2 Haziran 1326 [15 Haziran 1910], Sayı 201, s. 1

⁷⁴ Uçarol, a.g.e., s. 415-416

Osmanlı Devleti'nin ise Avrupalı devletler duruma müdahil olduktan sonra yapacak bir şeyi kalmamıştı. Yunanlılar, adaların tümü üzerinde ulusçuluk ilkesine dayanarak hak iddia etmekte idiler. İngiltere ve Fransa, Akdeniz'deki siyasetleri gereği, Yunan isteklerinin kabul edilmesine eğilimli idiler. Rusya, Yunan dostluğu bahanesiyle bu devletlerin, Çanakkale Boğazı üzerindeki hâkimiyetlerini artırabilecekleri ihtimaliyle; Boğaz yakınlarındaki Midilli, Bozcaada, İmroz ve Taşoz'un, Osmanlı Devleti'nde kalmasını istiyordu. Ancak daha sonra bu adalarda asker bulundurmamak şartıyla adaların Yunanistan'da kalmasına göz yummuştur. İtalya ise buna karşı çıkmış Osmanlı Devleti'ne geri verilmesi taraftarı olmuştur. Bu durumda adalar üzerinde net bir karar verilmeyerek, adalar üzerinde Osmanlı hâkimiyetinin sona erdirilmesinin kabulüyle yetinilmiştir. Bu Ege adalarını Osmanlı Devleti, Anadolu'nun güvenliği için geri almak istiyordu. Yunanistan ise ulusçuluk ilkesini bahane ederek onlardan vazgeçmiyordu. Büyük Devletler ise bu işin çözümünü kendi üzerlerine almışlardı. İstanbul basını, Yunanistan'a karşı savaştan bile söz etmeye başlamış, Yunanistan'a karşı kampanya girişimlerine başlanmıştı. Adalar sorunu, büyük devletlerarasında da kesin bir çözüme bağlanması kolay olmamıştı. İtalya, adaları Yunanistan'a vermemek için direnmiştir. Yunanistan'ın işgal ettiği Ege adaları için büyük devletler, Osmanlı Hükümeti'ne yazılı sözlü pek çok notalar vererek Yunan savını kabul ettirmek için zorladılar. Fakat her defasında Anadolu'nun güvenliği gerekçesiyle bir direniş ve kabul etmemeye karşılaştılar. Sonunda İmroz, Bozcaada, Meis, Osmanlı Devleti'ne verildi. İşgal altındaki diğer adalar da, adada asker bulundurulmak şartıyla Yunan idaresine bırakıldı. Bu durum Osmanlı Hükümeti'nin yetersiz bir itirazından sonra hukukî bir nitelik kazandı. Adalar sorunu bu suretle çözülmüş oldu.⁷⁵

⁷⁵ Karal, a.g.e., s. 333-334, 347-348

“Her ikisi birden: -Çeşm-i siyah! Çoban armağanı çam sakızı derler! Lütfen kabul-ı niyazıyla bir miktar halis Atina balı. Biraz da Balkan kaşarı getirdik.

-Onu siz getirmediğiniz. Paravanın arkasındaki süngülerle, gemiler sizi yola getirdi. Fakat ben ne ağzıma bir parmak bal çaldırırım, ne de öyle kurtlu peynire gelirim!...”⁷⁶

Karagöz, sandalyede bir paravanın önünde oturmaktadır. Paravanın arkasında ise süngüler ve denizde hazır bekleyen donanma gemileri bulunmaktadır. Atina’dan ve Balkanlardan gelenler, Karagöz’e bal ve kaşar peyniri takdim etmektedir.

Büyük Bulgaristan hayali Berlin Antlaşması’yla küçülmüştü. Rusya’nın, Bulgaristan yönetimindeki nüfuzu arttı ve içişlerine fazlasıyla karışmaya başladı. Bundan sonra değişen Rus-Bulgar ilişkileri sonucunda Bulgarlar, Osmanlı yönetimindeki Doğu Rumeli ile birleşmek istedi. Rusya, Berlin Kongresi’ndeki politik hezimetinden sonra Bulgaristan’ı bu yönde teşvik etmeye başlamıştı. Bulgarlar da Ayastafanos Antlaşması’yla gelen Büyük Bulgaristan hayali peşinde idiler. Büyük Bulgaristan’ın gerçekleşmesiyle ise İngiltere, Fransa, Avusturya; Bulgaristan’ın Rusya’nın etkisinden çıkacağını düşünüyorlardı. Bu birleşme onların işine geliyordu. Doğu Rumeli’nin Bulgaristan’la birleşmesi üzerine, Sırp-lar da Makedonya amaçları için Bulgaristan’la çatıştı ve bir Sırp-Bulgar Savaşı çıktı. Makedonya söz konusu olunca bundan yararlanmak isteyen Yunanistan, Bulgaristan’la birlikte hareket etmek için hazırlıklara başladı. Osmanlı Devleti’nin, Doğu Rumeli girişimleri üzerine Avrupa devletleri, Osmanlı Devleti’ne birlik gönderme teklifinde bulundu. Çünkü Osmanlı’nın bu girişimlerine karşılık Rusya ve Sırbistan da harekete geçebilirdi. Balkan devletleri ve Balkanlarda yeni bir sorun istemeyen Avrupa devletlerinin tepkisi karşısında Osmanlı Devleti, Avrupa devletlerinin teklif ettiği birlikler konusundaki desteğini kabul edebilirdi ama

⁷⁶ Karagöz, 18 Ağustos 1326 [31 Ağustos 1910], Sayı 223, s. 1

Osmanlı Devleti, bu durumu diplomasi yoluyla çözmeyi tercih etti.⁷⁷ Osmanlı Devleti, Avrupa devletleri, Berlin Antlaşması çerçevesinde Osmanlı Devleti'nin bölgedeki egemenliğini kabul etmesini ve bir Balkan sorununun çıkmasını istememelerini, Balkan devletlerine karşı kullandı.

Yunanistan ile Bulgaristan arasındaki ilk görüşmeler, 1910'da Venizelos'un isteği üzerine başlamıştı. Ancak bir sonuca varılamamıştı. Rus Çarı'nın önerisi ve Bulgaristan, Yunanistan'ın donanmasından faydalanabileceğini düşünmesi üzerine Bulgar ve Yunanlılar bir savunma antlaşması üzerinde anlaştılar. Bu anlaşmanın ilk amacı; Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ulusal topluluklara antlaşmalarla verilmiş hakların korunması ve bu toplulukların, gerçek bir siyasal eşitliğe sahip olarak barış içinde yaşamalarının sağlanmasıydı. İkinci amaç ise Osmanlı Devleti tarafından gelebilecek bir saldırıya karşı tutulacak yol ile ilgili idi. Osmanlı Hükümeti silah kuvveti ile veya siyasal tedbirlerle Balkanlardaki Hıristiyan toplulukların antlaşmalarla saptanmış haklarına dokunur veya insan haklarına ait bir konuya karıştırsa, iki devlet bütün kuvvetiyle yardımlaşacaktı. Bu amaçlar doğrultusunda bahsi geçen topluluklar için Osmanlı Devleti'ne karşı büyük devletler nezdinde el birliği ile gerekli çalışmaları yapmayı üzerlerine alıyorlardı. Yunanistan ile Osmanlı Devleti arasında sorun olan Girit sebebiyle antlaşmaya özel bir hüküm eklenmişti; buna göre, Girit yüzünden Osmanlı Devleti ve Yunanlılar arasında çıkacak savaşta Bulgaristan, tarafsız kalacaktı.⁷⁸

⁷⁷ Uçarol, a.g.e., s. 363-361

⁷⁸ Karal, a.g.e., s. 293-294

“-Ey beyaz Rusya!... Hani böyle mi olacaktı? Nerede kaldı ettiğiniz o vaatler? ...

*-Hakkımız var... Fakat bende kendi yarama ilaç yapısın diye taa Fransa’dan hekim getirttim...
Canımla uğraşıyorum... Yoksa halim vaktim olsa yapmaz mıydım?... Baksanıza sırtım tek mil yara
içinde...”⁷⁹*

Rusya, beyaz ayı şeklinde bir hayvan olarak çizilmiştir. Yunanistan, Bulgaristan ve Fransa ise insandır. Fransa hekim olarak, beyaz ayının yani Rusya’nın yaralarını bandajla sarmaktadır. Yerde makas ve ilaçlar vardır. Rusya yaralıdır ve elinde bastonla zor ayakta durmaktadır. Hemen karşısında fistanıyla duran Yunanistan ve Bulgaristan, Rusya’ya onlara verdiği vaatlere ne olduğunu sormaktadır.

Rusya, Uzakdoğu’da Japonya’ya karşı Çin’le anlaşmıştı. Almanya ve Avusturya’nın İtalya’yı İttifak Devletleri yanına çekmek için yaptıkları anlaşma sonucu Balkanlardaki politikası kısıtlanınca; Rusya, yönünü Uzakdoğu’ya çevirdi. Fransa ile anlaşmış Japonya’nın ele geçirdiği Mançurya’nın demiryolunu yaptı ve işgal etti. Japonya’nın Asya yayılma politikası tehlikeye girdi. Avrupa’da, Almanya ve Rusya ile anlaşamayan İngiltere, Uzakdoğu’da Rusya’yı Japonya’yla oyalayacak ve Rusya’nın Avrupa’dan ilgisini kesecek fırsatı bulmuştu. İngiltere ve Japonya anlaşmışlar. Böylece Rusya karşısında Japonya’nın eli güçlendi. Japonya, Rusya’dan Mançurya’dan çıkmasını istedi. Rusya bunu reddedince; Japon-Rus rekabeti savaşa dönüştü. Japonya’ya destek veren İngiltere, Rus donanmasını Boğazlardan geçirmede. Bir yıl süren savaşı, Japonya kazandı. Bir Avrupa devletini yenmiş oldu. Dünya büyük güçler dengesine, büyük bir devlet olarak katıldı. Rusya, doğuda baskılanmıştı. Balkanlarda; Bulgaristan, Büyük Bulgaristan’ı kurmak hayaliyle

⁷⁹ Karagöz, 25 Eylül 1326 [8 Ekim 1910], Sayı 239, s. 1

Rusya'ya başvurmuştu. Osmanlı Devleti'nden kopup büyük devlet olmak isteyen devletler arasında Yunanistan da vardı. Rusya'nın 1910'da Sofya'da topladığı Slav kongresine, Slav olmayan Yunanistan da katılmıştı. Rusya'nın onlara vaatleri karşılığında Osmanlı Devleti'ne karşı birleşmelerini istemişti. Yunanistan; Girit, Teselya, Ege adaları, Yunanistan'ın kuzeyi ve Makedonya'dan toprak olarak "Megalo İdeası"nı gerçekleştirmek ve bu amaçla Osmanlı'dan toprak koparma peşindeydi. Ama Rusya Uzakdoğu'yla uğraştığından Balkan devletlerine verdiği vaatlerle ilgilenemedi.⁸⁰ Hem Balkanlar, hem Uzakdoğu hezimetini, Rusya'nın adeta ayakta durmasını, Balkan coğrafyasında tutunmasını zorlaştırdı. Dikkatini Uzakdoğu'dan Boğazlara ve yeniden Balkan politikasına çevirdi.

“-Baksanıza ayol!... Güya üçünüz bir yere gelirse bir şey olmuş gibi yalnız kaldım diyor Yorgi! tir tir titiyor. Bari bunu da aranızda alın...”⁸¹

Bulgaristan eli cebinde rahat bir tavırla kendinden emin duran Avusturya'yla sırt sırta vermiştir. Yunanistan ise bu durumdan endişeli olduğu anlaşılan bir tavırla onlara doğru yönelmektedir. Hemen arkalarında Karagöz, sırt sırta verilip dışlanan Yunanistan'ın tir tir titrediğini onu da aralarına almalarını söyler. Nasıl olsa üçü bir araya gelse de bir şeyin olamayacağını ifade eder.

Bulgaristan Ayastafanos Antlaşması ile kurmayı istediği Büyük Bulgaristan için Rusya'dan destek alamadı. Bağımsızlığının tanınması için Balkanlarda etkili rol alan ve Bosna'yı ilhak ettiğini açıklayan Avusturya'ya yaklaştı. Sırbistan da Bosna-Hersek'i istiyordu. Bu durum Bulgaristan ve

⁸⁰ Alkan, **Karikatürlerle Oryantalizm**, s. 272

⁸¹ **Karagöz**, 5 Mart 1327 [18 Mart 1911], Sayı 284, s. 1

ona destek olan Avusturya'yla Sırbistan'ı karşı karşıya getirdi. Almanya, Rusya'dan, Avusturya'nın Bosna-Hersek işgalini tanımasını istedi. Bu katılımı Rusya ardından Sırbistan dâhil diğer devletler de tanıdı. Yunanistan da Avusturya ve Bulgaristan'da ki bu gelişmelerden faydalanıp Girit'i kendisine bağlamaya kalkıştı. Girit'in Yunanistan'a ilhak kararının Avusturya ve Bulgaristan meselesinde olduğu gibi Avrupa devletlerince kabul edilmesini bekliyordu. Girit; İngiltere, Fransa, Rusya, İtalya'nın kontrolünde bir eyalet olduğundan statüsü devletler arası idi. Osmanlı bu katılıma karşı çıkmıştı. Avrupa devletleri de Bulgaristan ve Bosna sorunu devam ederken yeni bir sorun daha istemediklerinden Yunanistan'ın bu faydalanma girişimini kabul etmediler.⁸² Balkan ittifakı, Osmanlı İmparatorluğu'ndan toprak koparma ilkesine dayanarak kurulmuştu. Bu ittifak, Balkan devletleri arasında uzun ömürlü bir işbirliği sağlayacak temel prensiplerden yoksundu ve Balkan devletlerinin tümü arasında ortak bir antlaşmayla meydana getirilmemişti. Bulgaristan'ın Sırbistan; Yunanistan'ın ise Karadağ'la yaptığı ayrı ayrı antlaşmalar vardı. Sadece antlaşmalara eklenen askeri sözleşmeler, Balkan devletlerinin Osmanlı Devleti'ne karşı savaş açma hususunda tam bir düşünce birliğinde olduklarını gösteriyordu.⁸³

“Balkanlarda Karnaval:

-Maske takmak ama ne yaparsınız nafile. Ben sizin kim olduğunuzu da biliyorum, oynamak istediğiniz horayı da. Hatta şu arakanızdan gelen yok mu!... Onu bile tanırım...”⁸⁴

Yunanistan, Bulgaristan, Karadağ; Balkan ülkeleri yüzlerine maske takmıştır. Maskeler, farklı cinsten birer köpek maskeleridir. Balkan devletlerinin arakasında beyaz bir örtünün altında Rusya saklanmaktadır. Rusya, beyaz bir ayı olarak çizilmiştir. Hepsî Balkanlardaki karnavala

⁸² Uçarol, a.g.e., s. 415-410

⁸³ Karal, a.g.e., s. 294-295

⁸⁴ **Karagöz**, 30 Mart 1327 [12 Nisan 1911], Sayı 291, s. 1

katılmak isterler, Balkan devletleri sevdikleri maskeleri kullanırken, Rusya kendini gizleyerek bu karnavala katılmak ister. Önlerinde ise Karagöz durmakta ve ciddi bir tavırla onları tanıdığını, onların kim olduğunu bildirir söyler.

Yunan, Sırp isyanları, ulusçuluk akımları, Rusya ve Avrupa devletlerinin bu durumları kendi çıkarlarına kullanmalarını kolaylaştırmıştı. Karadağlılar, Osmanlı Devleti'ne isyan ettiler. Özellikle Rus etkisi Karadağ üzerinde fazla idi. Karadağ'ın bu bağımsızlık hareketine diğer Balkan devletleri de katıldı. İngiltere, Fransa ve Rusya'nın çabalarıyla Yunanistan da Osmanlı Devleti aleyhine genişlemeye başladı. Girit, Teselya ve Makedonya da karışıklıklar çıkardı. Bulgaristan, Osmanlı Devleti'ne bağlı bir Prenslik olarak kurulduktan sonra; bağımsızlık çabalarında Rusya'dan destek almaya çalışmıştı. Rusya, Balkanlarda Slavlar üzerindeki etkisini kullanmaya ve Avrupa dengelerini bunun üzerinden kurmaya çalışıyordu.⁸⁵ Rus politikasının Balkanlara gösterdiği dikkatin nedeni, emperyalistti. Rusya, Boğazları ele geçirmeye büyük önem veriyordu. İngiltere'ye karşı bir politika sürdüremeyeceğinden dolayı Rusya'nın çıkarlarının gerçekleşmesi, İngiltere'nin yardımı ve onayıyla gerçekleşebilirdi.⁸⁶

Osmanlı Devleti, hoşgörülü bir yönetim politikası yürütmüş, bölgesel idareye karışmamış, kültürel ve dinsel zorlamalarda bulunmamıştı. Osmanlı'ya bağlı olanların ulusal benliği zedelenmemişti. Ancak Osmanlı Devleti'nin bu anlayışlı ve hoşgörülü yönetim politikası olayların akıbetini görmesine de engel değildi. Balkan ittifakındaki dört Balkan devletinden üçü: Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ, Slav ırkıdan idiler. Panslavizm Rusya'nın Balkan politikasının temeli idi. Balkan ittifakı, Rusya'nın desteklemesiyle oluşturulmuştu. İttifakın oluşu için de Rusya'ya Balkan devletlerince bilgi verilmiş, kendisinden direktif alınmıştı. Hatta Bulgar-Sırp antlaşmalarında Makedonya'nın paylaşılmasını kısmı için Rus Çarı'nın hakemliği dahi kabul edilmişti. Fransa, İngiltere müttefikleri olan Rusya aracılığı ile Almanya ve Avusturya ise gizli kaynaklarından ittifakın varlığından haberdar olmuşlardı.⁸⁷

⁸⁵ Uçarol, a.g.e., s. 364, 224-225

⁸⁶ Fikret Adanır, **Makedonya Sorunu Oluşumu ve 1908'e Kadar Gelişimi**, (Çev. İhsan Catay), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Nr. 123, İstanbul, 2001, s. 25

⁸⁷ Karal, a.g.e., s. 295

“-Hele şunlara bak... İo. Öteki uzatıyor diye bunlar da hadlerine bakmıyorlar da tutuşturmaya çalışıyorlar.... Çekilin oradan... Şimdi ben tutuşturursam o vakit görürsünüz... Sizi gidi bastı bacak musibetler sizi...”⁸⁸

Karikatürde; Karagöz, dışarıda dağlık bir alanda elinde yanan bir meşale taşımaktadır. Önünde ise üzerinde İşkodra, Karadağ yazılı içi barut dolu olduğu tahmin edilen fitili ateşlenmemiş, bir fiçı bulunmaktadır. İtalya ve Karagöz, büyük adam tasvirinde çizilirken; kalpaklarıyla Arnavutluk ve Karadağ, fistanıyla Yunanistan, Karagöz ve İtalya’ya göre daha küçük çizilmişlerdir. Böylece onların küçük devlet oluşlarına vurgu yapılmak istenmiştir. İtalya, yerde sürünerek elinde tuttuğu Karadağlıyı barut fiçisini ateşlesin diye uzatmaktadır. Yunanistan ve Arnavutluk ise kendi çabalarıyla koca fiçinin üzerine tırmanarak, fitile ellerindeki ateşle ulaşmaya çalışmaktadırlar. İşkodra, Balkan devletleri için büyük bir sorundur. İtalya ise Karadağ üzerinden buraya ulaşmaya çalışmaktadır. Karagöz ise bu fiçiyi patlatmak için elinde meşaleyle fırsat kollamaktadır.

İtalya, Fransa ile Kuzey Afrika’ da Trablusgarp konusu üzerinde anlaşmıştı. Aynı zamanda Fransa, Akdeniz coğrafyasında güçlü bir devletti. İtalya, Trablusgarp konusunda İngiltere’den de destek almıştı. İngiltere, İtalya’yı Fransa’ya karşı kullanmayı düşünüyordu. İngiltere, İtalya’nın sömürgesi aleyhine konularda İtalya lehinde konuya müdahil olacaktı. İtalya’nın başlıca hedeflerinden biri sömürgeleşme konusunda yol almak; diğeri ise Arnavutluk’u alarak Adriyatik’te tam bir hâkimiyet sağlamaktı. Avusturya, Bosna-Hersek’i işgal edince; İtalya’nın Adriyatik projesi tehlikeye girdi. Bağımsızlığını kazanan Bulgaristan, Balkanlardaki politikasını etkinleştirdi. Avusturya’nın Bosna’yı işgali, Sırbistan’a da Balkanlarda aynı politikayı izlettirdi. Osmanlı Devleti’nin müdahalesi sonucunda yapılan anlaşmalara Yunanistan, Karadağ da katıldı. Balkan

⁸⁸ Karagöz, 16 Nisan 1327 [29 Nisan 1911], Sayı 296, s. 4

devletlerinin amacı Osmanlı'nın Avrupa topraklarını ele geçirmek ve kendi topraklarını genişletmekti. Berlin Antlaşması'nı imzalayan devletler, Karadağ'a verilen Arnavutluk topraklarını ele geçirmeye çalıştılar.⁸⁹

Karadağ da bunlardan biriydi. Ama Arnavutluk, kendi bağımsızlık amacı için Arnavutluk topraklarında direndi. Yunanistan, Yanya, Ege adalarından; Karadağ, İşkodra'dan; Bulgaristan, Edirne'den vazgeçmiyor; Adriyatik'ten Marmara'ya kadar, Osmanlı Devleti'nin Avrupa topraklarını istiyorlardı. Buna karşılık da Osmanlı Devleti, Büyük Devletler'le birlikte hareket etme yoluna girdi. 1910 yılının sonlarına doğru Arnavutluk isyanı, Malisör Arnavutları arasında ortaya çıkmıştı. Malisörler, Katolik ve Ortodoks idiler. Katolikler Avusturya'dan, Ortodokslar ise Karadağ'dan yardım almakta idiler. 1911 yılında görevlendirilen Abdullah Paşa komutasındaki kuvvetler, arazinin çok dağlık olması yüzünden büyük güçlükle savaştılar. İsyançıların bir kısmının Avusturya ve Karadağ'a sığınmaları, bu iki devletin Osmanlı Hükümeti'yle diplomatik girişimlerde bulunmasına neden oldu. Rusya'nın da araya girmesiyle Malisörlerle anlaşıldı. Kendilerine imtiyaz verildi. Ayaklanma son buldu. Müslüman Arnavutlar, bu imtiyazların kendilerinden esirgenmesinden dolayı küskünlük yaşadılar. Daha sonra Müslüman Arnavutlar da ayaklanmıştı.⁹⁰

“-Ben nota(1) okumasını bilirim ama ne yapayım ki bu zurna öyle notalara gelmez...
Bunun peşrevi yoktur... Ne çıkarsa... Sonra karışmam. (1)Hazır ol kumandası
makamındadır.”⁹¹

⁸⁹ Uçarol, a.g.e., s. 425, 443

⁹⁰ Karal, a.g.e., s. 246-247

⁹¹ Karagöz, 21 Mayıs 1327 [3 Haziran 1911], Sayı 306, s. 1

Karikatürde, dış mekân arka plan olarak çizilmiştir. Ortada bir beyaz ayı, elinde müzik notalarından oluşan sayfalar bulunmaktadır. Karagöz'e uzatır. Hemen arkasında bir Karadağlı, elinde kemaniyle beyaz ayının eteğine yapışmıştır. Burada Rusya, beyaz ayı olarak çizilmiştir. Karagöz'ün ise elinde bir zurna vardı. Ayının ona uzattığı notaya karşı elindeki zurnadan ne çıkacağını bilmediğini söyler. Ayı ve Karagöz büyük olarak resmedilmişken; ayının hemen arkasındaki Karadağlı küçük olarak çizilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin iç karışıklıklarından faydalanmak isteyen Balkan toplumları kuvvet toplayarak harekete geçtiler. Rusya'nın Panslavizm politikasıyla gelişen Bulgaristan isyanı, Rusya'nın destek vermesiyle Sırbistan ve Karadağ'a da bağımsızlık ve yeni topraklar kazanma ümidini verdi. Avusturya'nın Bosna-Hersek'i ilhak etmesi ve bağımsızlık ilanları ardından Rusya, Osmanlı Devleti'yle çıkması olası bir savaş karşısında Bosna-Hersek'in; Sırbistan, Karadağ ve Avusturya arasında paylaşılmasını; Bulgaristan ve Arnavutluk'un özerklik kazanmasını, Teselya'nın Yunanistan'a verilmesini dikte ediyordu. Osmanlı Devleti'nin toprak kaybına karşılık hiçbir kazancı olmayacaktı. Ama durum beklediği gibi gelişmedi. Osmanlı, Sırp ve Karadağlıları bozguna uğrattı.⁹²

Osmanlı Devleti, iç ve dış olaylarla meşgul olduğu sırada Rusya, Balkan devletlerinin bir birlik içinde olmasını engelleyen Makedonya'nın taksimi meselesini ele aldı. Rusya'nın kışkırtmaları sonucunda Bulgaristan-Yunanistan; Karadağ-Bulgaristan; Karadağ-Sırbistan arasında ittifak antlaşmaları yapıldı. Böylece Balkan ittifakı ortaya çıktı. Arnavut isyancıları, Karadağ'a sığınınca Osmanlı Devleti buraya asker sevk etti. 1912'de Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan, Karadağ; Osmanlı Devleti'ne ortak bir nota vererek Osmanlı Hükümeti'nin üç gün içinde Sırbistan, Makedonya, Arnavutluk ve Girit'e muhtariyet verilmesini istedi. Süre bitimine üç gün kala isteklerini yenilediler. Balkan devletleri Avrupa devletlerine de ortak bir nota gönderip istekleri kabul edilmediği takdirde silahla kabul ettireceklerini bildirdiler ve neticede 1912'de Karadağ Osmanlı Devleti'ne fiilen savaş ilan etti. Balkan devletleri ortak bir nota vererek Rumeli'nin milliyet esasına göre muhtar idarelere ayrılmasını istiyorlardı. Osmanlı Devleti buna cevap vermediği gibi sınır ihlalinde bulunan Sırbistan ve Bulgaristan elçilerini ülkelerine geri göndermişti. Bunun üzerine bu iki devlet Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti. Ardından Yunanistan da bir notayla onlara katıldı.⁹³

⁹² Uçarol, a.g.e., s. 329-328

⁹³ Cevdet Küçük, "Balkan Savaşı", *DİA içinde*, 5 (23-25), TDV Yayınları, İstanbul, 1992, s. 23-24

“-Ayol. Lo sözüml(...) Beyaz Rusya ayı, Japonya'nın batırıldığı çivisinin yarasını yalıyor. Daha onu iyi edemedi... Size nereden ne imdat edecek!... Kelin ilacı olsa kendi başını iyi eder... Vaktiyle başınızın çaresine bakın...”⁹⁴

Karikatürde beyaz ayı olarak çizilen Rusya, ayağına batan çivinin yarasını iyileştirmeye çalışmak için pençesini yalamaktadır. Önünde sıraya girmiş; Karadağ, Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan gibi Balkan ülkeleri vardır. Ellerinde boş sepetler, Rusya'dan umdukları medeti göstermektedir. Resmin sağ tarafında ise, Karagöz diz kırmış kılıcını bileyerek hazırlık yapmaktadır. Onlara Japonya'nın batırıldığı çivinin yarasını iyileştirmeye çalışan Rusya'dan imdat beklemek yerine, vakit kaybetmeden kendi başlarının çaresine bakmalarını söyler.

Rusya, çıkan ayaklanmaları bastırmak için Çin'e yardım etmişti. Böylece Mançurya'daki demiryolu ve yer altı kaynaklarını işletme hakkını elde etti. Mançurya'yla ilgilenen Japonya, Rusya'dan oradan çıkmasını istedi. Çıkacağını belirtmesine rağmen Mançurya'dan çıkmayı erteleyen Rusya'ya karşı Japonya, İngiltere'nin desteğini aldı. Buna rağmen Japonya, Kore'de kendisinin kalması şartıyla; Mançurya'da Rusya'nın kalması teklifini getirdi. Bu teklifi Rusya tarafından kabul edilmeyince; 1905'te Japonya, Rusya donanmasına saldırdı. Rusya'yı yenmesiyle Uzakdoğu'da büyük bir güç olarak ortaya çıktı. Uluslararası politikada Büyük Devletler arasındaki yerini böylece almış oldu. Avrupa'nın dünya üzerindeki hâkimiyetini etkiledi ve yeni bir güç olarak dengelerin kurulmasında etkili oldu. Rusya bu savaşta güçsüz ve zayıflamış olarak çıktı. Daha sonraki yıllarda bu başarısızlık, Bolşevik Devrimi'nin çıkmasının önünü açacaktı. Rusya aldığı başarısızlık sonucunda, Uzakdoğu politikasından tekrar Avrupa siyasetine döndü. Zira Uzakdoğu'nun her tarafında İngiltere, karşısına çıkmaktaydı. İngiltere, Japonya'yla anlaşmamış olsaydı, belki de Japonya, Rusya'yla savaşmaya cesaret edemezdi. Bu yüzden Rusya, İngiltere'yle anlaşmanın yolunu aradı.⁹⁵ Üçlü İtilaf'a dâhil olmaya çalıştı. Osmanlı Devleti'nin aleyhine dönen bu durum karşısında Osmanlı, gereken önlemlere ağırlık vermeye başladı. Çünkü Rusya, yönünü

⁹⁴ Karagöz, 22 Haziran 1327 [5 Temmuz 1911], Sayı 315, s. 1

⁹⁵ Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995, 15. Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul, s. 93-96

Boğazlara çevirmişti. Rusya'nın Panslavizm politikasıyla etkilediği, bağımsızlık kazanmak ve Balkanlardaki topraklarını genişletmek için isyan eden Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ ve çıkar sağlamaya çalışan Yunanistan gibi Balkan toplulukları, Rusya'nın onlara vaat ettiklerini Rusya'dan talep ediyorlardı. Rusya Uzakdoğu'da aldığı bu yaranın neticesinde Avrupa ve Balkanlarda etkin bir politika izlemenin yolunu aramaya başladı.

“Malisör⁹⁶ ve Yemen İsyanı'nın Halli Münasebetiyle:

*-Aman Hacivat heriflerin telaşına bak! Bizim kayığın bunları sahil selamete çıkaracağını
anladıkları gibi birbirlerini yiyecekler...”⁹⁷*

“Arnavut ve Yemen İsyanı'nın halli” başlığı adı altında çizilmiş bu karikatürde çıkan isyanların, bastırıldığına işaret edilmektedir. Yemenli, Arnavut ve Balkanlı üç kişi ile Hacivat ve Karagöz, aynı kayıktadırlar. Hacivat ve Karagöz kürek çekmektedir. Kıyıda ise Avusturya İmparatoru Franz Joseph, Yunanistan Kralı ve Karadağlı Nikola bulunmaktadır. Telaş içinde ellerini kayığa doğru uzatırlar. Hacivat ve Karagöz'ün kürek çektikleri kayık hızla önlerinden geçip gitmektedir. Kayığın üzerinde ise İttihat ve Terakki yazısı görülmektedir.

1911'de Arnavutluk, Yemen ve Bulgaristan'da çıkan isyanlar kısmen Osmanlı Devleti'nin lehine sonuçlandı. Arnavutluk topraklarını Karadağ'a terk etmedi. Bulgaristan, Doğu Rumeli konusunda Rusya'dan istediği desteği bulamadı ve Avusturya'ya yanaştı. Yunanistan Makedonya'dan pay alma mücadelesinde idi. Avusturya, Selanik'e inmek istiyordu. Bunun için Avrupa devletlerinin Avusturya'nın Bosna-Hersek meselesinin çıkmasına neden olan yayılmacı politikasına destek olacak şartların olgunlaşmasını bekledi. Osmanlı Devleti iç politikasında, II.

⁹⁶ Dağlarda yaşayan Arnavutlar

⁹⁷ **Karagöz**, 27 Temmuz 1327 [9 Ağustos 1911], Sayı 325, s. 1

Meşrutiyet'in ilanı Batı'da olumlu karşılanmakla beraber; Avusturya'nın Bosna'ya; Rusya'nın Boğazlara yaklaşımı; Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilanı; Yunanistan'la Girit Meselesi; Yemen'de, Havran'daki isyanlar gibi sorunlar sebebiyle devletin içinde bulunduğu durumdan İttihat ve Terakki Cemiyeti sorumlu tutuluyordu. Osmanlı dış politikasının başarısızlık nedeni olarak da İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin, Osmanlı iç politikasında çıkardığı siyasi karışıklık gösteriliyordu.⁹⁸ Osmanlı Devleti'nin iç politikasındaki siyasi karışıklık; toprak kayıpları huzur ortamının kaybolması, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin halkın gözünde itibar kaybetmesine neden oldu. Bu sebeple İttihat ve Terakki Cemiyeti, bu itibarı düzeltmek adına bastırılan isyanlarda rol alma çabasındaydı.

1911 yılında Yemen isyanı büyüyünce Osmanlı Devleti, Ahmet İzzet Paşa'yı, Hamidiye Kruvazörüyle Yemen'e gönderdi ve San'a kuşatması kaldırıldı, antlaşma yaparak isyanlara son verdi. Sağlanan barış, Birinci Dünya Savaşı boyunca devam etmişti. Stratejik konumu bakımından Yemen, Uzakdoğu'dan Avrupa'ya giden baharat yolunun kesişme noktasıydı. Özellikle 19. yüzyıldan itibaren İngiltere, Fransa ve İtalya gibi Avrupa sömürgeci devletlerin ilgi odağı haline gelmişti.⁹⁹ Balkan Savaşı'ndan hemen önce çıkan Arnavut isyanları, genel anlamıyla Osmanlı yönetiminden kopmak amacını taşııyordu. Otonom bir yapının oluşmasını istiyorlardı. Fakat istedikleri sonucu elde edemediler. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yönetimindeki hükümetin Arnavutlar karşısında sert ve yanlış siyaset yürütmeleri, Arnavutların isyan etmelerine, bölge direncinin kırılmasına ve Balkan Savaşı'nın olumsuz sonuçlanmasına neden oldu.¹⁰⁰

1878 Berlin Kongresi'nde Arnavutluk'un bazı bölgelerinin Karadağ'a verilmesine karşı çıkan Arnavutlar, Osmanlı Devleti desteğiyle Arnavut Milleti'nin Haklarını Müdafaa Cemiyeti'ni kurmuşlardı. Sonradan Arnavutluk Krallığı'nın kuruluşunda bu cemiyet önemli rol oynamıştı. Yanya, İşkodra, Manastır ve Kosova vilayetleri elde tutmak için Osmanlı Devleti'nin desteğiyle dağlılara ve Yunanlılara karşı mücadele etti. Fakat otonom bir Arnavutluk fikri gelişmeye başlayınca Osmanlı Devleti bu cemiyeti dağıttı. Avusturya, İtalya gibi Avrupa devletleri ise Arnavutluk üzerinden kendi tesirlerini artırmak için bu otonom hareketlerini teşvik etmişlerdi. Rusya da dağlıların bu hak iddialarını desteklediler. Öte yandan Arnavut aydınları, otonom bir Arnavutluk özlemini Jön Türklerle paylaşıyor, II. Abdülhamit de muhafızlarını bunlardan seçerek onların gönüllerini kazanmaya çalışıyordu. İttihat ve Terakki Partisi'nin takip ettiği merkezi Osmanlıcılık hareketine karşı, Âdem-i Merkeziyetçilik fikrini benimseyen, Hürriyet ve İtilaf Partisi'nde nüfuzlu Arnavut delegeler de bulunuyordu. Silahlarının toplanmasına karşı çıkan dağlı Arnavutlar arasında isyan patlak verdi. 1912'de Osmanlı Hükümeti Arnavutluk'un otonom olma

⁹⁸ Uçarol, a.g.e., s. 435-437

⁹⁹ İdris Bostan, "Yemen", *DİA içinde*, 43 (406-412), TDV Yayınları, İstanbul, 2013, s. 411

¹⁰⁰ Alkan, *Selanik*, s. 113

isteğini kabul etmek zorunda kaldı. Londra Konferansı'nda Arnavutluk'un müstakil prenslik oluşu, altı büyük devletin garantörlüğü altında benimsendi.¹⁰¹

“Karagöz: -Yo yo... Yeme sakın, alayım, bırakmam

İngiliz: -Yiyecek değilim biraz tadına bakacağım. Hem sana ne oluyor. Arkamdakine bak! Hiç sesini çıkarıyor mu?

Karagöz: -Onun orada kaç paralık ehemmiyeti var. Orada kan, can, hepsi benim! Elbette bırakmam.”¹⁰²

Masa başındaki İngiliz, elinde Girit yemeğini yemeye çalışır. İngiltere'nin sağında bulunan Karagöz, onu kolundan tutup bırakmam diyerek yemesine engel olur. İngiliz'in hemen arkasında duran Yunan ise onu diğer kolundan çekiştirmektedir.

Girit konusunda İngiltere-Yunanistan, Osmanlı Devleti ilişkilerine yer verilmiştir. Osmanlı Devleti, Girit Rumlarına özerk sayılabilecek haklar tanımıştı. Fakat bununla yetinmeyen Girit'te çıkan isyan İngiltere-Rusya rekabetine neden oldu. Girit Rumları, İngiltere'ye başvurunca bu sorun diğer büyük devletlerin de sorunu oldu. Yapılan antlaşmalara rağmen Girit Rumlarının Yunanistan'a katılma düşüncesine son vermedi. Osmanlı Devleti ise Girit'i bırakmadı. Yunanistan-Osmanlı Savaşı sonucunda Osmanlı Devleti zafer kazansa da İngiltere ve büyük devletlerin Girit işgali bitmedi. Girit'te Rumlar yaşasa da topraklarının çoğu Müslümanlara aitti. Osmanlı bu yüzden Girit'i bırakmak istemiyordu.¹⁰³ Girit için kurulan özerk yönetimle Osmanlı'ya bağlı durumda idi ama Osmanlı Devleti ile bağları kopartıldı. Girit, Yunanistan'a bağlanmak istese de Büyük Devletler, bu sorunla uğraşmamak için buna izin vermedi.

¹⁰¹ Mustafa L. Bilge, “Arnavutluk”, *DİA içinde*, 3 (383-390), TDV Yayınları, İstanbul, 1991, s. 386-387

¹⁰² **Karagöz**, 30 Teşrin-i Sâni 1327 [13 Aralık 1911], Sayı 365, s. 1

¹⁰³ Uçarol, a.g.e., s. 375-366

Fransa, İngiltere, Rusya ve İtalya'nın himayeleri altında Yunan Prensi George tarafından yönetilen Girit, yüksek bir komiser mahiyetinde bulunan adliye, maliye, maarif ve dâhiliye işleri milli bir idare meclisiyle yönetilmeye başlandı. Dış meselelerin idaresi ise dört büyük devlet aitti. 1908'te Girit'in Yunanistan'a ilhak için bu devletlere yaptığı tekliflerde gelişme kaydedemedi. Yüksek Komiser olarak Zaimis atandı. Osmanlı Devleti bu durumu protesto etti. Yeni komiser adada, milli askeri teşkilatının düzenli şekilde tamamlandığı ve Müslümanların can, mal güvenliğinin emniyet altına alındığını hamî devletlere bildirmesi üzerine hamî devletler, Girit'ten askerlerini çekmeye karar verdiler. Durumu 1908'de Zaimis'e gönderdikleri nota da bildirdiler. Girit Meclisi Avusturya'nın Bosna'yı ilhakı ve Bulgaristan'ın bağımsızlık ilanı üzerine Yunanistan'a katıldıklarını resmen ilan ettiler. Bu duruma Osmanlı Devleti'nin her yanından protestolar yağdırıldı. Osmanlı Hükümeti ilgili devletler nezdinde harekete geçti. Dört büyük devletler, kendi izinleri olmadan ilhakın söz konusu olmayacağını, adada asayişin ve Müslüman halkın güvenliği için meseleyi çözmeye meyilli olduklarını bildirdiler. Osmanlı Devleti, Yunanistan'ın Girit'i işgal etmesinden çekindiği için kendi hâkimiyet haklarını koruyan bir çözümle durumu neticelendirmek istiyordu. Bunun için teşebbüse geçti. Ancak Girit'in hamisi devletler, bu girişime olumlu yaklaşmadı. 1909'da Osmanlı Hükümeti'ne ortak bir nota verdiler. Bu notada kendi askerinin geri çekileceklerini, Türk Sancağı, kendi bayrakları ve Girit Müslümanlarının emniyetlerinin sağlanması için gerekli tedbirlerin alınacağını bildirdiler. Aynı zamanda mahalli memurların önleyemeyecekleri herhangi bir karışıklık çıkması durumunda gereken tedbirleri alma haklarını koruduklarını da beyan ettiler. Yunan Hükümeti'ne bu nota ve beyanname şifahen bildirilerek adadaki durumun olduğu gibi kabul edilmesini, Osmanlı Devleti'ni tahrike yol açacak teşebbüslere girişilmemesini tavsiye ettiler.

Devletler, askerlerini çektikleri gün, Hanya Kalesi'ne Yunan bandırası asıldı. Bu durum İstanbul'da büyük tepki uyandırdı. Osmanlı Devleti ve Büyük Devletler, bu duruma tepki gösterdiler ve harp gemisi yollayıp milletlerarası muhafız kuvvetler bıraktılar. 1910'da açılan Girit Meclisi'nde, Yunan Kralı adına yemin edildi. Giritliler, büyük devletlerin kararını hiçe sayarak adanın Yunanistan'la birleşmesi için Girit Mebusları'nın Yunan Parlamentosu'nun toplantılarına katılmalarına karar verdi. Büyük Devletler buna karşı çıktı. Mebuslar, Atina'ya gitmek için vapura bindikleri zaman, bir İngiliz gemisi tarafından tutuklandılar ve Yunan Parlamentosu açık kaldığı sürece bırakılmadılar. Osmanlı Hükümeti, büyük devletlerin bu kararıyla yetindi. Fakat Balkan Harbi'nin başlangıcında 1912'de Yunan Hükümeti, her iki meclisin birleşmesinde başarılı oldu.¹⁰⁴ Avrupa devletleri, Osmanlı Devleti'nin Girit'e askeri müdahalesine engel olmuş, aynı zamanda Yunanistan Prensini, adanın valisi tayin ederek Osmanlı Devleti'ne bağlı bu eyaletin, Osmanlı Devleti'nden ayrılmasına neden olmuşlardır.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Cemal Tukin, "Girit", *DİA içinde*, 14 (85-93), TDV Yayınları, İstanbul, 1996, s. 92-93

¹⁰⁵ Alkan, *Avrupa Karikatürlerinde II. Abdülhamid*, s. 168

2.3. Balkan Birliği

*“Karagöz: -Aman Hacivat Şu körlere bak! Ne arkalarını ne de önlerini görüyorlar!
Bir adım daha atarlarsa doğru uçuruma düşecekler de hala haberleri yok!”¹⁰⁶*

Balkan devletlerinden Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ'ın gözleri bağlı uçurumun kenarındadır. Birbirlerinin arkasına sıralanmış ve her biri diğerini yürümesi için teşvik etmektedir. Bulgaristan en önde ve o kadar ilerlemiştir ki tam uçurumun kıyısında düşmek üzeredir. Uçurumun hemen altında birçok süngü bulunmakta; Karagöz ve Hacivat da uçurumun altında süngülerin olduğu yerdedir. Onların da elinde tüfek bulunur vaziyette orada beklemektedirler. Aynı zamanda karikatürde Balkan devletlerini uçurumun kenarına kadar getiren sırtlarına dayanmış onları iten bir yumruk çizilmiştir. Balkan devletleri bu güç tarafından zorlanmakta, süngülerle dolu uçuruma itilmektedirler. Karagöz ise elinde silahı, uçurumun altında kendilerine gözdağı vermek için hazırlanmış süngülere düşecek Balkan devletleri için Hacivat'a hitaben: “ Şu körlere bak! Ne arkalarını ne önlerini göremiyorlar!...” diyerek tamamen düşünemezlikten ve akılsızlıktan öte kör olarak değerlendirilmektedirler.

Rusya'nın, Osmanlı Devleti üzerindeki hesabı, Balkan devletlerinin bölgedeki istekleri, isyan girişimleri ve büyük devletlerin Balkan devletlerine destek vermesi, Balkan devletleriyle Osmanlı Devleti'ni karşı karşıya getirdi. Avrupa devletleri Balkan toplumları arasındaki çatışmaları, kendi çıkar ve siyasetlerine göre kullandı. Avusturya'nın Bosna'yı işgali, Bulgaristan isyanı, Almanya'nın Osmanlı'ya yakınlaşması, Avrupa devletleri arasındaki mücadeleyi artırdı. Balkan devletleri de dağılmakta olan Osmanlı Devleti'nden hisse almak, Balkanları elde etmek telaşına düştü. Osmanlı Devleti'ne karşı beraber hareket edebilmek için Rusya öncülüğünde birlik

¹⁰⁶ Karagöz, 22 Eylül 1328 [5 Ekim 1912], Sayı 453, s. 4

oluşturdular. Balkan Birliğinin oluşması Bulgaristan'la Sırbistan'ın anlaşmasıyla başladı. Yunanistan, Girit sebebiyle Bulgaristan'a anlaşma teklif etmişti. Bu birliğin tesisinde Rusya önemli rol aldı. Osmanlı Boğazları üzerinde hâkimiyet kurmak istiyordu. Balkan devletleri ile Osmanlı Devleti arasında yapacağı aracılıktan Balkan devletleri vasıtasıyla faydalanmak istedi ve onları Osmanlı aleyhinde kışkırttı. Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan aralarında ayrı ayrı antlaşmalarla anlaşırken bunlara Karadağ da eklendi. Balkan Birliğinin kurulması Rus diplomasisinin eseri olarak ortaya çıktı. Ne var ki Balkan devletleri; Avrupa devletlerinin her birinin Balkanlarda kendine göre bir hesaplarının olduğunu; Rusya'nın da bu konuda bir hesap sahibi olduğunu ve bu hesaba göre hareket ettiğini göremiyordu; yürümekte oldukları Osmanlı topraklarında Osmanlı Devleti, Balkan devletlerine karşı seferberlik ilan etti.¹⁰⁷ Balkan devletleri, Osmanlı Devleti'nin aldığı tedbirleri dahi fark edemiyor, büyük devletlerce itildikleri uçuruma gözü kapalı yürüyorlardı.

Kırım Savaşı'ndan itibaren Rus milliyetçiliği, Slav İttihadı (Panslavizm) hedefi altında bütün Rusya'da güçlenmekteydi. Balkanlarda patlayan Sırp, Karadağ ve Bulgar isyanları, dini dayanışma yanında siyaseten Panslavizm programı da uygulama aşamasına soktu. Rusya, Avrupa devletlerinin karşı çıkmasına rağmen Romanya adıyla ortaya çıkan Tuna Prenslikleri dâhil üç devletin de bağımsızlığını sağladı. Makedonya'yı da içine alan Ege Denizi'ne kadar açılan büyük bir Slav devleti planını uygulamaya sokmaya çalışıyordu.¹⁰⁸ Rusya, Osmanlı coğrafyası üzerindeki çıkarlarına göre hareket ediyordu. Rusya'nın takip ettiği politika, geleneksel Rus siyasetinin en önemli unsurlarından birini oluşturuyordu.¹⁰⁹

*“Avusturya: - İstedığınız kadar kaçın. Benim kemendim uzundur. Hepinizi tutarım.”*¹¹⁰

¹⁰⁷ Uçarol, a.g.e., s. 434, 438

¹⁰⁸ Kemal Beydilli, “Rusya”, *DİA içinde*, 35 (253-265), TDV Yayınları, İstanbul, 2008, s. 258

¹⁰⁹ Alkan, *Karikatürlerle Oryantalizm*, s. 114.

¹¹⁰ *Karagöz*, 3 Teşrin-i Sâni 1328 [16 Kasım 1912], Sayı 465, s. 4

Önde Yunanistan, arkasında Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ; bir parça et kapmış ellerinde yiyerek kaçırmaktadırlar. Arkalarındaki bir tepede ise Avusturya pusu kurmuş kaçan Balkan devletlerini bir arada yakalayıp kendine çekmek için onlara kement atmaktadır.

Balkanlarda, kurulan Balkan Birliğine karşı Avusturya'nın tepkisi anlatılmak istenmiştir. Balkan Birliğinin kurulması ve Avrupa devletlerinin bu bölge üzerinde hesaplarının olması, bu durumu Avrupa sorunu haline getirdi. Rusya, Avusturya'nın duruma müdahil olmasından sonra onunla Almanya yüzünden savaşa girmek istemedi. Ancak sağladığı Balkan Birliğine önderlik etmesiyle de bölgede kurduğu hâkimiyeti de kaybetmek istemiyordu. Bulgaristan, Sırbistan ile anlaşta. Yunanistan da bu anlaşmanın içine dâhil olmak için faaliyetlere girişti. Balkan devletleri ve Osmanlı Devleti arasındaki durumdan yararlanarak Arnavutluk da İtalya'nın kışkırtmasıyla bağımsızlığını ilan etti. Avusturya, Sırbistan'dan Arnavutluk topraklarına saldırılarını durdurmasını istedi. Balkan devletleri, Osmanlı Devleti'nden bir parça toprak koparma peşindeydi. Makedonya'nın Balkan devletlerince işgali üzerine İngiltere durumu barışçıl yollarla çözmek istiyordu. Bir Avrupa savaşı çıkmasını istemeyen Almanya-İngiltere, toplanan bir konferansla, diplomatik yollarla duruma el koydu. Avusturya da Balkanlarda Bosna'yı ilhak ederek kurduğu statükosunu ve Balkan devletleri üzerinde kurmaya çalıştığı hâkimiyeti korumaya, Adriyatik'e çıkma projelerini gerçekleştirmek için çalıştı.¹¹¹

19. yüzyılda Rusya'nın Osmanlı mirasını tek başına sahiplenmesine karşı çıkılmıştır. Osmanlı Devleti üzerinde üstünlük kurması veya topraklarını Slav-Ortodoks halkların ağırlıklı olarak yaşadığı Balkanları istediği gibi kullanarak parçalaması engellenmiştir. Rusya'nın Boğazlar üzerindeki hâkimiyeti sonlandırılmıştır. Avrupa dengesini gözetmek için gerçekleştirilen Berlin Kongresi'nde Osmanlı Devleti'nin çıkarları görüşülmediği gibi bağımsızlığına kavuşan Balkan toplumlarının akıbeti kendi isteklerinden ziyade kongreye müdahil devletlerin çıkarları doğrultusunda tayin edilmiştir. Böylece Balkan kazanının bu tarihten sonra da kaynamasına zemin hazırlanmıştır. Makedonya meselesi, Doğu Rumeli vilayetinin Bulgaristan tarafından ilhak edilmesiyle başlayan Sırp-Bulgar Savaşı, Bosna-Hersek'in Avusturya tarafından ilhakı krizi ve Balkan Savaşları, Berlin Kongresi'nin ürünleri olmuştur. Bu kongreye bağımsızlığına kavuşturulan ancak büyük devletlerin siyaseti sonucu daha doğumları anında birbirleriyle toprak anlaşmazlıkları içine düşen, Romanya, küçültülen Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ yanında Büyük Devletlerin de paylaşımından hisse almaları temin edilmiştir.¹¹²

¹¹¹ Uçarol, a.g.e., s. 442, 432-434

¹¹² Kemal Beydilli, "Şark Meselesi", *DİA içinde*, 38 (352-357), TDV Yayınları, İstanbul, 2010, s. 355-356

“Karagöz: -Haydi bakalım biraz da sizi seyir edelim.”¹¹³

Karşılıklı iki masanın bir ucunda Rusya, diğer masanın ucunda Avusturya, karşılıklı olarak oturmuştur. Avusturya elinde tüfek tutmuş onu temizlemektedir. Diğer masadaki Rusya ise elindeki kılıcı bilerler. Karagöz ise tam ortalarında ayakta durur ve onların kapışmak üzere olan vaziyetlerini seyre koyulur.

1912’de Balkan ittifakının kurulmasına öncülük eden Rusya’yla; Balkanlardaki statüsünün tehlikeye girmesinden endişelenen Avusturya’nın ilişkileri gerginleşmiştir. Makedonya topraklarının Balkan devletlerince paylaşımı; bu konuda hassas olan Avusturya ile paylaşım konusunda kurulan birliğin oluşmasına öncülük eden Rusya arasındaki ilişkileri gerginleştirmişti. Balkan devletlerinin Osmanlıya karşı izlediği düşmanca siyasetten; Rusya, Osmanlı Boğazlarından faydalanmak için yararlanmak istiyordu. 1912’de bağımsızlığını ilan eden Arnavutluk topraklarına Sırbistan’ın yerleşmesi, Avusturya’nın Balkan siyasetine aykırıydı. Rusya, Sırbistan’ı desteklemekteydi. Avusturya, Sırbistan’dan Arnavutluk’tan çekilmesini istedi. Avusturya-Rusya ilişkileri gerginleşti.¹¹⁴ Bu durum, Almanya ve Avusturya’nın içinde bulunduğu Üçlü İttifak bloğuyla; Rusya’yı karşı karşıya getiriyor; Osmanlı ve Balkanlar üzerinde kurmaya çalıştıkları hâkimiyet mücadeleleri yüzünden, birbirlerine karşı bilmelerine neden oluyordu. Sorunun çözümlenmesinde İngiltere aracı oldu. 1912’de Londra’da Büyük Elçiler Konferansı’nın toplanmasını sağladı.

Balkan Savaşının çıkmasında Rusya’nın takip ettiği Panslavizm siyasetinin ve Balkanları paylaşma konusunda Rusya ile Avusturya arasında devam eden rekabetin büyük etkisi olmuştur.

¹¹³ Karagöz, 14 Teşrin-i Sâni 1328 [27 Kasım 1912], Sayı 468, s. 4

¹¹⁴ Uçarol, a.g.e., s. 431

Rumeli topraklarının büyük bir kısmı Osmanlı Devleti'nden koparıldığı halde bu topraklar üzerindeki taksim mücadelesi durmamış, aksine daha da şiddetlenmiştir.¹¹⁵ Hâlbuki 1877 Avusturya ve Rusya arasında bir antlaşma yapmışlar ve bu antlaşmaya göre; Avusturya, Rusların Osmanlı Devleti ile yapacağı bir savaşa, Bosna-Hersek'in kendisine verilmesi şartıyla seyirci kalarak; Ruslar, Balkanlar cihetinde serbestçe ilerleyebilecek ancak Balkanlarda kesinlikle tek ve büyük bir Slav devleti kurulmayacaktı. Fakat büyük Bulgaristan'ın kurulması ve Bosna- Hersek için Avusturya'ya ilhak edilmesi yerine özerk bir statünün düşülmüş olması, Budapeşte Antlaşması'nı ölü bir vesika haline getirmiş, Avusturya ve Rusya rekabetini ortaya çıkarmıştır.¹¹⁶

¹¹⁵ Küçük, a.g.e., s. 23

¹¹⁶ Kemal Beydilli, "Avusturya", **DİA içinde**, 4 (174-177), TDV Yayınları, İstanbul, 1991, s. 176

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. AVRUPA DEVLETLERİ ARASINDAKİ GÜÇ DENGELERİNDE BLOKLAŞMA BALKANLAR VE TRABLUSGARP

3.1. Balkanlarda Hakimiyet Mücadelesi

“-Kuzum efendi! Sen pek iyi bir adama benziyorsun. Tarlama çakallar girmiş, aman beni oraya çıkar, başka bir şey istemem. Elimdeki sopayla ben işimi görürüm.”¹¹⁷

Kıyıya yakın bir yerde kayık içinde oturan Amerika, iki eliyle kürekleri tutmuş beklemektedir. Kayığın arkasında Amerika bayrağı çekilidir. Karşı kıyıda ise birçok çakal dolaşmaktadır. Karagöz, elinde sopasıyla çakalların bulunduğu kıyıyı eliyle işaret edip; iyi bir adama benzediğini, tarlasına çakalların girdiğini ve karşı kıyıya geçemediğini söyleyerek; Amerika'dan kayıkla onu karşı kıyıya geçirmesini ister.

¹¹⁷ Karagöz, 12 Teşrin-i Evvel 1327 [25 Ekim 1911], Sayı 351, s. 1

Amerika, geçirdiği iç karışıklıklardan sonra ekonomik yönden hızla kalkınmak için Çin, Alaska ve Küba gibi denizaşırı ülkelere yönelmişti. Amerika, Alaska konusunda Rusya'yla; İspanya yüzünden Fransa'yla; İngiltere'yle de Uzakdoğu'da; büyük Avrupa devletleriyle çatışma ve rekabet konusunda karşı karşıya kaldı. Bu sebeple sınır ve olanaklarını geliştirmek için dış politikasını, Monroe Doktrini esaslarına dayandırdı. Avrupa devletlerinin, Amerika Kıtası'nda yeniden sömürgecilik girişimlerine ve kendi sistemlerini kıtanın herhangi bir yerine uygulamak için yapacakları girişimlere izin vermeyecek ve Avrupa güçlerinin arasında yaşanan sorunlardan çıkan savaş ve uyguladıkları politikalara karışmayacaktı. Böylece Avrupa diplomasisinden uzak kalmaya çalıştı. Ancak yaşanan gelişmeler sonucu Uzakdoğu üzerinde gerçekleştirdiği genişleme faaliyetleri ve girişimler, onu büyük devletlerle yine karşı karşıya getirmiştir.¹¹⁸

19. yüzyılın ikinci yarısında Amerika, Kanada ile Meksika arasındaki topraklar ile Alaska'ya tamamen egemen oldu ve ekonomik yönden güçlü hale geldi. Denizaşırı girişimlere başladı. Dolar diplomasisiyle Orta ve Güney Amerika üzerinde ekonomik, politik nüfuzunu güçlendirdi. Küba isyanında, Küba'nın tarafını tuttu. İspanya'nın Küba'nın bağımsızlığını tanınması sonucu Filipinler ve Guam Adası savaş tazminatı olarak Amerika'ya verildi. Amerika'nın sınırları Doğu Asya kıyılarına kadar uzanmış oldu. Sınır genişliği ve ekonomik gücüyle büyük devlet haline gelmiş oldu. Monroe Doktrini sayesinde dikkatini kendi kıtasına vermiş, Avrupa diplomasisinden uzak kalmayı esas almıştı. Bu sayede 19. yüzyıl sonlarında dünyanın diğer yerleriyle ilgilenebilen Amerika, büyük bir siyasi, ekonomik ve askeri güç haline gelebildi. Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarına yön veren belirleyici bir faktör oldu.¹¹⁹ Osmanlı Devleti de Karagöz'ün tarlasındaki çakallar olarak ifade ettiği Avrupa devletleri karşısındaki yalnızlığı sebebiyle; Amerika'nın bu güçlü konumundan, topraklarını Avrupa devletlerinin istilasından korumak için yararlanmaya çalışmıştır.

¹¹⁸ Uçarol, a.g.e., s. 265

¹¹⁹ Sırrı Erinç, "Amerika Birleşik Devletleri", *DİA içinde*, 3 (47-53), TDV Yayınları, İstanbul, 1991, s. 47

*“Karagöz: - Hey arkadaşlar!... Hem bağıyor hem de kaçılıyorsunuz.
İşte konferans masası meydana, kim güveniyorsa gelsin!...”¹²⁰*

Ortada duran masada, Karagöz yumruğunu masaya vurmuş oturur halde seslenmektedir. Masanın üzerinde “Konferans Masası” yazmaktadır ve Karagöz’ün yanındaki sandalyeler, boştur. Rusya, Yunanistan, Fransa, İtalya, Almanya ve İngiltere masa örtüsünün altında saklanmakta ve masaya oturmaktan kaçmaktadır.

1912 yılında Balkan sorununu çözmek için toplanan Büyük Elçiler Konferansı’nı konu edinir. Bu konferans, büyük devletlerin katılımıyla Osmanlı Devleti, Balkan sınırları ve Balkanlardaki toprak paylaşımında ve aralarında ortaya çıkan sorunları çözmek için toplanmıştı. Yunanistan, Ege adalarını; Bulgaristan Edirne’yi; Karadağ, İşkodra’yı istiyordu. Rusya ile Avusturya-Almanya arasında gerginlik vardı. Anlaşmazlıklar sebebiyle konferans görüşmeleri uzadı. Bir bakıma anlaşma sağlamak için meydana çıkan hiç kimse yoktu. Hem görüşme talebiyle konferansı toplamışlardı hem de konferans sonrasında ortaya çıkacak olan anlaşma şartlarını yerine getirmemek için konferans masasından kaçıyorlardı. Görüşmeler neticesinden hiçbir sonuç çıkmıyor görüşmeler uzuyor, anlaşmaya varılamıyordu. Balkan devletleri, Tekirdağ-Midye sınırının batısında kalan toprakları istiyordu.¹²¹ Sonuçta, Osmanlı Devleti Edirne’yi vermeyerek masada son sözü söyleyen taraf olmuş oldu. Kamil Paşa Kabinesi tarafından büyük devletlerden arabuluculuk yapması için Londra’da toplanılan uluslararası bu konferansta anlaşmaya dair hiçbir sonuca varılamadı.

¹²⁰ Karagöz, 23 Mayıs 1328 [5 Haziran 1912], Sayı 415, s. 1

¹²¹ Uçarol, a.g.e., s. 442

Ancak daha sonra, Londra'daki görüşmeler devam ederken Balkan yenilgisini Osmanlı iç politikasında malzeme yapan İttihat ve Terakki Fırkası, kanlı bir darbe ile hükümeti ele geçirdi. Savaş, 1913'te yeniden başladı. Yunanlılar, Yanya'yı; Mehmet Şükrü Paşa'nın kahramanca savunmasına rağmen Bulgarlar Edirne'yi, Esad Toptanî Paşa'nın ihaneti üzerine de Karadağlılar da İşkodra'yı işgal ettiler. Edirne'yi kurtarmak iddiasıyla iktidarı ele geçiren İttihat ve Terakki Fırkası, Kamil Paşa'nın kabul etmediği şartları da kabul etti. Devletlerin aracılığının kabul edileceği bildirildi. Avrupa devletleri dört maddelik ortak bir nota ile anlaşma esaslarını tebliğ ettiler. Türk Hükümeti tarafından notanın kabul edilmesiyle başlayan Londra Konferansı, 1913'te Osmanlı Devleti ile Balkan devletleri arasında imzalanan bir antlaşma ile sona erdi. Midye-Enez hattı, Osmanlı-Bulgar sınırı kabul edildi. Edirne, Trakya, Dedeağaç, Bulgaristan'a; Selanik, Güney Makedonya ve Girit Yunanistan'a; Kuzey ve Orta Makedonya Sırbistan'a; Silistre de Romanya'ya bırakıldı.¹²²

“Karagöz: -Yeni komşunuzu takdim ile şeref-yâbım¹²³! Fakat ne o?... İşmizaz-ı vechiyeniz¹²⁴ pek de memnun olmadığınızı gösteriyor. Komşu böyle mi kabul edilir ya!”¹²⁵

Elinde tüfeğiyle iri yarı çizilmiş ve ürkütücü bir Arnavut'un karşısında Sırp ve Karadağlı durmaktadır. Sırp üzerine yürüyen Arnavut'tan pek hoşnut değildir. Karadağlının yüz ifadesinde ise korkulu bakışlar vardır. İkisinin de yeni komşularından pek hoşnut olmadıkları görülür. Arnavut'la aynı boyda çizilmiş Karagöz ise Sırbistan ve Karadağ'a yeni komşularını takdim eder. Karagöz'ün “Komşu böyle mi kabul edilir?” ifadesinden Sırbistan ve Karadağ'ın bu yeni durumdan pek hoşnut olmadıkları anlaşılmaktadır.

¹²² Küçük, a.g.e., s. 24

¹²³ Şeref bulan, şeref kazanan

¹²⁴ Yüz ifadeniz

¹²⁵ **Karagöz**, 19 Kânun-ı Evvel 1328 [1 Ocak 1913], Sayı 478, s. 1

Arnavutluk'un kurulmasında Balkan devletlerinin tepkisini dile getiren bir karikatürdür. Balkan Birliğini kuran devletler ve Büyük Devletler, Londra Konferansı'nda bağımsız Arnavut Devleti'ne onay verdiler. Anlaşmanın sağlanmasında Sırbistan ve Karadağ'ın bölgede genişlemesini durdurmak isteyen Avusturya'nın isteği önemli faktör olmuştu. Sırbistan'ın Arnavutluk topraklarıyla Adriyatik'e açılması; Avusturya'nın politikasına ters düşmüştü. Bu sebeple bağımsız Arnavutluk'u, Sırbistan işgalindeki Arnavutluk'a tercih ediyordu. Rusya, Sırbistan'ı destekliyordu. Bunun için İtalya; Arnavutluk ve Sırbistan'ın Adriyatik'teki varlığını istemese de Avusturya'yla ortak çalıştı.¹²⁶ Rusya, Makedonya'nın; Sırbistan, Yunanistan ve Bulgaristan arasında paylaşılmasıyla Balkan topraklarına komşu olan Avusturya ve İtalya'nın devre dışı kalmasını umuyordu. Rusya, Makedonya ve diğer Balkan topraklarını, Balkan devletleri arasında paylaştırdıktan sonra Boğazlar konusunda harekete geçmeyi ve bu konuyu zorla kabul ettirmeyi düşünüyordu.¹²⁷ Sırbistan ve Karadağ, arkalarındaki Avusturya ve İtalya desteğine oranla Arnavutluk'un bağımsızlığından hiç hoşnut değillerdi.

1912-1913 Balkan Savaşı ile Makedonya ve Trakya; Sırbistan, Yunanistan ve Bulgaristan arasında paylaşılmış, Arnavutluk da Sırbistan'ın eline düşmemek için 1912'de istiklalini ilan etmişti. Yalnız Doğu Trakya olarak bilinen ve İstanbul-Istranca-Keşan üçgenini içine alan bölge Osmanlı Devleti'ne ve ondan sonra Cumhuriyet Türkiye'si'ne kalabilmişti.¹²⁸

¹²⁶ Uçarol, a.g.e., s. 441

¹²⁷ Vlado Popovski, "Berlin Kongresi'nden Balkan Savaşlarına Kadar Olan Dönemde Makedon Devleti'nin Kurulması Sorunu Konusunda Makedon Faktörü ve Rus Faktörü Arasındaki Çatışma", Şahin Kuyucu vd. (Haz.), **Tarih Boyunca Türk-Makedon İlişkileri 1**, içinde (1-11), Genelkurmay Askeri Etüt Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2016, s. 11

¹²⁸ Kemal Karpat, "Balkanlar", **DİA içinde**, 5 (25-32), TDV Yayınları, İstanbul, 1992, s. 30

*“Karagöz: -Hariçten oyuna karışmak namüsaittir.
Bırakınız da ben de düşünerek bir oyun yapayım.”¹²⁹*

Karagöz ve Bulgaristan, karşılıklı oturmuş, satranç oynar. Arka tarafta yan yana dizilmiş onları izleyen Almanya, İngiltere, İtalya, Rusya ve Avusturya oyuna karışmakta, oyuna müdahil olmaya çalışmaktadırlar. Karagöz ise kendi oyununu oynayabilmek için onlardan oyununa karışmamalarını ister.

Balkan devletlerini, Osmanlı Devleti’ne karşı savaşa kışkırtıp birlik kurmasını sağlayan, Avrupalı Büyük Devletler, Osmanlı ve Bulgaristan arasındaki oyunu izler. Büyük Devletlerin kendi çıkarları için kışkırttıkları Balkan devletlerinden olan Bulgaristan, İtalya’nın Trablusgarp’a saldırması ve Osmanlı Devleti’nin iç politikasındaki karışıklıkları fırsat bilerek Rumeli topraklarına saldırdı. Bulgar, Sırp ve Yunanlılar anlaşarak 1912 yılının sonunda harekete geçti. Osmanlı Devleti de buna karşılık seferberlik ilan edip, önlemler aldı. Osmanlı doğu ordusu Trakya’da Bulgarlarla karşılaştı ve Çatalca’da Bulgarları durdurdu. Yunanlılar Ege Denizi’nde üstünlük kurunca, Osmanlı’nın Makedonya’yla bağlantısı kesildi. Osmanlı Devleti’nin Balkan devletlerini yenebilme ihtimali üzerine Avrupa devletleri, Rumeli sınır değişikliğini kabul etmeyeceklerini açıklamışlardı.¹³⁰ Avrupa devletleri, Balkan devletleri lehinde koruyuculuk yaparak dışarıdan oyuna dâhil olmaya çalışıyorlardı.

Bulgaristan bağımsızlığını ilan ettikten sonra Avrupa’da Büyük Devletler nezdinde Osmanlı Hükümeti aleyhine şikâyetlerde bulunuyor, Makedonya’daki soydaşlarının Jön Türkler tarafından

¹²⁹ Karagöz, 13 Mart 1329 [26 Mart 1913], Sayı 502, s. 1

¹³⁰ Uçarol, a.g.e., s. 439

zorla Türkleştirildiği şeklinde propaganda yapıyor, Osmanlı Hükümeti'nin aldığı tedbirler karşısında Makedonya'da elde ettiği nüfuzu kaybetmekten korkuyordu.¹³¹

*“Karagöz: -Ey Balkancılar, siz daha silahlarınızı bırakmayacak mısınız?
Balkancılar: -Biraz düşünelim bakalım...”*

Karagöz: -Ben işi anladım. Siz mutlaka arkanızdakine güveniyorsunuz ama aldaniyorsunuz, çünkü o bir gölgeden başka bir şey değildir.”¹³²

Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan, Karadağ gibi Balkan ülkeleri ellerinde silahlarıyla hâlâ hazır ol vaziyette sıraya dizilmiş askerler gibi beklemektedirler. Hemen Bulgaristan'ın arkasında ise bir Rusya gölgesi görülmektedir. Karagöz, Balkanlıların önünde onlara silahlarını bırakmalarını söyler ama onlar hala arkalarında Rusya'nın olduğunu zannederek “düşünelim” diyerek direnir ve silahlarını bırakmaya niyetli olmadıklarını gösterirler.

Balkan Birliğinin kurulmasında önderlik eden ve Balkan devletleri üzerinde etkili güç olan Rusya ve Balkan devletleri arasındaki ilişkilere ait bir çizimdir. Balkan devletlerinin arkasında onları savaşa ve işgale hazırlayan, teşvik eden ve Osmanlı Devleti'ne karşı birlik oluşturmalarını sağlayan güç Rusya, gölge olarak tasvir edilmiştir. Rusya, Balkan devletleri vasıtasıyla; Balkan coğrafyasında Osmanlı Devleti'nin topraklarının işgaline neden olmuş, ama sonraki süreçte diğer Avrupa devletlerinin etkinliğine oranla kendi etkinliği gölge olarak kalmıştır. Avusturya'ya rağmen bölgede elde ettiği üstünlüğü korumaya çalışmıştır.¹³³ Bununla birlikte asıl amacına ulaşan, Rusya'yı arkalarına alarak hareket eden Balkan devletleri olmuştur.

¹³¹ Mehmet Hacısalihoğlu, “Makedonya”, *DİA içinde*, 27 (437-444), TDV Yayınları, İstanbul, 2003, s. 441

¹³² **Karagöz**, 23 Mart 1329 [5 Nisan 1913], Sayı 505, s. 1

¹³³ Uçarol, a.g.e., s. 432-434

Rumeli topraklarının büyük kısmı, Osmanlı Devleti'nden koparıldığı halde bu topraklar üzerindeki taksim mücadelesi durdurulamamış, daha da şiddetlenmişti. Aslında Balkan devletlerinin Osmanlı Devleti'ne karşı birleşmesine engel olan bir takım meseleler vardı. Bunların başında Bulgar Kilisesi'nin, Rum- Ortodoks Kilisesi'nden ayrıldığından beri Makedonya'da ortaya çıkan "Kiliseler Meselesi" geliyordu. Ayrıca Sırbistan, Bulgaristan'a bırakılan Makedonya'da hak iddia ediyordu. Yunanistan da kuzeye doğru genişlemeye çalışıyordu. İttihat ve Terakki yönetimi, Balkan devletleri arasındaki anlaşmazlıklardan en önemlisi olan Kiliseler Meselesi'ni 1911'de çıkardıkları kanunla çözümlendi. Böylece Balkan milletleri arasında anlaşmazlığa yol açan en önemli mesele halledilmiş ve Balkan milletlerinin aralarında anlaşmaları kolaylaştırılmış oldu. Rusya, Balkan devletlerinin birlik içinde bulunmalarını engelleyen Osmanlı Devleti'ne ait Makedonya topraklarının taksimi konusuna el attı. Bulgaristan, Yunanistan, Karadağ, Sırbistan arasında ittifak yapıldı. Rusya, Balkan devletlerinin arkasında gölge gibi onları Osmanlı Devleti'ne karşı kıskırtmış görünüyorsa da beraber, İttihat ve Terakki yönetiminin çıkardığı "Kiliseler Kanunu", II. Abdülhamid'in büyük bir maharetle önlemeye çalıştığı Balkan ittifakını ortaya çıkarmış oluyordu.¹³⁴

"-Buyurunuz, Efendim yutulacak bir bu kaldı!..."

Karagöz: -Artık bunu da yutarlarsa vay hallerine... Üçünün de sıhhatleri iflas eder!..."¹³⁵

Ortada bir masa üzerindeki "İşkodra'nın Hâlli" yazılı bir küre Rusya tarafından diğer Avrupa devletleri: Almanya, Avusturya ve İtalya'ya sunulmaktadır. Masa başında; sandalyede Avusturya oturmakta ve hemen yanında ayakta Almanya ve İtalya beklemekte Rusya'nın onlara sunduğu ve "yutulacak tek bu kaldı" dediği, küreye bakmaktadırlar. Ayakta duran Almanya ve İtalya, ellerini

¹³⁴ Küçük, a.g.e., s. 23

¹³⁵ Karagöz, 13 Nisan 1329 [26 Nisan 1913], Sayı 511, s. 1

istemem der gibi göstererek itiraz halindedirler. Avusturya ise masada oturmuş, Rusya'yı izlemektedir. Masadaki Avrupa devletlerinden kimse "İşkodra'nın Halli" yazılı küreyi almaz. Masanın yanı başında duran Karagöz ise Avrupa devletlerine bunu da yutmalarının onlara zarar vereceğini söyler.

Avusturya ve İtalya'nın kışkırtmasıyla Arnavutluk bağımsız hale geldi. Bunun üzerine Osmanlı, Bulgarlarla anlaştı. Ancak İşkodra'yı istila eden Karadağ, anlaşmaya yanaşmadı. Almanya, Avusturya'ya destek verince gelişmeler, durumu bir dünya savaşına dönüştür hale getirdi. Balkan Birliğinin kurulmasının arkasındaki güç olan Rusya'nın, Avusturya'yla çatışma endişesi ve halledilmemiş İşkodra meselesi sebebiyle; İngiltere araya girdi. Londra'da bir konferans toplanmasını sağladı. Ancak bu konferanstan beklediği sonucu alamadı.¹³⁶ Osmanlı Devleti, Rumeli topraklarını ve Ege adalarını bırakmadı. İşkodra, hazmedemedikleri bir mesele olarak kaldı. Bu sebeple, Sırp ve Karadağ orduları tarafından altı ay süreyle kuşatılmış olan İşkodra, 1913'te Avrupa devletlerinin baskısıyla yeni kurulan Arnavutluk Devleti'nin sınırları içine dâhil edilmiştir.¹³⁷

*"Karagöz: -Bu çapulcular evimi harap ettiler, kaçıyorlar... Siz vakayı tamire geldiniz. Allah razı olsun ama şirketiniz pek hoşuma gitmiyor."*¹³⁸

Karagöz evinin balkonundadır. İngiltere ve İtalya, Karagöz'ün harap olan evini tamir için gelir. İngiltere'nin elinde tamirat aletleri, İtalya'nın elinde ise para dolu bir çuval vardır. Arka taraftan ise Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan gibi Balkan ülkeleri, kapı pencere ne varsa kapıp

¹³⁶ Uçarol, a.g.e., s. 439-443

¹³⁷ Machiel Kiel, "İşkodra", **DİA** içinde, 23 (433-434), TDV Yayınları, İstanbul, 2001, s. 434

¹³⁸ **Karagöz**, 11 Mayıs 1329 [24 Mayıs 1913], Sayı 519, s. 1

kaçmaktadır. Yerde boylu boyunca serilmiş uzanan Karadağlı vardır. Karagöz ise balkonundan seyrettiği genel durumu şirket olarak değerlendirir ve hoşlanmadığını kapısına gelenlere söyler.

Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki topraklarını işgal eden Balkan devletlerini konu alan bu karikatürde; Karagöz'ün evi, Osmanlı Devleti'ni; kapıyı, pencereyi çalan hırsızlar da Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ olarak tasvir edilmiştir. Balkan devletleri Adriyatik'ten Marmara'ya kadar olan toprakları ve Ege Denizi adalarını Osmanlı'dan istiyordu. Yunanistan, Ege'den; Bulgaristan, Rumeli, Edirne'den; Karadağ, İşkodra'dan vazgeçmiyordu. Osmanlı Devleti de topraklarını onlara bırakmıyordu. Osmanlı Devleti iç politikasında; değişen kabineden sonra, yeniden başlayan Balkan Savaşlarında; İşkodra, Yanya ve Edirne; Karadağ, Bulgar ve Yunanlıların eline geçti. Osmanlı Devleti'nin isteğiyle yapılan 1913 Londra Barışı'nda vakayı tamire gelen büyük devletler yeniden görüşmeleri başlattılar. Osmanlı, Midye-Enez hattının batısındaki topraklarından vazgeçti. Bu topraklar Balkan devletleri arasında bölüştü. Ege adalarının akıbeti büyük devletlerin tasarrufuna bırakıldı. Osmanlı, Ege hâkimiyetini kaybetti. Böylece Bulgaristan Ege'ye çıkıyor; Yunanistan Selanik'le kuzeye genişliyordu. Sırbistan da topraklarını büyütüyordu.¹³⁹ Bir şirket gibi çalışan barış görüşmelerinden bu sonucu çıkaran Avrupa devletlerinin aldığı kararlar ise Osmanlı Devleti'nin pek hoşuna gitmemişti.

Makedonya'nın büyük kısmının Bulgaristan'a bırakılmasına Sırbistan ve Yunanistan itiraz ediyordu. Londra Antlaşması'nda kabul edilen Midye-Enez hattının belirlenmesine yanaşmayan Bulgaristan'ın tutumundan şikâyet edilerek Edirne'yi kurtarmak adına 1913'te Büyük Devletlere nota verildi ve Meriç sınırının ihlal edilemeyeceğinin altı çizildi. Dört devletle savaşan Bulgaristan'dan Edirne, hiç mukavemet görülmeden geri alındı.¹⁴⁰

¹³⁹ Uçarol, a.g.e., s. 443

¹⁴⁰ Küçük, a.g.e., s. 24

“Bulgar Zabiti: -Ya Hristiyan olursun yahut öldürürüm.

Karagöz: -De gidi medeniyet de. Biz bu hareketi altı yüz sene önce bile yapmamıştık.

Bulgar komşularımız yirminci asırda yapıyorlar.”¹⁴¹

Karikatürde bir Bulgar zabiti, hışımla iki kadına doğru silah doğrultmaktadır. Kadınlardan birinin eteğine sarılmış bir çocuk vardır, çok korktuğu görülür. Bulgar zabitinin yanında iki asker, ellerinde tüfekte kızgın bakışlarla beklemektedirler. Hemen arka taraflarında olan biteni izleyen Karagöz ve Hacivat bulunur. Karagöz, kadınları hedef alarak dinlerini değiştirmeye ve Hıristiyan olmaya zorlayan, aksi takdirde onları öldüreceklerini söyleyen Bulgar’ın hareketini “de gidi medeniyet” diyerek eleştirir. Osmanlı’nın altı yüz sene öncesinde bile bunu yapmadığını; herkesi dininde ve yaşamında özgür bıraktığına vurgu yaparak, yirminci asırda yapılan bu muameleyle medeniyetin gerçekte ne ifade ettiğini ortaya koyar. Kendilerine medenî diyip ön plana çıkanlarla, aradaki farkın altını çizer.

Karikatürde Rumeli’yi ele geçiren Bulgarların Türklere yaptığı zulmü ve onlara uyguladıkları şiddeti anlatmaktadır. Bulgarlar, Müslüman Türkleri baskı ve şiddetle dinlerini değiştirmeye zorladılar. Bu şiddet, Türklerin toplu halde göç etmesine neden oldu. Öldürülmekten ancak dinlerini değiştirmekle kurtulabiliyorlardı.¹⁴² Edirne’ye yaklaşan Bulgar ordusuna karşı; Osmanlı ordusu Filibe’de Bulgarları durdurmak istedi fakat 1912’de çıkan savaş sonucunda geri çekildi. Çatalca’daki savunma hattında Bulgar durdurulabilmişti. Rumeli-Batı Trakya toprakları ele geçirilmişti. Bulgar işgalindeki topraklara Bulgarlar, Ermeni Bölüğü’nü, büyük bir törenle getirmişti. Amaçları; bölgedeki Ermeni halkın, Bulgar ordusuna destek olması ve Bulgar işgalinin

¹⁴¹ Karagöz, 15 Mayıs 1329 [28 Mayıs 1913], Sayı 520, s. 4

¹⁴² Justin McCarthy, **Ölüm ve Sürgün**, (Çev. Bilge Umar), İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1998, s. 170

meşruiyetini sağlamaktı.¹⁴³ Bulgarlar ele geçirdikleri yerlerdeki Türklere feci şiddet uyguladılar. Balkanlarda katliam yaptılar. Türk aleyhindeki tüm olumsuz düşünce, duygu ve davranışlarını uygulama fırsatı buldular. Türkler hakkında ne kadar olumsuz düşünceleri varsa açığa çıkardılar.¹⁴⁴ Osmanlı hükümdarı Sultan Murat Han'ın 1300'lerde Rumeli topraklarına yerleştirdiği Türkleri, bu topraklardan zulümle çıkarmaya çalıştılar. Altı yüz sene önce bile Sultan Murat Han'ın Sırpsındığı Savaşı ile fethettiği Edirne ve Çatalca'ya kadar olan yerlerde Türklerle komşu olan Bulgarlara; Türkler, böyle muamele yapmamıştı. Yirminci asırda medeniyet (!) olarak gösterilen zihniyet ise adeta altı yüz sene önceki fethin intikamını alıyordu.

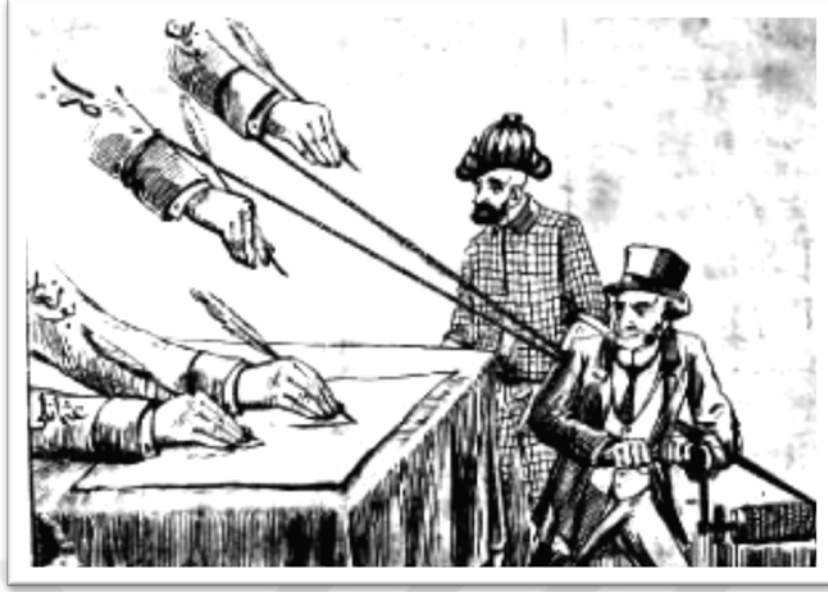
Büyük bir hezimetle sonuçlanan Balkan Savaşında Bulgarlar, Çatalca'ya kadar ilerlemiş; Manastır, Sırpın; Selanik, Yunanistan'ın; eline geçmişti. Osmanlı Devleti son Balkan topraklarını ve aynı zamanda Rumeli'de ilk fethedilen yerleri kaybetti. Mağlubiyet geniş göç dalgasına neden oldu. "Doksan üç bozgunu" felaketi tekrar yaşandı, yüz binlerce Rumeli Müslüman'ı göçe zorlandı ve bunlar Bulgar zulmü kavramının yakın zamanlara kadar milli vicdanda unutulmadan yaşamasına yol açacak derecede acımasız katliama maruz kaldı. Londra'da yapılan barış görüşmeleri Edirne, Doğu Trakya dâhil bütün Rumeli ve Ege adalarının elden çıkarılması neticesini verdi. Romanya'nın Bulgaristan'a fazla toprak bırakılmasına itirazı, Edirne'yi kurtarmak için iyi fırsat oldu. Sonuçta Türklerin elinde yaklaşık bugünün Trakya'sı kadar toprak parçası, on binlercesi katledilmiş ve bir o kadarı her türlü mal varlığını geride bırakmış olarak büyük bir sefaletle yollara dökülmüş olan Rumeli muhaciri kaldı. Etnik temizlikle dini kültürel mekânlarla birlikte Osmanlı hafızası kültür varlıkları da temizlenmekteydi. Bu sebeple Balkan Savaşı, Türklerin hem varlık hem de kültürel olarak Avrupa'dan sürülmesi için kullanıldı.¹⁴⁵ Rumeli, Balkanlar ve Kafkaslardan göç eden Müslüman nüfusun acılı duygu, düşünce, tepki ve asabiyetlerinin neden olduğu ruh hali, kendini özellikle Birinci Dünya Savaşı esnasında ve milli mücadele direnişinde gösterecekti.¹⁴⁶

¹⁴³ Bülent Yıldırım, **Bulgaristan'daki Ermeni Komitelerinin Osmanlı Devleti Aleyhine Faaliyetleri (1890-1918)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014, s. 129

¹⁴⁴ Uçarol, a.g.e., s. 440

¹⁴⁵ Alkan, **Selanik**, s. 342

¹⁴⁶ Kemal Beydilli, "Osmanlılar", **DİA içinde**, 33 (497-502), TDV Yayınları, İstanbul, 2007, s. 500

“Karagöz: -Nafile zorlamayın gelin kolayca şu imzayı koyun... Çünkü sicim İngiliz sicimidir, zorlarsanız elinizi dibinden koparır.”¹⁴⁷

Masada koca bir boş kâğıt bulunmaktadır. Bu kâğıda uzanan dört el vardır. Bu ellerin hepsi de imza atmak için kalem tutar. Osmanlı ve Bulgar yazılı eller kâğıdın üzerindedir. Kendi istekleriyle orada oldukları anlaşılır. İngiltere'nin sicimiyle bağlı değillerdir. Yunan ve Sırp yazılı olan ellere ise iki ip bağlıdır. Masanın başında oturan İngiliz tarafından bu iplerle masaya doğru çekilirler. Karagöz ise bu iki ele zorlamadan, direnmeyip; kolayca gelmelerini söyler.

Bu karikatür, Balkan devletlerinin, Osmanlı Balkan topraklarını işgal etmeleri sonucundaki Osmanlı Devleti'nin anlaşma isteğini konu edinmiştir. Balkan Birliğinin, Osmanlı Devleti'ne karşı kurulmasından sonra, Yunanistan, Sırbistan ve Bulgaristan; Osmanlı topraklarını işgale girişti. Osmanlı doğu ordusu Bulgaristan'a; batı ordusu ise Sırbistan'a yenildi. Yunanistan Selanik'i aldı. Üsküp kaybedildi. Ege Denizi'nde Yunanistan kontrolü ele geçirdi. Ege Denizi'ndeki adaları aldı. Osmanlı Devleti kara ve deniz savaşlarında başarısız oldu. Bu ağır yenilgiler Osmanlı iktidarındaki hükümetin düşmesine neden oldu; yerine gelen İngiliz yanlısı hükümet, savaşın durdurulmasını istedi. Ancak Bulgaristan, Çatalca'da Osmanlı kuvvetleri tarafında durdurulunca Osmanlı'nın ateşkes talebi görüşüldü. Yunanistan bu görüşmelere katılmadı. Sırbistan'ın Arnavutluk'a yerleşmesi; Rusya'nın Sırbistan'ı desteklemesi; Adriyatik'te çıkarı olan Avusturya'nın Rusya'yla ilişkilerini gerginleştirdi. Almanya, bu gerginliğe engel olmakla birlikte; Balkan bunalımının Avrupa savaşı haline gelmesini istemeyen İngiltere, sorunu barışçıl yollarla çözmek için tarafları masaya oturttu.¹⁴⁸ Masaya önce Osmanlı Devleti oturdu. Görüşme talebinde daha önce o

¹⁴⁷ Karagöz, 18 Mart 1329 [31 Mayıs 1913], Sayı 521, s. 1

¹⁴⁸ Uçarol, a.g.e., s. 441-442

bulunmuştu. Ateşkes görüşmelerine katılmayan Yunanistan ve Sırbistan ise İngiltere'nin zorlamasıyla oturmuş oldu.

İngiltere'nin politikası 19. yüzyılda değişmiş ve Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü savunma politikasından vazgeçmiştir. Osmanlı Devleti'ni parçalamaya yönelik politikaya geçmiştir. Ancak Osmanlı Devleti'ni tümüyle bölgeden uzaklaştırmamış, Balkan devletlerini ve bölgedeki gayrimüslim unsurları desteklemiştir. Balkan devletlerini de kontrollü bir şekilde desteklemekteydi. Balkan devletlerinin birleşerek Osmanlı Devleti'ne savaş açacağı ve İngiltere'nin bu savaşta Balkan devletlerini destekleyeceği İngiliz gazeteleri tarafından da yazılmıştır. İngiltere, Balkanlardaki krizin, muhtemel bir Avusturya-Rusya savaşına neden olabileceğinden ve bunun tüm Avrupa'yı sarsacağından endişelenmekteydi. Bu nedenle savaşın Osmanlı Devleti ile Balkan devletleri arasında sınırlı kalmasını istemekte, hem Osmanlı Devleti'ne karşı ittifaka hem de Rusya'nın Balkan siyasetine açıkça destek vermekten kaçınmaktaydı. Balkan Savaşı'nı kaybeden Osmanlı Devleti, 1913 Londra Barış Antlaşması'na göre Gelibolu hariç tüm Trakya'yı Edirne dâhil Bulgaristan'a bırakmıştı. Makedonya'yı Yunanistan ve Sırbistan arasında paylaşmıştı. Londra Antlaşması'nın uzun sürmeyeceği tarafların birbirlerine düşmanca tavırlarından belli oluyordu. Büyük Devletler barışın devam etmesi için tarafları yeniden bir araya getirmeye çalıştı. Fakat Bulgaristan geri adım atmadı. Yunanistan taleplerinden vazgeçmedi. Bulgaristan'ın Arnavutluk sınırına kadar uzanması, Sırbistan'ın ekonomik bağımsızlığını tehlikeye sokacaktı. Sırbistan, Bulgaristan'dan antlaşmayı tanımasını istedi. Bulgaristan bu talebi geri çevirmiş ve iki ülke arasındaki ilişkiler tamamen kopmuştu. Bulgaristan'ın bütün cephelerinde ağır bir yenilgi alması üzerine, Romanya ve Edirne topraklarını kurtarmak isteyen Osmanlı Devleti'nin de katılımıyla Büyük Devletlerin gözlemciliğinde 1913'te Bükreş'te Romanya, Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan, Karadağ delegeleri barış antlaşmasını imzaladılar. Bulgaristan kendisine dayatılan barış metnini imzalamamak için son ana kadar direndi. Ancak sonunda kabul etmek zorunda kaldı.¹⁴⁹

¹⁴⁹ Okur, a.g.e., s. 185-187, 192, 194

“Hacivat: -Aman Karagöz bu geminin hali ne?

Karagöz: -Buna Balkan gemisi derler ki siyaset denizinde yüzer.

Hacivat: -Lâkin bu siyaset denizi ne kadar fırtınalı?

Karagöz: -Her tarafta değil, çok yerde sakindir. Lâkin Makedonya semtinde müthiş fırtına yapıyor. Bak yelkenleri kırılmış, ipleri kopmuş... Hele içindekilerin tamamen başları dönmüş!...

Hacivat: -Baş taraftaki Arnavut olmalı değil mi?

Karagöz: -Hele o bu işlerin pek de acemisi olduğundan fazla olarak gönlü de bulanmış!... ”¹⁵⁰

Güçlü dalgaların olduğu, fırtınalı bir denizde savrulan geminin içinde Yunanistan, Sırbistan, Bulgaristan, Karadağ ve Arnavutluk gibi Balkan devletleri bulunmaktadır. Hepsi de gemide zor ayakta durur ve bir yerlere tutunurlar. Arnavutluk ve Karadağ oturmaktadır. Yunanistan ve Sırbistan ise kopan yelkenin iplerini tutmaya çalışır. Hepsinin de başı dönmüştür. Arnavut ise kuzmaktadır. Arnavutluk da artık diğer Balkan ülkeleriyle aynı gemide yol almaya çalışır. Yalnız Makedonya sorununda yeni olduğundan bu fırtınalı siyasete ayak uydurmakta acemidir. Bu acemiliği karikatürde kasma olarak gösterilir. Karagöz ve Hacivat ise kıyıda durup olanları izlemektedir.

Balkan Birliğindeki Balkan devletlerinin Avrupa siyasetindeki durumunu anlatan bir karikatürdür. Balkan devletleri, Balkan topraklarında çıkardıkları savaş ve işgal hareketleriyle topraklarını genişletmek istediler. Ancak Avrupa siyaset denizindeki bir gemide yol almaya çalıştıklarını göz ardı ettiler. Hâkim olmaya çalıştıkları Makedonya topraklarında Avrupa devletlerinin kendi hesapları vardı. Avusturya, Arnavutluk topraklarının Sırbistan tarafından işgal edilmesinden dolayı Sırbistan’a karşı tepkiliydi. Rusya’nın Boğazlar üzerinde hâkimiyet kurma istediği, Sırbistan’ı desteklemesini gerektiriyordu. İtalya, Sırbistan’ın Arnavutluk’tan çıkmasını

¹⁵⁰ Karagöz, 14 Eylül 1329 [27 Eylül 1913], Sayı 560, s. 1

istedi. Fransa, Rusya'ya destek verdi.¹⁵¹ İngiltere, Makedonya kaynaklı sorunun Avrupa savaşına dönüşmesini istemiyordu. Arnavutluk ise içinde bulunduğu yeni güç ve koşullara ayak uyduramıyordu.¹⁵² Devletlerin içinde zor duruma düştü.

Makedonya'da 1912'ye kadar elde etmiş oldukları nüfuzu kaybetmekten korkan Balkan devletleri, Avrupa devletlerinin destek ve telkinleriyle 1912'de ittifak kurup, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmişti. 1913'te imzalanan antlaşmayla Osmanlı Devleti, Makedonya'yı tümüyle kaybetti. Balkan ittifakını meydana getiren devletler, Makedonya paylaşımı konusunda anlaşamadılar. Yunanistan, Sırbistan, Romanya birleşerek Bulgaristan'ı yenilgiye uğrattı. 1913 Bükreş Antlaşması ile savaş sona erdi. Makedonya'nın büyük bir kısmı, Yunanistan ve Sırbistan'ın eline geçti. Bu sonucu Bulgaristan kabullenemiyordu. Rusya, Avusturya ve Avrupa devletlerinin sivil temsilcileri, Makedonya'da reform ve ıslahat faaliyetleriyle, Balkan devletlerini, çalkantılı bir siyaset denizine sokmuştu.¹⁵³

¹⁵¹ Uçarol, a.g.e., s. 441

¹⁵² İlber Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, 21. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s. 274

¹⁵³ Hacısalihoğlu, a.g.e., s. 441

3.2. İtalya'nın Sömürge Politikası ve Trablusgarp

“-Yahu bu ne rezalet!... Ne kepezelik!... Herkesin gözleri önünde haydutluk, soygun olur mu? Dağ başında mıyız be! Heyy dostlar (!!) Siz de görmüyor musunuz?”¹⁵⁴

Karikatürde ön planda yapılan bir soygun girişimini görüyoruz. Karagöz üç kişi tarafından soyulmaktadır. Elllerinde silah ve bıçak vardır. Biri Karagöz'ün boynuna bıçağı dayamış; diğeri de silahla ateş etmekte ve Karagöz'ün neyi var neyi yoksa almaya çalışılmaktadır. Karagöz ise onlara direnmektedir. Bir yandan da arkasında olan ama onu duymayan, umursamayan ve kendi işleriyle uğraşmış gibi duran Avrupalı devletlere “hey dostlar (!!)” diye seslenmektedir. Karagöz'ü soyan üç kişi İtalyan'dır. Biri ceketini, diğeri şapkasını alır. Arkasındakiler ise resmin bir köşesinde duran Almanya, Fransa, İngiltere; diğ köşesindeki ise Rusya'dır. Almanya'nın eli yüzünde uyur vaziyettedir. Fransa ise onun omzuna yaslanmıştır. Onun da gözü kapalıdır. Hemen yanında duran İngiltere de olanları görmezlikten gelir. Aynı şekilde Rusya da olanlarla ilgilenmez bir tavır içindedir.

İtalya-Osmanlı Savaşları'nı konu alan bir karikatürdür. İtalya'nın Osmanlı Devleti'ne bağlı Kuzey Afrika topraklarındaki sömürge politikasına değinir. Avrupa devletleri, kendi çıkarları için İtalya'nın sömürgeci girişimlerine göz yumuyordu. Fransa ve İngiltere Osmanlı topraklarındaki sömürgeci menfaatleri için, Avusturya ve Almanya ise Balkanlardaki Bosna ve Makedonya sebebiyle kendi çıkarları için İtalya'nın Trablusgarp işgaline, Osmanlı Devleti topraklarını yağmalamasına ses çıkarmadılar, İtalya'nın sömürge girişimlerine müdahalede bulunmadılar, hatta desteklediler. Çünkü İtalya'yı denge unsuru olarak kendi menfaatlerinde kullanıyorlardı. Avrupa

¹⁵⁴ Karagöz, 28 Eylül 1327 [11 Ekim 1911], Sayı 347, s. 1

devletleri, artık Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü korumaktan vazgeçmişlerdi.¹⁵⁵ Afrika kıtasında sömürgecilik faaliyetlerinin arttığı 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Trablusgarp'la ilgilenen İtalya'nın Trablusgarp şehrinde yaşayan vatandaşlarını Osmanlı Devleti'nden koruma bahanesiyle 1911'de savaş ilan edişi, buranın bir İtalyan kolonisine dönüşünün başlangıcını oluşturdu.¹⁵⁶

*“1-Siz ne dersiniz diyin. Artık ben bunu patlatacağım!
2-Patlattın ama gördün mü? Hepimizi de bulaştırdın. Sersem ettin.
Sen ise bütün bütün sırt üstü geldin. Şimdi nasıl temizleyeceğiz?!”¹⁵⁷*

İki resimden oluşan karikatürün, ilkinde Almanya, Avusturya ve İtalya üzerinde “Şark” yazılı bir bombanın başında durur. Almanya ve Fransa biraz daha uzakta beklemektedir. İtalya ise Şark bombasının önüne diz kırmış, fitili ateşlemeye çalışmaktadır. İkinci karede ise İtalya, “Şark bombası” nı patlatır. Parçaları etrafa Almanya ve Fransa'nın üzerine saçılır. İtalya sırt üstü yere düşer.

¹⁵⁵ Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, 7. Baskı, YKY, İstanbul, 2005, s. 409

¹⁵⁶ Ahmet Kavas, “Trablusgarp”, **DİA içinde**, 41 (288-291), TDV Yayınları, İstanbul, 2012, s. 290

¹⁵⁷ **Karagöz**, 30 Teşrin-i Sâni 1327 [13 Aralık 1911], Sayı 365, s. 4

Şark konulu bu karikatürde İtalya'nın doğu sömürgeciliğine değinilmiştir. Rusya, Boğazlar konusu üzerine eğilmeden Avusturya Bosna'yı ilhak etmişti. Bu Rusya'nın çıkarlarına ters bir durumdu. Boğazlar konusunda büyük devletleri ikna edebilmek için yanına Avusturya'dan başka İtalya'yı da almayı düşündü. Çünkü Bosna yüzünden İtalya Avusturya'ya tepkiliydi. Fransa Fas'ı sömürgeleştirmişti. İngiltere Mısır'daydı. İtalya, Adriyatik'i bir Roma gölü haline getirmek için hamle yapması gerektiğinde Bosna münasebetiyle Avusturya'yla karşı karşıya gelecekti. Sanayileşen ekonomisi için hammadde ve pazar konusundaki sömürge arayışında acele etmeliydi. Osmanlı topraklarında tek boş kalan sömürge toprağına Trablusgarp'a göz dikti. Almanya'nın desteğini aldı. Çünkü Almanya, İtalya'yı; İngiltere'yle Fransa'nın arasını açmak için kullanacaktı.¹⁵⁸

İtalya, Trablusgarp'a saldırarak Şark bombasını patlattı. Ancak burada içlerinde Mustafa Kemal'in de bulunduğu birçok Türk subaylarınca çok büyük bir direnişle karşılaştı. İtalya, başarısız girişiminden sonra durumu zorlayarak Boğazlara hücum etti, sonuç alamadı. İtalya'nın istediklerini elde edemeyişi, onu ağır bir yükün altına soktu. İç politikasında bu duruma tepkiler arttı. Avrupa devletlerinden durumu kendi lehine çevirmelerini istedi. Osmanlı toprağı olan Oniki Ada'yı işgal etti yine başarılı olamadı. Osmanlı Devletine karşı başarılı olamıyordu. Hem kendi sırt üstü yere geldi. Hem de Avrupa devletlerini, sorunu temizlemeleri, Osmanlı Devleti'ni barışa zorlamaları için işe karıştırdı. Osmanlı askerleri yerli ahaliyle birlikte İtalya'ya karşı mücadeleyi sürdürdü. 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'ne kadar Afrika Grupları Komutanlığı adı altında İtalya'ya karşı savaştı. 1912'de imzalanan Uşi Antlaşması'yla, Osmanlı Devleti Afrika'daki son toprağını İtalya'ya terk etmişti. Ancak halifenin buradaki toplumun dini önderi olarak kalışı devam etti. Trablusgarp, 1943 yılına kadar İtalyan işgali altında kalmıştı. Bundan sonra bağımsızlığını ilan edinceye kadar da İngiltere kontrolüne girdi.¹⁵⁹

¹⁵⁸ Karal, a.g.e., s. 258, 263-264

¹⁵⁹ Kavas, "Trablusgarp", s. 290-291

“Karagöz: -Gel keyif gel... İtalya'nın taburları vatandaşımıza av, topları, ancak çubuğumuza ateş olurken dünyada benden daha rahat kimse mi olur?...”¹⁶⁰

Karagöz, döşegine kurulmuş gayet rahat ve keyifli bir şekilde ayağında çarıkları, elinde kocaman çizilmiş piposuyla gel keyfim gel demektedir. Karikatürde çok rahat ve huzurlu olduğu görülmektedir. Hemen ötede İtalya, kızgın ve öfkeli bir şekilde topu ateşlemektedir. Ancak ateşlenen top, yalnızca Karagöz'ün piposunu yakmaya yetmektedir. Karagöz bu durumdan pek memnun gözükmemektedir.

İtalya'nın başarısızlığına dikkat çeken bir karikatürdür. İtalya'nın Adriyatik'ten Akdeniz'e bir Roma gölü hayalini başlatmak için gerekli Avrupa devletleri diplomasisini tamamlamıştı. Fransa'nın Tunus, Cezayir; İngiltere'nin Mısır gibi yerlerdeki varlığı üzerine, Trablusgarp'a yöneldi. Bosna konusunda Avusturya'ya ses çıkarmayan Avrupa devletleri ve bu duruma müdahale edemeyen Osmanlı'nın durumu İtalya'nın cüretini artırdı. Trablusgarp konusundaki isteklerinden Almanya ve Avusturya'yı da haberdar etti. Osmanlı Devleti, İtalya'nın, Trablusgarp ve Bingazi'yi işgal kararı hakkında Osmanlı'ya verdiği ultimatoma karşılık İtalya'nın isteklerini reddetti. Bu durumda Avrupa devletleri, aralarındaki ittifak dolayısıyla İtalya'nın işgal girişimine tepkisiz kaldı. İngiltere'nin Mısır yoluyla Osmanlı Devleti'nin karadan bağlantısını kesmesine, denizdeki güçlü İtalyan donanmasına rağmen İtalya; Mustafa Kemal'in de içinde bulunduğu Türk subaylarına, bölge halkının müthiş savunmasına dayanamadı, İtalya donanmaları, sadece top menziline kadar olan hattı kontrol altına alabildi, kıyıya saplanıp kaldı.¹⁶¹ İtalya, Trablusgarp'ta hazin bir hezimete uğradı. Patlattıkları topları, ancak Osmanlı'nın zafer meşalesini yakmış oldu.

¹⁶⁰ Karagöz, 24 Mart 1328 [6 Nisan 1912], Sayı 398, s. 1

¹⁶¹ Uçarol, a.g.e., s. 427-429

İtalya, siyasi parçalanma döneminden çıkıp, birliğini oluşturunca, Roma'yı bu birliğe katıp Avrupa ve dünya sahnesine çıktı. Sömürge yarışlarına katıldı. Açık denizlere uzanma imkânı yoktu henüz ve Roma İmparatorluğu'nun izini sürmek istediğinden kendisine en yakın Afrika topraklarına yöneldi. Afrika'da ise İspanya, Portekiz, Hollanda, İngiltere ve Fransa sömürgelerini oluşturmuştu. Fransa, Tunus'a; İngiltere Hindistan ticaret yollarını korumak için Mısır'a yönelmişti. İtalya da Trablusgarp ve Bingazi üzerine yoğunlaştı. Almanya ve Avusturya'nın onayını alıp; İngiltere ve Fransa'yla anlaştı. Müttefikleriyle anlaşıp imzaladığı antlaşmalarla Trablusgarp'ı işgal etmekte serbest olma hakkını elde etti. Bölgeyi içten ele geçirmek amacıyla orada okullar açmış, bütün yatırımlarını kendi firmalarınca yapmış ve yerli halktan toprak satın almaya çalışmıştı. Durumu anlayıp kendisine engel olmaya çalışan İbrahim Paşa'nın görevden alınması için Osmanlı yönetimini zorlamıştı. İbrahim Paşa, görevden alınmış, Yemen'deki askerler geri çekilmiş, Roma'daki Osmanlı elçisinin uyarıları yetersiz kalmıştı. 1911'de İtalya; Tobruk, Derne ve Bingazi'ye çıkartma yaptı. Ancak karşılaştıkları mukavemet sonucu Osmanlı Devleti'ni barışa zorlamak için savaşı, Anadolu sahilleri ve Ege Denizi'ne taşırdı. Çanakkale Boğazı, Sisam Adası'na saldırdı. Telgraf hatlarını tahrip etmişti. Rodos ve Oniki Ada'yı işgal etti. Osmanlı Devleti, İtalya'dan ithal edilen tüm mallardan alınan vergiyi artırdı. Trablusgarp'ın savunması için gerekli tedbirleri almayan İbrahim Hakkı Paşa Kabinesi için Meclis-i Mebusan soruşturma açtı.¹⁶²

Balkan devletlerinin ittifak ederek savaşa hazırlandıkları süreçte ortaya çıkan Trablusgarp Savaşı, Osmanlı Devleti'nin siyasi, diplomatik, askeri durumunu ve Avrupa diplomasinin işleyişini göstermekteydi. Kuzey Afrika topraklarını gizli antlaşmalarla paylaşarak Trablusgarp'ı İtalya'ya bırakmışlardı. Trablusgarp'ın işgal edilmesi, Balkan devletlerinin Osmanlı Devleti'ne karşı harekete geçmesini teşvik etmişti.¹⁶³ Tarihte ilk defa uçakla bombardımanın yapıldığı bu savaşta İtalyanların donanma toplarının eriştiği menzilden daha içerilere girememeleri ve sahilde sıkışıp kalmaları bütün dünyayı şaşkına çevirmişti.¹⁶⁴

¹⁶² Şerafettin Turan, "İtalya", **DİA içinde**, 23 (448-452), TDV Yayınları, İstanbul, 2001, s. 450-451

¹⁶³ Alkan, **Selanik**, s. 113-116

¹⁶⁴ Orhan Koloğlu, "Libya", **DİA içinde**, 27 (179-184), TDV Yayınları, İstanbul, 2003, s. 181

“İtalyan: -İmdat, İmdat!... Türk bana ayağını kestirmiyor!...

Karagöz: -Hem tecavüz hem de imdat ha!... Arsızlığın bu derecesine bilmem ne demeli?...”¹⁶⁵

Büyük cüssesiyle tasvir edilmiş Türk, oturur vaziyettedir. Yumruk şeklindeki eli İtalyan’ın kafasını ezer. Diğer eliyle de piposunu tütürmektedir. Bir ayağı yerde üzerinde Trablus yazar, kaldırmaz. Diğer ayağı da İtalya’nın omzunda onu yere çöktürmüştür. İtalyan’ın ise elinde makas, Türk’ün, Trablus yazan ayağını kesmeye çalışır, hem de kafasına inen yumruk yüzünden imdat ister. Hemen ötede Karagöz’le Hacivat, hem Trablus’a tecavüz eden hem de aldığı yenilgi karşısında Avrupa’dan imdat isteyen İtalyan’a “ne denir” diyerek hayretini ifade etmeye çalışır.

İtalya’nın Trablus’ta düştüğü garip ve bir o kadar da tuhaf durumuna gönderme yapılmış bir karikatürdür. İtalya’nın Osmanlı’nın Kuzey Afrika topraklarındaki Trablusgarp’ı, yeni topladığı İtalyan birliğini güçlendirmek adına sömürgeleştirmek istemişti. İngiltere, Mısır’a giden yolları kapattığından, Osmanlı genç subayları, ticaret gemileriyle Tunus’tan, Libya’ya geçti. Yerel halk, Osmanlı ordusundaki askerlerle hareket ederek müthiş bir dirençle İtalya’yı Trablus’ta hezimete uğrattı. Ama İtalya hâlâ Trablus işgalinde Osmanlı’ya karşı üstünlük sağlayamıyor; Trablusgarp’ı almak için, Oniki Ada’yı işgal ediyor ve Boğazlara yükleniyordu.¹⁶⁶ Avrupa devletlerine başvurup yardım istiyor; yaptığı haksız saldırıya rağmen onlardan medet umuyordu.

1911’de İtalya, Trablusgarp’ta harekete geçmek için Almanya’ya üçlü ittifakı yenilemeye hazır olduğunu bildirdi ve savaş için onayını aldı. Almanya, kararın kendisine ait olduğunu belirtince İtalya, Osmanlı Devleti’nden Trablusgarp ve Bingazi’de menfaatleri zarar gördüğü için buradaki kuvvetlerini boşaltmasını istedi. Osmanlı Devleti, İtalya için bir tehlikenin bulunmadığını, yapılacak yeni görüşmelerle yeni imtiyazların tanınabileceğini bildirdi. Ancak İtalya güçlü donanmasıyla Trablusgarp’ı abluka altına aldı. Bölgedeki Osmanlı kuvvetleri ve yerli halktan

¹⁶⁵ Karagöz, 4 Nisan 1328 [17 Nisan 1912], Sayı 401, s. 1

¹⁶⁶ Uçarol, a.g.e., s. 427-428

oluşan birliklerle Derne'nin iç kesimlerinde tutundu. Mustafa Kemal gibi genç subayların idaresinde ummadıkları bir mukavemetle karşılaştılar. Bunun üzerine İtalya, savaşı Rodos, Oniki Ada ve Ege sahillerine taşıyıp Osmanlı Devleti'ni isteklerini kabul ettirmek için zorladı.¹⁶⁷

*“Karagöz: –İtalyan içeriye girecekmiş de Avrupalılar bırakmıyormuş...
Bırakın efendiler, bırakın gelsin de boyunun ölçüstünü alsın...”¹⁶⁸*

Karagöz evin içinden pencereden dışarıya sopa sallar. Dışarıda ise Rusya, Almanya ve Fransa; İtalya'yı tutmuş evden uzaklaştırmaya çalışır. Almanya ve Rusya, İtalya'yı ardasından itmekte, Fransa ise kolundan tutmaktadır. İtalya ise gitmemek için ayaklarını sürüp, direnmektedir.

Karikatürde, İtalya'nın Osmanlı topraklarına girmeye teşebbüs etmesine ve bu işgal girişimine karşı Osmanlı'nın kendi topraklarını müdafaa edebilecek güçte olduğuna işaret edilmek istenmiştir. Bosna'nın Avusturya tarafından işgali, İtalya'nın da Osmanlı'nın, Kuzey Afrika topraklarını sömürmek için, işgal etme cüretini artırdı. Fransa, Cezayir üzerinden Kuzey Afrika'da nüfuzunu artırmaya çalışıyordu. İngiltere'nin İtalya'ya destek vermekten vazgeçtiği sırada, Fransa, İngiltere ile anlaşmış ve Trablusgarp'ın güneyine yerleşmişti. İtalya'ya bunu tanıtmaya çalışıyordu. Bu yüzden İtalya, sömürgecilik girişimlerinde acele etmeliydi. Sahip olduğu güçlü donanması nedeniyle İngiltere'nin desteğini almaya çalışıyordu. Siyasi yalnızlığı, askeri zayıflığından dolayı sömürgecilik faaliyetleri için üçlü ittifak içinde yer aldı. Almanya da aynı bölgelerde yer almaya çalışan Fransa ve İtalya'nın arasının açılmasını istediğinden İtalya'ya destek verdi. Avusturya'nın Balkan topraklarındaki yayılcılığı da Rusya'nın çıkarlarını tehdit ediyordu. Bu onu İtalya'ya yaklaştırdı. İtalya, Üçlü İttifak'tan uzaklaşırsa, Avusturya yalnız kalacaktı. Trablusgarp'ta İtalyan

¹⁶⁷ Turan, a.g.e., s. 451

¹⁶⁸ Karagöz, 30 Mayıs 1328 [12 Haziran 1912], Sayı 417, s. 1

güçleri, Osmanlı tarafından; beklemedikleri bir direniş ve savunma kuvvetiyle geri püskürtüldü. İtalya, bu başarısızlığı üzerine Oniki Ada ve Boğazlara saldırdı. Boğazlar üzerinden Osmanlı Devleti'ne yaptırım uygulamaya çalıştı. Osmanlı, İtalya'nın işgal girişimine karşı, kuvvetli savunma refleksiyle karşılık verdi.¹⁶⁹ Sonuçta İtalya, Osmanlı karşısında başarı elde edemedi. Büyük devletler ise İtalya'nın bu başarısızlığı üzerine duruma, müdahale etmek zorunda kaldı.

İtalya, Fransa'nın Tunus'a; İngiltere'nin Mısır'a yerleşmesi üzerine Trablusgarp'a yöneldi. Müttefikleri Almanya ve Avusturya'nın onayını aldı. İngiltere'yle yaptığı gizli anlaşma neticesinde Akdeniz ve Karadeniz'de mevcut durumun korunmasına çalışacaktı. İtalya, İngiltere'nin Mısır'da; İngiltere'de İtalya'nın Trablusgarp'taki durumunu güçlendirecekti. Müttefikleri ve Rusya, Fransa ile imzaladığı antlaşmalarla Trablusgarp'ı işgal etmekte serbest olma hakkına kavuştu. İtalya ve Fransa arasındaki antlaşmaya göre Fransa Fas'ta yeni menfaatler elde edecek olursa, İtalya da Trablusgarp'ta harekete geçebilecekti. İtalya, bir Alman-Fransız savaşında tarafsız kalacaktı. İtalya, Rusya ile de anlaşmıştı. İtalya ve Rusya arasında 1909'da yapılan antlaşmaya göre İtalya, Rusya'nın Boğazlar üzerindeki; Rusya da İtalya'nın Trablusgarp ve Bingazi üzerindeki çıkarlarını tanıyordu. Bütün bu anlaşmalar görünüşte iki bloğa ayrılmış olan sömürgeci Avrupa devletlerinin, Osmanlı topraklarını paylaşmak hususunda ittifak edebildiklerini ve İtalya'nın da çıkarları için müttefiklerinden ayrılabilceğini gösteriyordu.¹⁷⁰

¹⁶⁹ Uçarol, a.g.e., s. 423-425, 429

¹⁷⁰ Turan, a.g.e., s. 450

3.3. Devletlerarası Denge Politikaları ve Statü Koruma Çabaları

“İttifak Meselesi Münasebetiyle:

-Benimkinin az olduğuna bakmayın (...) gayet iyidir. Hem çok ekim ve ihtimam da ediyorum. Bir iki sene sonra daha da çok yetiştireceğim.”¹⁷¹

Karikatürde üç Avrupa devleti; Almanya, Avusturya ve İtalya, sırtlarında silah küfesi ile sıraya girmiş, Karagöz’ün karşısında beklemektedirler. Osmanlı’yı imâ ederek çizilmiş Karagöz, eliyle devletlerin arkasını işaret eder. Önünde ise içi silah dolu bir küfe vardır. Avrupalı devletlere bu silahlardan çok ektiğini söyleyerek daha da çoğalacaklarını anlatır.

İtalya, Avusturya ve Almanya; Üçlü İttifak’ı temsil eder. Türklerin Avrupa’daki topraklarını paylaşmak için anlaşılır ve hazırlıklara başlarlar. Avusturya, Orta Çağdan itibaren kutsal Roma-Germen İmparatorluğu adı ile Osmanlı Devleti’nin Orta Avrupa’daki en önemli rakibi ve düşmanı oldu. Osmanlı Devleti’nin yıkılması ve paylaşılması konusundaki meselelerde her zaman rol aldı. Almanya ile paralel politika güttü. Rusya’nın Panslavizm politikası yüzünden, topraklarındaki Slav asıllı vatandaşlarından dolayı Rusya’yı, hem kendi birliği hem de Balkanlardaki nüfus mücadelesi için büyük bir tehdit olarak gördü. Bu yüzden Rusya karşıtı ittifaklarda yer aldı. Almanya, İngiltere’nin Uzakdoğu sömürgelerine giden yolu tutmak amacıyla, Osmanlı Devleti’ne yakınlık politikası uyguladı. Almanya, Osmanlı Devleti’nin toprak bütünlüğünü savunur gibi görünüyordu. İtalya da Kuzey Afrika topraklarında sömürgeler elde etmek istiyordu. İngiltere’nin Osmanlı Devleti’nin toprak bütünlüğünü koruma politikasını değiştirmesi, olabilecek savaşta Osmanlı’nın topraklarını paylaşmasını düşünmesi sonucu, Osmanlı Devleti’ni, Fransa ile yaptığı ittifaka kabul

¹⁷¹ Karagöz, 28 Temmuz 1326 [10 Ağustos 1910], Sayı 217, s. 1

etmedi. Bu durum, Osmanlı Devleti'ni, Almanya ve onunla kurulan Üçlü İttifak bloğuna yaklaştırdı ve sonuçlarının ileride fayda getirmesini umduğu ticari, iktisadi, askeri alanda tedbirler almaya zorladı.¹⁷²

Balkanlardaki karışıklık, Balkan devletleri arasındaki ittifakla sonuçlanmıştı. Ancak bu ittifak, Osmanlı Devleti mirası toprakların paylaşılabilmesi yüzünden silahlı çatışmalara dönüşmüştü. Bu çatışmalar neticesinde Osmanlı Devleti'ni savaşa oluşturan bloklarda yer almasına neden olan ilk sebep Almanya'yla Rusya arasında gerçekleştirilen gizli bir ittifak antlaşma maddesi ile gerçekleşti. Bu madde, Almanya ile Rusya arasında savaş çıkacak olursa, bu savaşa Osmanlı Devleti'nin de katılmasını ön görmekteydi. Böyle bir gelişme halinde Osmanlı Devleti, kuvvetlerini Alman askeri heyetinin emir ve komutası altına sokmaktaydı. Osmanlı Devleti'nin beklediği menfaatler ise geçirilmekteydi. Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesiyle milyonlarca Müslüman'ın direnişe geçip ayaklanması, Osmanlı Devleti'yle müttefik olmaya çalışan devletlerin elde etmeye çalıştıkları menfaatler arasında yer alıyordu.¹⁷³

“İttifak Meselesi Dolayısıyla:

*“-Ha şöyle!... Gördün mü orkestrayı... İşte böyle olmalı... Şimdi akordu da uydurduk mu!
Ne falso kalır ne fus tus!...”¹⁷⁴*

Bir orkestra salonunda Almanya elinde klarnet, Avusturya trompet ve İtalya ellerinde müzik aletleriyle akort tutmaya çalışmaktadır. Hemen yanlarında davul ve zil çalarak onlara eşlik edenler

¹⁷² Uçarol, a.g.e., s. 447-452

¹⁷³ Beydilli, “Osmanlılar”, s. 500-501

¹⁷⁴ Karagöz, 15 Eylül 1326 [28 Eylül 1910], Sayı 235, s. 1

vardır. Karagöz ise orkestra şefi gibi onları idare etmekte, yönetmektedir. Yerde dağılmış müzik notaları ile gösterişli bir salonda aynı ahenkle akort tutmaya çalışmaktadır.

İtalya birliğini kurduktan sonra, Avusturya içinde kalan bölgelerle ilgilendi. Akdeniz'i bir Roma gölü haline getirmek istiyordu. Sanayisi için hammadde ve pazar aramak için sömürgecilik faaliyetlerine girişti. Bunun için gözünü Trablusgarp'a dikti. Bu onu bölgedeki İngiltere ve Fransa'yla karşı karşıya getirdi. Siyasi ve askeri açıdan İngiltere ve Fransa'dan güçsüzdü. Kuzey Afrika Osmanlı topraklarındaki sömürgeci yaklaşımı nedeniyle Fransa ve İngiltere'nin politikalarıyla uyumlu hareket etti. İngiltere'yle iş birliği yapması, Fransa ile arasının açılmasına neden olabileceğinden Almanya'nın da onayını aldı. Avusturya ise Bosna'yı işgal ettiğinden; İtalya'nın Fas, Trablusgarp topraklarındaki faaliyetlerine ses çıkarmadı. Balkanlardaki durumun korunması için de Almanya aracılığıyla İtalya ve Avusturya arasında antlaşma imzalandı.¹⁷⁵ Böylece Almanya, Avusturya, İtalya uyumu yakalamış oldu. Balkan devletleri de bu duruma dâhil edilmiş oluyordu. İttifak meselesinde diplomatik anlamda sorun çıkmayacaktı.¹⁷⁶ Bu ittifakla sağlanan uyumdan sonra Trablusgarp'ta harekete geçen İtalya karşısında ise Osmanlı Devleti nota vererek durumu tepkiyle karşıladı.

Avrupa'da barışın sağlanması için imzalanan ittifak antlaşması, Balkanlar ve özellikle Bulgaristan üzerinde Rusya ve Avusturya'nın nüfuz sahibi olma yarışı ve rekabetleri nedeniyle uzun ömürlü olmamıştı. Almanya ise Avusturya ve İtalya ile Üçlü İttifak'ı kurarak kendini Avrupa'da bu yarışta üstün duruma getirmeye çalıştı. Fransa ve İngiltere'nin Kuzey Afrika'da sömürge yarışına girmesi, onun Avrupa'da rahat hareket etmesine imkân veriyordu. Rusya'yı da Boğazlarda üstünlük kurmasını kabul ederek kendi yanında tutmayı başardı. Almanya Avrupa'da kesin bir üstünlük kazanmıştı. Politikasını dünyaya açılmak için bir dünya politikası haline getirme yönünde geliştirmişti.¹⁷⁷ Avrupa barışı sağlanmış ve Birinci Dünya Savaşı 1914'e kadar ertelenebilmişti.¹⁷⁸

Balkanlardaki nüfuz mücadelesi, Rusya ve Almanya dostluğuna gölge düşürdüğü sırada, Avusturya ve Rusya arasında Balkanlardaki nüfuz mücadelesi Almanya ve Avusturya'yı birbirine yakınlaştırdı. Fransa ve Rusya ittifakına karşı tedbir alarak kendi durumlarını emniyet altına almaya çalıştılar.¹⁷⁹ Bunun için İtalya'nın da Üçlü İttifak'a katılımını sağladılar. Böylece Almanya ve Avusturya'yla kurulan ittifak, İtalya'nın da katılımıyla Fransız yayılmacılığına karşı güçlendirilmişti. Ancak iç siyasetinin güçlenmesiyle sömürgeci politikasını uygulamak için İtalya,

¹⁷⁵ Racconigi Antlaşması (1909).

¹⁷⁶ Uçarol, a.g.e., s. 427

¹⁷⁷ Davut Dursun, "Almanya", **DİA içinde**, 2 (510-520), TDV Yayınları, İstanbul, 1989, s. 514

¹⁷⁸ Alkan, **Selanik**, s. 309

¹⁷⁹ Kemal Beydilli, "Avrupa", **DİA içinde**, 4 (135-151), TDV Yayınları, İstanbul, 1991, s. 146

Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'daki toprağı Trablusgarp'ı işgal etmek için Üçlü İttifak'ı terk edip, Fransa ve İngiltere'yle ortak hareket etti.¹⁸⁰

“-Çilavin¹⁸¹ kokusu iyi gelir ama sizin mideniz öyle şark yemeklerine alışmamıştır. Sonra hazımsızlığa uğrarsınız...”¹⁸²

Kafasında çöl şapkası ve tek camlı gözlüğüyle İngiltere ve hemen karşısında Fransa oturmaktadır. Ortada bir “Şark pilavı” vardır. İngiltere büyük bir iştahla bu pilavdan bir kaşık almaktadır. Fransa, pilavı kaşıklamaya çalışırken, aynı zamanda ciddi bir şekilde İngiltere’yi izlemektedir. Rahat tavırları ve iştahlı hallerine karşılık, Karagöz masanın hemen yanı başında onları bu “Şark pilavının” midelerine dokunacağına dair uyarılmaktadır.

19. yüzyılda Avrupa devletleri, Osmanlı İmparatorluğu’nun Afrika topraklarını işgal eden bir politika takip ettiler. Kendi aralarında ise mümkün olduğunca çatışmadan uzak durup, paylaşımaya uygun hareket ettiler. Mısır’daki Meşrutiyet ortamından hoşnut olmayan İngiltere ve Fransa, askeri güçle birlikte gerekli bütün tedbirleri alarak Mısır’a müdahale etmişlerdi. Mısır’daki karışıklıkları bahane ederek önerdikleri konferans teklifini Osmanlı Devleti, Mısır’ın iç sorunu olduğu gerekçesiyle reddetmişti. Aslında bu şekilde İngiltere ve Fransa Mısır’ın işgaline zemin hazırlıyorlardı. Osmanlı Devleti, Almanya’dan; İngiltere ve Fransa’nın emellerine karşı tedbir almasını isteyerek; devletlerin kendi aralarında oluşturabilecek ittifaklara engel olmaya, mümkünse çatışmalarına neden olmaya çalışıyordu.¹⁸³

¹⁸⁰ Ahmet Kavas, “İtalya”, **DİA içinde**, 23 (446-448), TDV Yayınları, İstanbul, 2001, s. 447

¹⁸¹ Pilav

¹⁸² **Karagöz**, 16 Teşrin-i Evvel 1326 [29 Ekim 1910], Sayı 245, s. 4

¹⁸³ Süleyman Kızıltoprak, “II. Abdülhamid’in Mısır Sorununa Yaklaşımı ve İstanbul Konferansı”, Hasan Celal Güzel vd. (Ed.), **Türkler, içinde** 13 (57-69), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 58-59, 65

1900'lerde İngiltere'nin sömürge yollarını korumaya yönelik yürüttüğü denge siyasetinde Almanya, tehdit oluşturmaya denizlerde güçlenmeye başladı. Dengelerin Fransa aleyhine döndüğü dönemde İngiltere, Fransa ile ilişkilerini kuvvetlendirmek amaçlı antlaşmalar yaptı. Sömürgelerine tehdit olarak deniz gücünü çıkaramayacak olan Rusya'nın Japonya'yla anlaşma ihtimali, Asya'da İngiltere için tehlike idi. Bunun için İngiltere, Japonya'yla anlaştı. 1902 İngiltere-Japonya antlaşması, Fransa ile aralarında çatışmaya neden olabilirdi. Fransa, Rusya'yla ittifak yaparsa; İngiltere ve Fransa Şark sorununda iki karşı güç olarak kalacaklardı. Almanya tehlikesine karşı da Fransa ile yakınlaşmalıydı. Fransa ise Rusya'nın, Uzakdoğu'yla ilgilenmesinden dolayı Avrupa siyasetinde yalnız, desteksiz kalabilirdi. Balkanlarda çıkan karışıklık, bu iki devleti yakınlaştırdı. Yaptıkları anlaşmaya göre Fransa, İngiltere'ye Mısır'da karışmayacak; buna karşılık İngiltere, Fransa'yı Fas konusunda serbest bırakacaktı.¹⁸⁴ İngiltere-Almanya rekabeti, savaş korkusu nedeniyle; İngiltere-Fransa; İngiltere-Rusya anlaşmasının yanında; Fransa-Rusya anlaşmasını da beraberinde getirdi. Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla Mısır, Şark sorununda önemli bir yer aldı. Şark meselesinde Mısır, İngiltere ve Fransa arasında hazmedilmesi zor bir sorun olsa da Rusya ile Fransa'yı askeri anlamda; Fransa ile İngiltere'yi siyasi anlamda birbirine yakınlaştırarak, Üçlü İtilafı meydana getirdi.

19. yüzyılda emperyalist politikalar sürdüren büyük devletler, Osmanlı Devleti'nin Avrupa, Afrika ve Ortadoğu'ya yayılmış geniş topraklarında siyasi ve iktisadî anlamda tahakküm kurarak, burada Müslüman olmayan halkların durumları bahane edilip, onların bağımsızlık girişimlerine maddi, manevi destek vererek bölgenin istismar edilmesinin önünü açtı. Aynı zamanda anti-Türk propagandasıyla Avrupa'da kamuoyu kazanılması hedeflenerek, Osmanlı Devleti gücünü kaybettiği andan itibaren Avrupa devletleri arasındaki rekabetin şiddetlenmesine neden oldu. Rusya'nın tek başına Osmanlı mirasını sahiplenmesinin önüne geçildi. Mısır ve Hindistan'a giden ticaret yollarını denetimi altına alan İngiltere, Osmanlı Devleti toprak bütünlüğünü göz ardı ederek, Avrupa ve Afrika'daki topraklardan Osmanlı hâkimiyeti, süreç içinde tasfiye edildi. Parçalanma ve bölünme sırası, Osmanlı Devleti'nin Anadolu ve Orta Doğu topraklarına gelmişti.¹⁸⁵

¹⁸⁴ Uçarol, a.g.e., s. 423-428

¹⁸⁵ Beydilli, "Şark Meselesi", s. 353, 355-356

“-Keyfiniz âlâ âlâ! Ama biriniz marpucu fazla üflerse hepinizin boğazına su kaçar, sonra karışmam ha!”¹⁸⁶

İngiltere, Fransa ve Faslı yerde oturmuş, nargile tütürürler. Ortada sehpa üzerinde dumanı tüten bir nargile vardır. Üçü de aynı nargileden içerler. İngiltere ve Faslı karşılıklı oturup birbirlerine bakarlar. Faslı'nın yanında Fransa oturmakta ve yan bakışla dikkatli bir şekilde ona bakmaktadır. Üçü de birbirini çok dikkatli incelemekte, keyifli ve tetikte gözükmektedirler. Karagöz, İngiliz'in arkasından onlara hitaben; biriniz marpucu fazla üflerse hepinizin boğazına su kaçar diyerek, boğulabileceklerini ima eder.

Almanya'nın Avrupa'daki etkili statüsüne karşı; İngiltere, Fransa ve Rusya'nın birlikte sömürge çatışmaları yüzünden kendi içlerinde denge kurması zor olmuştu. Belki de Üçlü İtilaf'ın kurulmasına neden olan Almanya oldu. Almanya olmasaydı; bu üçlü anlaşamayabilirdi. İngiltere, Avrupa güçler dengesini, takip ediyor, herhangi bir devlet güçlenmedikçe ya da kendini tehdit altında hissetmediğinde doğrudan Avrupa siyasetine karışmıyordu. Karada Rusya, Almanya; denizlerde Fransa güçlenince sömürgelerini korumak için kurulan bloklarda yerini aldı. Uzakdoğu ve Osmanlı üzerinde rekabet halinde olduğu Rusya ve Almanya'ya teklifte bulundu, ancak kabul edilmedi, sonra da sömürgelerini korumak için Fransa'yla çıkar çatışmasını durduracak 1904 Antlaşması'nı¹⁸⁷ imzaladı. Güçler arasındaki silahlanmanın hızlanmasıyla güvensizliğin ve gerginliğin arttığı dönemde İtilaf bloğu arasındaki bağlar güçlenmişti. Doğuya doğru baskısını artırmak isteyen Almanya, bu bölgedeki İngiltere, Fransa ve Rusya'nın çıkarlarıyla çatıştı. Fransa-Rusya-İngiltere anlaşması üzerine; Almanya-İngiltere-Fransa ilişkisini bozmak için Fas'a el attı.

¹⁸⁶ Karagöz, 20 Teşrin-i Evvel 1326 [2 Kasım 1910], Sayı 246, s. 1

¹⁸⁷ Cordiale: Dostane ittifak.

Bunun üzerine İngiltere, Fas'la ilgili konularda Fransa ile ortak hareket etti.¹⁸⁸ Bu bunalımdan İtilaf bloğu korunmaya çalışıldı. Sömürgeci çıkar çatışmalarına uygun dengeyi sağlayabilmek için dikkatleri hep birbirinin üzerinde oldu.

Fransa, İngiltere ile rekabet halindeydi, ancak gelişen Almanya tehlikesi karşısında önce İngiltere ile anlaşma sağladı; daha sonra da İngiltere'yle Rusya'nın birbirlerine yaklaşmalarını sağlayarak Üçlü İttifak'ın kurulmasını gerçekleştirdi.¹⁸⁹ 19. yüzyıl sonlarına doğru tamamen emperyalist bir politika takip eden Fransa ve Avrupalı diğer devletlere karşı bir denge unsuru olması açısından¹⁹⁰ Osmanlı Hükümeti, Almanya'ya daha çok yaklaştı.¹⁹¹ Fas, Kuzey Afrika'da Fransız sömürge toprakları dışında kalabilmişti. Fransa'nın buradaki hâkimiyeti konusunda gecikmesinin tek nedeni, Almanya ve İngiltere'nin sergiledikleri tavrıydı. Osmanlı Devleti, Almanya ve İngiltere tarafından kendi nüfuz alanları olarak görülüyordu.¹⁹² Almanya, Fas meselesini konuşmak üzere milletlerarası bir konferans toplayabilmeyi başarmıştı ancak konferans neticesinde Fransa lehinde karar çıktı. Fransa'nın bu ülke üzerindeki nüfuzu, milletlerarası alanda kabul görmüş oldu.¹⁹³

“Bağdat Yolunda:

-Yahu! bir kere de mal sahibine sorun... Durun bakalım...

Ben öldüm mü ki malı taksime kalkışıyorsunuz? Hiç de böylesini görmedim...”¹⁹⁴

¹⁸⁸ Uçarol, a.g.e., s. 307

¹⁸⁹ Azmi Özcan, “Fransa”, *DİA içinde*, 13 (178-181), TDV Yayınları, İstanbul, 1996, s. 181

¹⁹⁰ Alkan, *Karikatürlerle Oryantalizm*, s. 212

¹⁹¹ İsmail Soysal, “Fransa”, *DİA içinde*, 13 (181-184), TDV Yayınları, İstanbul, 1996, s. 184

¹⁹² Alkan, *Karikatürlerle Oryantalizm*, s. 223

¹⁹³ Ş. Tufan Buzpınar, “Fransa”, *DİA içinde*, 13 (184-187), TDV Yayınları, İstanbul, 1996, s. 185

¹⁹⁴ *Karagöz*, 19 Kânûn-ı Sâni 1326 [1 Şubat 1911], Sayı 271, s. 1

İngiltere bir yandan; Almanya diğer yandan ve Fransa başka bir taraftan; üç bir yönden Bağdat'a giden demiryolu üzerindeki lokomotiflere bağlı halatları çekiştirmektedirler. Karagöz ise tam lokomotifin önünde durmuş, kollarını iki yana açmış, hala ayakta, sapasağlam onlara engel olmak ister gibi durmakta ve mal sahibinin kendisi olduğunu üç Avrupa ülkesine birden hatırlatmaktadır. İngiltere, Fransa ve Almanya ise onu duymakta ama halatları çekiştirmelerine devam etmektedirler.

Almanya'nın Şark Meselesine, hammadde ve pazar arayışı için dâhil olması, demiryollarının yapım hakkını istemesi, Almanya-İngiltere rekabetini doğurdu. Almanya, Berlin'i Bağdat'a bağlayacak bu demiryolu projesiyle, politikalarını uygulama konusunda kesin bir biçimde kararlıydı. Almanya ve Avusturya tarafından Yakın ve Orta Doğu'ya bu hızlı giriş, karşıt uçlarındaki İngiltere ve Rusya'nın harekete geçmesine neden oldu. Yenipazar Sancağı koridoruyla Makedonya üzerinden Selanik'e demiryolu vasıtasıyla getirilmiş malların, Doğu'ya ihracı için gemilere yükleneceği limana bağlanan koridorun açık tutulması gerekliliğinden dolayı, Sırbistan, Karadağ, Bulgaristan ve Yunanistan'ın komşu olmaması gerekiyordu. Bu sebeple de bağımsızlığını kazanmamış olan Arnavutlar ve Makedonyalıları kullandılar.¹⁹⁵ Osmanlı Devleti de askeri ve ekonomik nedenlerle demiryoluna ihtiyaç duyuyordu. Bu yüzden Avrupa devletleri, Bağdat'a kadar uzanacak demiryolu için Osmanlı Devleti'ne müracaat etti. Demiryolu yapma hakkını, Osmanlı Devleti, Almanya'ya verdi.¹⁹⁶ Rusya, iç işlerindeki sorunlar nedeniyle bu alandan çekilmişti. Fransa ise Almanya'dan pay almayı tercih etti, sorumluluğu onunla paylaştı. İngilizler Güney Afrika ile ilgilenirken, doğudaki İngiltere-Rusya-Fransa rekabeti; Uzakdoğu'daki Rusya-İngiltere çatışması, Almanya'nın demiryolu yapında rakipsiz kalmasına neden oldu. Basra Körfezi'ne doğru ilerleyen Bağdat Demiryolu, Ortadoğu'ya iyice sokuldu. Bu durum; İngiltere-Rusya-Fransa'nın bölgedeki çıkarlarına ters düşmeye başladı. Uluslararası sorun haline gelince Osmanlı Devleti, büyük devletlerin çatışmasına ve güçlülere rağmen kendi imkânlarıyla demiryolu yapımını bitirdi.¹⁹⁷

Demiryolu projeleri için teklif getiren Avrupa devletlerinin, politik ve ekonomik çıkarlarını ön plana almasından dolayı, Osmanlı Devleti, bu tekliflerle ulaşmak istediği hedeflerine ulaşamadı. Bundan dolayı sunulan teklifleri geri çevirdi. İngiltere ve Fransa arasındaki rekabet artarken; Almanya da bu çekişme ortamında yeni bir rakip olarak ortaya çıktı. Böylece Osmanlı Devleti tarafından İngiltere ve Fransa'ya karşı Almanya, denge unsuru olarak kullanıldı. Demiryollarının Bağdat'a kadar uzatılması projesine Rusya, İngiltere ve Fransa karşı çıkmaktaydı. Osmanlı Devleti, Almanya ile temasları artırdı. Almanya gerekli desteğin verilmesi için talimat verdi. İngiltere'nin Mısır'daki askeri varlığının artırılmasına göz yumulması ve Fransa'ya demiryolu hattının

¹⁹⁵ Stefanos Yerasimos, **Milliyetler ve Sınırlar: Balkanlar, Kafkasya ve Orta Doğu**, (Çev. Şirin Tekeli), 5. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s. 65-67

¹⁹⁶ Alkan, **Karikatürlerle Oryantalizm**, s. 232

¹⁹⁷ Uçarol, a.g.e., s. 397

uzatılması gibi imtiyazların verilmesi, bu devletlerin muhalefetlerini engelledi. Doğu'ya doğru açılmayı amaçlayan Almanya ve İngiltere arasında, Bağdat Demiryolu, amansız bir rekabetin başlıca nedeni olmuştur. Kendilerini mirasın tabi varisi olarak gören diğer Büyük Devletler, Almanya'nın Osmanlı Devleti'ne destek vermesini hazmedememişlerdir. Anadolu-Bağdat Demiryolu, Osmanlı Devleti'ne politik, ekonomik ve zamanla askeri amaçla fayda sağlamıştı. Demiryolu inşası için kurulan Fransız sermayeli şirket diğer sermayedarlara da açık tutulmuştur. 99 yıl süreli imtiyaz antlaşmasına göre, ilk 30 yıldan sonra Osmanlı Devleti'ne şirketin satın alınması hakkını veriyordu. Daha sonra demiryolu, satın alınarak devletleştirilmiştir.¹⁹⁸

“Bir Türk Diplomatının Sözüdür:

-Makedonya hakikatte bir kemiktir. Fakat etrafında bulunan altı köpek hep birbirinden çekinerek ona yalnız bakmakla kalırlar. Hiç birisi kapamaz.”¹⁹⁹

Karikatürde ana tema ortadaki kemiktir yani: Makedonya. Kemik, büyükçe çizilmiştir. Etrafında bu kemiği kapmak için; dilleri dışarıda iştahla bekleyen altı köpek vardır. Köpekler, yalnızca oturdukları yerden bakabilirler, kemiği kapmazlar.

Makedonya, Osmanlı Devleti'ni yirminci yüzyılın başlarında en çok uğraştıran sorun oldu. Mesele 1912-1913'e kadar sürmüştü. Selanik, Manastır ve Kosova'yı içine alan topraklardan oluşmaktadır. Berlin Antlaşması'ndan sonra bu topraklar, Balkan toplumları tarafından paylaşılmak istendi. Türk, Sırp, Rum, Bulgar, Arnavut gibi toplumların çıkardığı sorunlar, Osmanlı Devleti'ni uğraştıracak ve durum Avrupa devletlerinin dâhil olmasıyla bir Makedonya sorunu haline dönüşecekti.

¹⁹⁸ Kemal Beydilli, “Bağdat Demiryolu”, **DİA içinde**, 4 (442-444), TDV Yayınları, İstanbul, 1991, s. 443-444

¹⁹⁹ **Karagöz**, 25 Haziran 1327 [8 Temmuz 1911], Sayı 316, s. 1

Bulgaristan içinde kalan Makedonya toprakları, Berlin Antlaşması'yla Osmanlı Devleti'ne geri verilmişti. Bu antlaşmada Rumeli'nde dolayısıyla Makedonya'da ıslahat yapılması öngörülmişti. Böylece Avrupa devletlerine Makedonya'ya karışabilme imkânı doğdu. Osmanlı Devleti'nin Avrupalı devletlerce istenen ıslahatları yürürlüğe koymaması Makedonya sorununun başlangıcı oldu. Bölgede hak iddia eden Yunanistan, Bulgaristan ve Sırbistan gibi Balkan devletleri, komitalar kurarak sorun çıkarmaya başladı. Makedonya'daki gelişmeler üzerine Avusturya ve Rusya harekete geçip, Osmanlı Devleti'nden bölgede ıslahat yapmasını istediler. Bulgaristan'ın Makedonya komitasını kışkırtması sonucu çıkan isyanı bastıran Osmanlı Devleti, ıslahat yapmak istediye de onun bölgede güçlenmesini istemeyen Avusturya ve Rusya kendileri bir ıslahat projesi hazırlayarak, bunu Berlin Antlaşması'nda imzası olan devletlere de kabul ettirdiler. Jandarma örgütleri ile bölge yönetimindeki düzenlemeleri içeren bu istekler Osmanlı Devleti tarafından kabul edildi. Avrupa devletlerinin önerilerine göre yürütülen bu ıslahatlar durumu iyileştirmedi. Balkanlardaki etnik guruplar arasındaki ve devletlerle olan ilişkilerdeki mevcut gerginlikleri çoğalttı. Çıkan olaylar sonucu İngiltere ve İtalya da duruma müdahil oldu.

Rusya ve Avusturya öncülüğünde Makedonya jandarma örgütü ıslahı işi, Avrupalı devletlere bırakıldı. Yönetim bölgeleri toplumlara göre yeniden düzenlendi. Makedonya bölgelere ayrılarak Üsküp Avusturyalı; Manastır, İtalyan; Selanik, Rus; Serez, Fransız; Drama, İngiliz jandarma birliklerine verildi. Bu durum Makedonya'daki Osmanlı egemenliğini yok ediyordu. Bölge Avrupalı devletlerin kontrolü altına girmişti. Fakat Yunan ve diğer Balkan komitaları, yeniden harekete geçti. İngiltere malî ıslahatlar da yapılmasını önerdi. İngiltere, Avusturya, Rusya; Avrupa devletleri kontrolü altında bulunan Makedonya'nın gelirlerinin Osmanlı Bankası'nda toplanmasını istediler. Osmanlı Devleti buna karşı çıktı. Avrupalı devletler, Osmanlı maliyesini kontrol etmek için devletler arası bir komisyon kurulmasına karar verince; Osmanlı Devleti'nin karşı çıkması üzerine Avusturya, Rusya, İngiltere, Fransa, İtalya; Akdeniz'de Midilli Adası'nı işgal ettiler. Bunun üzerine Osmanlı Devleti, Makedonya'nın maliyesini kontrol etmek için devletler arası malî komisyon kurulmasını kabul etti. Avrupa devletlerinin Makedonya'daki nüfuzu artmış oldu. Bu, aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmak demektir. Makedonya'daki karışıklıkları önlemek için yapılmış gibi gösterilse de gerçekte amaçları bölgedeki etkinliklerini arttırmaktı. Bütün bu gelişmelere rağmen, Makedonya sorunu çözülemedi. Bölgedeki komitacılık, Osmanlı Devleti, Balkan ve Avrupa devletleri arasındaki çekişmeler, 1912-1913 Balkan Savaşı'na kadar sürdü ve bir anlamda Makedonya, bu savaşın başlıca nedeni oldu.²⁰⁰

Osmanlı Devleti yönetimindeki Makedonya topraklarını elde etmek için Balkan ittifakını kuran devletler de Makedonya'nın paylaşımı konusunda anlaşamadılar. Yunanistan, Sırbistan, Romanya birleşerek Bulgaristan'ı, II. Balkan Savaşı'nda yenilgiye uğrattı. Makedonya'nın büyük kısmı Yunanistan ve Sırbistan'ın eline geçti. Kuzeydoğu Makedonya'da kendisine bir parça toprak

²⁰⁰ Alkan, **Karikatürlerle Oryantalizm**, s. 235-236, 243-244

kalan Bulgaristan, Büyük Bulgaristan'ın bir parçası olan Makedonya için bu sonucu kabullenemedi. Almanya ile müttefik olup, Sırbistan'ın elindeki Makedonya'yı işgal etti. Avrupa devletlerinin Makedonya'ya müdahalesi ve Makedonya'nın özerkliği için çıkarılan isyanlar; Avrupa devletlerince Osmanlı Devleti'ne ıslahat ve reform yaptırabilmiş, hiçbiri Makedonya'ya doğrudan etki edememiş, ancak reformlar dönemini başlatma konusunda nüfuz kullanabilmişlerdi.²⁰¹

“İtalyan: -Beni yalnız bırakıp öte tarafa dönmek yaklaşıyor mu? Hepsi birden döndüler. Ben şimdi yapayalnız ne yapayım?”

Karagöz: - Oh olsun! Hak gayri, fuzulî tecavüzün cezasını çek. İşte öyle kıvrın dur. Hak nerede olsa haktır.”²⁰²

Karikatürde; Rusya, Almanya, Avusturya ve Fransa omuzlarında tüfekleri tek sıra halinde geriye çark yaparak adım atmaktadırlar. Arkalarında elinde mızrağıyla İtalya, üzgün bir şekilde onların gidişini izler ve ne yapacağını düşünür. Bütün bunları gören Karagöz, diğer Avrupa devletleri tarafından yapayalnız bırakılan İtalya'ya hak ettiğini bulduğunu söyler.

Karikatür, İtalya hammadde, pazar arayışında sömürgecilik faaliyetlerine başlamasını konu almaktadır. Diğer bir amacı ise Avusturya elindeki İtalyan asıllı nüfusun olduğu bölgeleri, topraklarına katarak Adriyatik'te hâkimiyet sağlamaktır. Bu hedefleri doğrultusunda gözünü Osmanlı topraklarına dikti. Ancak bu amacı, Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika ve Balkanlarda da emelleri olan Rusya, Almanya, Avusturya ve Fransa gibi Avrupa devletlerinin çıkarlarına ters

²⁰¹ Hacısalihioğlu, a.g.e., s. 440-441

²⁰² Karagöz, 5 Teşrin-i Evvel 1327 [18 Ekim 1911], Sayı 349, s. 4

düşmekteydi.²⁰³ Bu sebeple büyük devletlerle karşı karşıya kaldı. Yalnız bırakıldı. Onlara karşı bir harekete geçmedi.

İtalya birliğini kurduktan sonra çoğalan nüfusu için yerleşme alanı ve gelişmekte olan sanayisi için hammadde ve pazar arayışına girişmişti. Bunun için Avusturya yönetimindeki İtalyan asıllı nüfusun olduğu bölgeleri topraklarına katarak, Adriyatik'te hâkimiyet sağlamaya çalışırken; aynı zamanda gözünü sömürge girişimleri için Osmanlı topraklarına dikti. Tunus'u Fransa işgal etmişti. İngiltere Mısır'a yerleşmişti. Bunun üzerine İtalya, Trablusgarp'a yöneldi. Bu da onu İngiltere ve Fransa'yla karşı karşıya getirdi. Siyasi yönden yalnız, askeri açıdan zayıf İtalya, bu devletlere karşı harekete geçemiyordu. İngiltere'yle anlaştı. İtalya'nın desteğe ihtiyacı vardı. Fransa'nın Tunus'u işgali üzerine sömürgecilik faaliyetlerine destek sağlamak için, Üçlü İttifak'a girdi. İtalya ve Fransa'nın arasının açılmasını isteyen Almanya da buna destek verdi. İngiltere ve İtalya arasındaki anlaşmaya Akdeniz, Ege ve Karadeniz'deki statükosunu korumak için Avusturya da katıldı. Böylece İtalya, Avrupa'da, Almanya ve Avusturya'nın; sömürge konusunda da İngiltere'nin desteğini almış oldu. Mısır konusunda Fransa ile arası açılan İngiltere, İtalya'yı Fransa'nın karşısına üçüncü bir devlet olarak çıkarmaya çalışıyordu. Böylece İtalya, bölgeye girdi ve Habeşistan'a saldırdı. Yenilince değişen devletler arası ilişkileri sonucunda İngiltere, İtalya'yı desteklemekten vazgeçti. Ancak İtalya, Trablusgarp'a yerleşmek konusunda İngiltere'yle anlaştı.

İngiltere; Cezayir- Tunus ve Mısır için Fransa'yla olan ilişkisinde İtalya'yı bir denge unsuru olarak kullanmak istiyordu. İtalya, bu anlaşmanın ardından Fransa ile de anlaştı ve daha önce Trablusgarp üzerinde Almanya'ya kabul ettirdiği emellerini Avusturya'ya da tanıttı. Bosna'yı ilhak eden ve Balkanlarda yayılan Avusturya'ya karşı olan Rusya, Avusturya'nın güçlenmesini önlemek için İtalya'ya yakınlaştı. İtalya'yı Üçlü İttifak'tan uzaklaştırarak, Avusturya'yı yalnız bırakmak istiyordu. Gelişmelerden memnun kalmayan Almanya'nın isteğiyle Üçlü İttifak'ı ayakta tutabilmek adına İtalya ve Avusturya arasında Balkan statükosu konusunda anlaşma imzalandı. Bu sayede İtalya, Rusya ve Avusturya'yı kendi politikasına yardımcı olacak hale getirdi. Böylece İtalya, uzun bir süreç sonunda politikasını ve Trablusgarp için yapmayı tasarladığı girişimi faaliyetlerini, devletlere tanıtmış ve kabul ettirmişti. Trablusgarp'a yapacağı girişimin diplomatik hazırlıklarını tamamlamış bulunuyordu, harekete geçmeye hazırdı. Ancak bu tarihlerde Avrupa devletleri, ikinci Fas bunalımı ile uğraşmak istemediklerinden İtalya, beklemek zorunda kaldı. Avusturya, Almanya ve Fransa'nın da içinde bulunduğu Afrika, Güneydoğu Avrupa ve Asya'da sömürge kuran devletlerin oluşturduğu İttifak bloğu, Osmanlı Afrikası'nda sömürgeci faaliyetlere girmeye çalışan İtalya'yı, kendi sömürge alanlarından uzak tutmuştu. Bunun üzerine İtalya, boş kalan tek Kuzey Afrika Osmanlı toprağı olan Trablusgarp'a yöneldi.²⁰⁴

²⁰³ Uçarol, a.g.e., s. 423

²⁰⁴ Turan, a.g.e., s. 450

*“Karagöz: -Azizim, ölse yine de taşıyorsunuz. Bu zahmetiniz boşunadır.
Artık ondan size hayır gelmez!...”*

Birlikler: -Ne yapalım, öyle olduğunu biz de biliyoruz ama aramızda ittifak meselesi var.”²⁰⁵

Almanya ve Avusturya yan yana, omuz omuza zorlanarak; kollarına ve ayaklarına ip bağlanarak; perişan vaziyetteki İtalya’yı peşlerinden çekiştirmektedir. İtalya’nın üzerindeki yamalı bir giysisi ve yerde sürülmesinden vaziyetinin çok zor olduğu anlaşılmaktadır. Karagöz, hemen karşılarında Almanya ve Avusturya gibi İtalya’nın müttefiki ülkelerine; uğraşmamalarını, artık İtalya’dan onlara hayır gelmeyeceğini söyler. Almanya ve Avusturya durumun farkındadır. Ancak İtalya’yı bırakamadıklarını çünkü aralarında bir ittifak olduğunu söyler.

İtalya, Almanya ve Avusturya’nın kendi aralarında yaptığı ittifakı konu alan bir karikatürdür. İtalya, sömürgecilik faaliyetleri için ittifak arayışlarına girmişti. İngiltere ve Fransa’nın, Kuzey Afrika’da sömürgeleri vardı. Almanya, Avusturya ve İtalya arasında yapılacak ittifak hem Büyük Devletlerle ittifak yapmakla İtalya’nın itibarını yükseltecek hem de sömürgeleri konusunda devletlerden gelebilecek tehlikeleri engelleyecekti.²⁰⁶ Fransa’nın Tunus’u işgali, İtalya’nın tepkisini çekmesine neden oldu. Almanya, İtalya ile yapacağı anlaşmayla; Fransa’yı Avrupa’da daha da yalnızlaştıracaktı. İngiltere, Fransa’yı destekliyordu. Almanya, Avrupa’da Avusturya’dan başka bir müttefik daha bulmalıydı. Avrupa sisteminde etkin olan Almanya, Avusturya’yla arasındaki toprak meselesini çözümlemesi kaydıyla İtalya’yla anlaştı. Almanya-Avusturya-İtalya arasında bir ittifak kuruldu. Bu ittifaka göre aralarından biri saldırıya uğrarsa, diğerleri ona yardım edecek, ya da birbirleri lehlerinde tarafsız kalacaklardı.²⁰⁷ Bu durumda, İtalya güttüğü sömürgecilik

²⁰⁵ Karagöz, 18 Kânûn-ı Sâni 1327 [31 Ocak 1912], Sayı 379, s. 1

²⁰⁶ Zafer Koylu, “Trablusgarp Savaşı Sırasında 12 Ada’nın İşgali”, Hasan Celal Güzel vd. (Ed.), **Türkler, içinde** 13 (291-295), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 293

²⁰⁷ Karal, a.g.e., s. 261

faaliyetlerinde Osmanlı Devleti'ne yenilip, sonuç alamayıp, sürünse de müttefikleri aralarındaki ittifak meselesi dolayısıyla onu taşıdılar.

“Karagöz: -Yahu ne yapıyorsunuz? Topa tuttuğunuz yerler, birkaç şehirden ve kasabadan ibaret değildir, asayiş-i umumiyeği topa tutuyorsunuz.”²⁰⁸

Karikatürde, Avrupalı devletler; arkaları dönük önlerindeki toplarla havada uçan “sulh ve istikbal kuşunu” vurmaya çalışmaktadır. Devletlerin ellerindekiler tüfek değil toptur. Yan tarafta Karagöz, onlara; toplarla vurduklarının kasaba ya da şehir olmadığını; genel huzur ve asayiş bozduklarını söyler.

Avrupalı devletlerin silahlanma yarışının genel asayiş ve sulhu tehdit etmesine, silahlanmayla şekillenen Avrupa güç dengelerinin barış ve huzur ortamını bozmasına dikkat çekilmek istenmiştir. Güç dengelerindeki çıkarlar doğrultusunda, her devlete göre değişen bir barış anlayışı gelişti. Dengeler sürekli olarak toprak kaybı ya da kazancına göre değişiyor, denge oluşturmada kullanılan güç oranı da bu değişime göre sürekli artıyor ya da azalıyor. Kazanç ve kar için toprak işgalleri öncesinde yapılan anlaşmalar, kurulan ittifaklar; güç dengelerinin şekillenmesinde etkili oluyordu. Almanya birliğini kurduktan sonra topraklarını genişletti. Bu konuda ittifak onaylarına önem vermedi. Güç dengesi, askeri, siyasi, ekonomik alanda İttifak Devletleri'nin uyumu olarak tanımlandı. Almanya, birliğini kurduktan sonra İngiltere'yi yanına çekemedi. Fransa-Rusya, İngiltere arasında bir uyum vardı. Rusya, Fransa karada; İngiltere, denizlerde güçlü idi. Bu yüzden Almanya, üstün ve etkin olmak için silahlanmaya başladı. Avusturya, da bu konuda Almanya'nın müttefiki oldu. Silahlanma bir çeşit tehdit unsuru olduğu ve

²⁰⁸ Karagöz, 3 Mayıs 1328 [16 Mayıs 1912], Sayı 409, s. 1

üstünlük statüsü kazandırdığı için, bununla gelen anlaşmazlıklar, barış ortamının korunmasına zarar verdi. Bunalımlar arttı. Bunalımlar arttıkça silahlanma hızlandı. Bu güçler arasındaki yarış şiddetlendirdi ve neticesindeki tesis edilen ittifak sistemleri, bloklamalar; ilişkilerin gerginleşmesine sebep olacak çatışmaları ortaya çıkardı.²⁰⁹ Gerginleşen ilişkiler de genel asayiş bozdu.

”-Aman Hacivat! İyi nişan al... Çünkü bu tecrübe balonu patlarsa daha büyüğünü biraz zorca uçururlar...”²¹⁰

Almanya'nın elinde “Şark balonu” Rusya'yla beraber uçurmaya çalışmakta; uçurup, uçuramayacaklarını denemektedirler. Hacivat ve Karagöz'ün ellerinde tüfeklerle uzaklardan bu tecrübe balonunu nişan almışlar ve balonu patlatmaya çalışarak, daha büyük bir balon, uçurmaya dair Almanya ve Rusya'nın umudunu söndürmek istemektedirler.

Almanya ve Rusya'nın Şark sorunundaki faaliyetlerine dikkat çekilmiştir. Ruslar, İstanbul ve Boğazları ele geçirmek için; Panславizm ve Panortodoks siyaseti ile Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki varlığını ortadan kaldırmaya çalışıyordu. Rusya'nın doğu sahilleri, dünyaya açılmaya ve ticaret yapmaya elverişli değildi. Kuzey sahilleri ise, buzullarla kaplı idi. Bu bölgelerden dünyaya açılmıyordu. Bu yüzden hâkimiyetini Karadeniz üzerinden kurmaya çalıştı.²¹¹ İngiltere'nin Osmanlı toprak bütünlüğünü koruma politikasını değiştirmesi; Osmanlı Devleti'ni Almanya'ya yakınlaştırdı. Bu durumdan faydalanan Almanya da, İngiltere'nin Uzakdoğu sömürgelerine giden yolu tutmak amacıyla Osmanlı Devleti'ne yaklaştı. Osmanlı

²⁰⁹ Karal, a.g.e., s. 361-362, 365

²¹⁰ Karagöz, 27 Haziran 1328, [10 Temmuz 1912], Sayı 425, s. 1

²¹¹ Mithad Sertoğlu, *Mufassal Osmanlı Tarihi (Resimli-Haritalı)*, V, 1. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s. 2750

Devleti, Almanya'ya imtiyazlar tanınmasına rağmen özellikle Trablusgarp ve Balkan Savaşlarında ondan istediği desteği göremedi. Osmanlı Devleti Rusya, İngiltere ve Fransa'nın düşmanlığını kazanmış, toprakları ise emperyalist güçlerin çıkar çatışması alanı olmuştu. Almanya'nın Osmanlı Devleti'ndeki ekonomik-askeri-politik nüfuzu yüzünden Osmanlı Devleti, çatışmaların içine çekiliyordu. İngiltere, Avusturya ve İtalya ise Balkanlarda Rusya'ya karşı bir politika güdüyordu. Avrupa devletlerinden yalnızca Almanya, Rusya'yla iletişim halindeydi. Rusya'nın Panslavizm politikası ve Balkanları paylaşma konusunda Avusturya arasındaki rekabet savaşın çıkmasında etkili olmuştu.²¹²

Osmanlı Devleti'nin yıkılması ve topraklarının paylaşımını, Avrupalı devletler; Şark Meselesi olarak adlandırıyorlardı. "Şark Meselesi", 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması ile Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalamak amacıyla başlayan, Orta Doğu'ya Avrupalı devletlerin uyguladıkları emperyalist siyasetin diğer adıydı. Osmanlı topraklarını ele geçirmek istiyorlardı. Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılması bir sürpriz değildi aslında, şaşırtıcı olan hayatta kalmayı başarabilmiş olmasıydı. Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesinden çekilmesi, yeni oluşturulan bölgelerde birçok kargaşanın çıkmasının temelinde, Avrupa devletlerinin Birinci Dünya Savaşı'na kadar sürdürdükleri emperyalist politikalar yatmaktaydı.²¹³ Avrupa devletlerinin uçurmaya çalıştıkları, "Şark balonu" olan; Osmanlı'nın Avrupa Balkan topraklarının paylaşımı; daha sonra yapılmak istenen Osmanlı'nın bütün topraklarının paylaşılması girişimlerinin bir ön provasıydı. Gelişmeler sonunda ise; Almanya'nın Rusya'ya savaş ilanı, Rusya'nın uzlaşmaz yaklaşımı, büyük bir dünya savaşının başlamasını kaçınılmaz kılacaktı.

19. yüzyıl'da Osmanlı mirasının Rusya tarafından tek başına sahiplenmesine karşı çıkıldı. Avrupa'daki özellikle Slav Ortodoks halkların bulunduğu Balkanlar da, Şark Meselesi'nin bir parçasıydı. Rusya'nın tek başına Balkanlarda hareket etmesi, İngiltere ve Avusturya tarafından dengelendi. Orta Doğu'ya girmeye çalışan Almanya, Şark Meselesinin son aşamasını oluşturuyordu. Özellikle İngiltere ve Fransa gibi Avrupalı devletlerce uygulama alanı haline getirilen bu Şark bölgelerinde Almanya'nın yayılmaya çalışması Büyük Devletlerin tepkisini artırmıştı. Avrupa devletlerince Şark Sorunu olarak Balkanlarda başlayan mesele, büyütülerek Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika topraklarında devam ettirilmek istenmişti.²¹⁴

²¹² Zübeyir Bütüner, "1912-1913 Balkan Savaşları ve Almanya", **XIV. Yüzyıldan Günümüze Balkanlar ve Balkan Tarihi On Dördüncü Askeri Tarih Kongresi Bildirileri-I (3-7 Aralık 2012-İstanbul)**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı, Ankara, 2012, s. 375-376

²¹³ Mustafa Gencer, "Osmanlı-Alman Münasebetleri Çerçevesinde Şark Meselesi", Hasan Celal Güzel vd. (Ed.), **Türkler, içinde** 13 (34-39), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 34-35

²¹⁴ Beydilli, "Şark Meselesi", s. 355-356

“-Gel, gel, gel... Karagöz: -Hadi yavrum bakayım. Hangisini sevdiysen ona.”²¹⁵

Koltukta oturan iki kişi, Almanya ve İngiltere kollarını açmış, kendilerine gelmesi için; Karagöz’ün çocuğu Afacan’ı çağırırlar. Karşılarında ise çocuğun hemen arkasında duran Karagöz vardır. Afacan, yeni yeni yürümeye başlamış adımlarını henüz yeni atmaktadır. Koltukta oturanlardan hangisini sevdiyse ona gitmesi için Karagöz, çocuğu teşvik eder.

Karikatür, Osmanlı Devleti’nin iç çekişmelerinden faydalanmak isteyen Avrupa devletlerinin durumunu konu almıştır. Balkanlardaki Balkan toplumları, Osmanlı’nın güç koşulları içindeki durumundan istifade ederek bağımsızlıklarını ilan edip, işgallere başladığı aynı zamanlarda, Osmanlı Devleti bir de kendi iç politikasındaki çekişmeleriyle uğraşıyordu. O dönemin Osmanlı iktidarındaki hükümet, Balkanların durumunu iyi kritik edemedi. Balkan Birliği, Osmanlı Devleti’nin Trablusgarp Savaşı ile uğradığı kayıplardan, Yemen, Arnavutluk gibi iç isyanlardan ve parti kavgalarından dolayı zora düşmüş durumundan yararlanarak savaş için harekete geçti. Trablusgarp ve Balkanlarda önceden önlem alınmaması, Osmanlı iç kamuoyunda çalkantılara neden oldu. Bu da Osmanlı iç politikasında yeni bir kabine kurulmasıyla sonuçlandı.²¹⁶ Balkanlarda, Balkan toplumları tarafından toprak kazanımı için kurulan birlik, devletlerin anlaşmazlıkları sebebiyle, Avrupa devletleri arasında çıkabilecek bir savaş sebebi haline gelmeye başladı. Sorunun barışçıl yollarla çözülmesini isteyen İngiltere ve buna Rusya’dan dolayı destek veren Almanya, Osmanlı iç politikasında gerçekleşen yeni oluşumlardan ve gelişmelerden faydalanmaya çalıştılar. Osmanlı iç politikasında iktidara yeni gelen tarafsız büyük kabinenin ve

²¹⁵ Karagöz, 17 Teşrin-i Sâni 1328 [30 Kasım 1912], Sayı 469, s. 1

²¹⁶ Karal, a.g.e., s. 296-298

daha sonra kurulan yeni kabinelerin desteklerini alarak, onları kendi lehlerinde ikna etmeye çalıştılar.²¹⁷

“Karagöz: -Ne hak, ne adalet ya Rabbi!... Yirminci asırda zorla sulh imzalattıyorlar.”²¹⁸

Masa üzerinde “sulh” yazan kâğıda yedi el uzanır. Elinde kalem olan yedinci büyük eli, altı küçük el tutarak masadaki sulh antlaşmasını imzalamaya çalışırlar. Kalemi tutan ve antlaşmayı imzalayan el Osmanlı Devleti’dir. Bu gömleğin kolundaki kol düğmesindeki ay-yıldızdan anlaşılır. Karagöz ise “zorla sulh imzalattıyorlar” ifadesiyle, yirminci asrın zorbalığını dile getirir.

Karikatür, Balkan Savaşları sonrasında devletler arası çıkan bunalıma çare arayan Avrupa devletlerinin Londra’da 1913 yılında topladığı konferansa değinmektedir. Osmanlı ile Balkan devletlerinin barışı ve Osmanlı Devleti’nin Balkan topraklarının paylaşımı içerikli bir konferanstır. Balkan Savaşlarının ilki Balkan devletlerinin Osmanlı Devleti’ne karşı mücadelesiydi. Barış ile kapanan bu safhanın ardından Osmanlı Devleti’nin 1913 Londra Antlaşması’yla müttefiklere bıraktığı geniş Makedonya toprakları üzerindeki mücadele, müttefikler arasında anlaşmazlıkların çıkmasına neden oldu.²¹⁹ Altı devlet, yani karikatürdeki altı el, savaşın durması için Edirne’yi Bulgaristan’a bıraktılar. Ege adalarının geleceğinin tayin edilmesi de Avrupa devletlerine bırakıldı. Aksi takdirde, bir savaş çıkarılırsa Osmanlı Devleti’nin zor duruma düşeceğini bildirdiler. Bölgenin savaş öncesi durumunu korumak yerine, Balkan devletlerine destek olup, sınır değişikliklerine onay vererek; bunu bir notayla Osmanlı Devleti’ne zorla kabul ettirmeye çalıştılar. Balkan

²¹⁷ Uçarol, a.g.e., s. 436

²¹⁸ Karagöz, 2 Kânûn-ı Sâni 1328 [15 Ocak 1913], Sayı 482, s. 1

²¹⁹ Hikmet Öksüz, “Batı Trakya Türkleri (1913-2006)”, **Batı Trakya Türkleri: Makaleler, içinde** (1-13), KaraM, Çorum, 2006, s. 3

devletleri arasında Balkan topraklarının bölüşülememesinden doğan ve devletleri karşı karşıya getiren anlaşmazlıkları çözümlenmek amacındaydılar. Böylece Balkan devletlerini desteklediklerini ve sınır değişikliklerini kabul ettiklerini beyan etmiş oldular. Ardından imzalanan 1913 Londra Antlaşması'yla Osmanlı Devleti, Midye-Enez sınırının batısını Balkan devletlerine bırakmak zorunda kaldı. Arnavutluk ve Ege adalarının geleceğinin belirlenmesi büyük devletlere bırakıldı. Böylece Bulgaristan, Ege Denizi'ne ulaşarak büyük devlet olma hayaline kavuştu. Yunanistan, Selanik'i alarak sınırlarını genişletti. Sırbistan da topraklarını büyütmiş oldu.²²⁰ Sorun, Avrupa devletlerini karşı karşıya getirmiş, ancak Avrupa savaşına dönüşmeden yine Avrupa devletlerinin çabalarıyla toplanılan konferansla denge kurulmuş ve sorunun ağırlık noktası, diplomatik alana kaydırılmıştı.

Karagöz: -Bugün size harbin şimdiye kadar geçen safahatı için şu abideyi takdim ediyorum. Bakınız!... Küçük bularak yanına bir tane daha ilavesini mi istiyorsunuz?...”²²¹

Karikatürde, tepesinde abide yazılı dağ gibi bir kafatası yığını vardır. Avrupalı devletlerin çıkardığı savaş ve karmaşanın neticesindeki zulmü temsil eder. Kafatası yığınının karşısında ise; İtalya, İngiltere, Rusya, Almanya, Fransa ve Yunanistan; bu yığını ilk defa görüyormuş incelemektedirler. İngiltere gözlüğüyle; Yunanistan ise dürbünle bakar. Karagöz, abidenin başında, Avrupa devletlerine, çıkaracakları başka bir savaşla; olan abidenin yanına daha büyük yeni bir abide daha mı eklemek istediklerini sorar.

²²⁰ Karal, a.g.e., s. 328-338

²²¹ Karagöz, 9 Kânûn-ı Sâni 1328 [22 Ocak 1913], Sayı 484, s. 4

Avrupa devletlerinin, Balkanlarda kurmaya çalıştıkları hâkimiyet ve güç dengelerinin sebep olduğu bloklar arası gerginlik sonucunda ortaya çıkan Balkan Savaşları dünyada büyük bir yıkıma sebep olmuştu. Almanya ve İtalya'nın birliklerini kurup büyük devletler arasına katılma girişimleri, var olana güç dengelerini büyük ölçüde değiştirmişti. Bundan sonra yeniden kurulmaya çalışılan dengeler, bu blokların birbirleriyle çatışmasına yol açtı. Bloklar arası gerginlik ve devletler arası çok yönlü çatışmalar, ekonomik, askeri ve siyasi çıkarlar; karşılıklı silahlanmaya, bu da devletler arasında savaş çıkmasına neden oldu.

Almanya'nın gelişen ekonomisiyle dünya pazarını ele geçirmek istemesi ve güçlenmesi, diğer Büyük Devletler gibi İngiltere'yi de endişelendiriyordu. Güneydoğu Avrupa ve Ön Asya konusunda İngiltere için güçlü bir rakip, Avrupa'da dengeyi bozan güçtü. Fransa, Almanya'nın varlığından güvenliği açısından endişelenmekteydi. Rusya, Panslavizm emellerinden dolayı, Almanya'nın Pancermenist politikasıyla bir tehlike haline gelmesinden memnun değildi. Aynı zamanda, onunla ortak hareket eden Avusturya'yı da tehlike olarak görüyordu. Slavları, Rus egemenliğinde toplayarak; İstanbul ve Boğazları ise; İngiltere ve Fransa'nın müttefiki olmasından yararlanarak ele geçirmek istiyordu. Almanya da ekonomik ve siyasi yönden daha etkin hale gelmek istiyordu. Avusturya ise Rus etkisini Balkanlardan uzaklaştırmak; İtalya, Akdeniz çevresinde yeni sömürgeler elde etmek için Üçlü İttifak bloğu içinde idi. Bununla beraber, Fransa ile de gizlice anlaşmıştı. Avrupa devletlerinin bu çıkarları ve amaçları, Balkanlarda savaş çıkmasına ve sonucunda büyük yıkımların, felaketlerin oluşmasına neden olmuştu. Balkan Savaşları, tarihi deyimıyla "Balkan Faciası" halini almıştı. Avrupa devletlerinin karşılıklı silahlanma, çıkar çatışmaları ile oluşan bloklaşmalar ve yeni güç dengeleri, gerginliği savaşa sürükleyip daha büyük yıkımlara ve toplum katliamlarına, başka facialara neden olacaktı. Devletler, Balkan Savaşlarının da nedeni olduğu ancak çok daha büyük ve geniş bir savaşın eşiğinde görünüyordu.²²²

²²² Karal, a.g.e., s. 355

“Rus: -Nasıl Karagöz, benim yönettiğimi anlıyorlar mı dersin?...”

Karagöz: -Kendini çok gösterdin arkadaş, işin anlaşılmadık bir ciheti kalmadı.”²²³

Rusya, bir film perdenin arkasına gizlenmiş, Balkan devletlerini yönetmek için, Karadağlıyı oynatmaktadır. Avrupa ülkeleri: Almanya, Avusturya, İngiltere, Fransa, İtalya da onun çevirdiği bu filmi izlemektedirler. Karagöz ise; perde arkasından filmi yöneten Rusya'nın arkasındaki projektörü bir makinist gibi çevirmektedir. Rusya, filmi kendisinin yönettiğinin anlaşılıp anlaşılmadığını sorar. Karagöz ise kendini çok belli ettiğini, durumun anlaşılmadık bir yönünün kalmadığını söyler. Yani çevrilen film, ortadadır.

Balkan Birliği oluşumunun arka palandaki yöneticisi Rusya idi. Balkan Savaşlarıyla Osmanlı Devleti'nin Avusturya ve Almanya'yla karadan bağlantılarını kesecek şekilde Balkanlarda yeni bir statü kuruldu. Ege adaları sorunu çözümlenmedi. Rusya, bu durumlardan yararlanarak Boğazları kullanabileceği ve egemen olabileceği bir yer haline getirmek istiyordu. Balkan Savaşları sırasında Boğazların küçük devletlerin bile eline geçebileceği ihtimalini görmüştü. Balkan devletleri 1912'de Makedonya ve Trakya'da ıslahat yapılmasını ve buraların kendi himayeleri altına girmesini istedi. Sırp, Bulgar, Yunan çeteleri aracılığıyla bunun için hareket edildi. Karadağ Berlin Antlaşması'ndan beri göz diktiği Osmanlı topraklarına saldırdı. Osmanlı Devleti bölgede seferberlik ilan etti. Büyük Devletler, bununla yakından ilgilendiler. Rusya, Avusturya'nın işe karışması yüzünden savaşa girmek istemiyordu. Ancak Balkan Birliği kurulmasında oluşturduğu statükoyu da korumaya çalışıyordu. Avusturya ve Almanya, Rusya'ya savaş açarsa Fransa, Rusya'nın yanında olacağını bildirdi. İngiltere ise Balkanlardaki durumun değişmesinden ve savaşın çıkmasından yana değildi. Görüşmeler Balkanlarda barışın korunması yönünde yapıldı. Ancak hiçbiri barışın korunmasından yana önlemler almıyordu.

²²³ Karagöz, 27 Mart 1329 [9 Nisan 1913], Sayı 506, s. 1

Büyük Devletlerin bu tutumundan cesaret alan Balkan devletleri, Osmanlı Devleti'ne karşı seferberlik ilan etti. 1912'de Karadağ Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti. Balkanlarda geniş çapta çıkacak savaşın Avrupa'ya sıçramaması ve aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin Balkan devletlerini yenebileceğini düşünen Avrupa devletleri, Osmanlı Devleti ve Balkan devletleri arasında çıkabilecek olası büyük savaşta sınır değişikliklerini kabul etmeyeceklerini ve Balkanlardaki statükonun aynen devam edeceğini bildirerek oluşan birliğe ve olup biten bütün gelişmelere çevrilen bir filmi izler gibi seyirci kaldılar.²²⁴ Rusya, Avrupa devletlerinin gözü önünde Sırp, Karadağ ve Bulgar isyanları, Romanya da dâhil olmak üzere Panslavizm politikasını uygulayarak bu devletlerin bağımsızlıklarını kazanmalarını sağladı. Böylece 1912-1913 Balkan Savaşı'nın çıkmasına zemin hazırlamış oldu. Devletler arası dengelerin ve Avrupa devletlerinin elverdiği ölçüde Balkan devletleri arkasından siyasetini yöneterek, Avrupa devletleri ve Osmanlı Devleti'yle ilişkilerini olumlu düzeyde tutuyor gösterdi.²²⁵

“Avrupalı Devletler: -İşte artık iş bitiyor, Rusya da bu hususta bize yardımcı oldu.

Yangını söndürmeye gidiyor!...

Karagöz: -Bir elinde teneke, gaz, öbür elinde bir körükle yangın söndürmek cidden yeni bir usul olsa gerektir!... ”²²⁶

İngiltere, Almanya, İtalya ve Fransa gibi Avrupalı devletler kendi aralarında konuşmaktadırlar. Onlardan ayrı Balkan kalesinin olduğu yere doğru giden Rusya'nın bir elinde benzin tenekesi, diğer elinde körük vardır. Avrupalı devletler, Rusya'nın, Balkanlar konusunda kendilerine yardım ettiğini söylerler. Karagöz, arkası dönük onları izlemektedir. Rusya'nın

²²⁴ Uçarol, a.g.e., s. 413-414, 432-443

²²⁵ Beydilli, “Rusya”, s. 264

²²⁶ **Karagöz**, 20 Nisan 1329 [3 Mayıs 1913], Sayı 513, s. 4

Balkanlar'daki yangına körükle gitmesini; yangını söndürmekte yeni bir usul(!) olarak değerlendirir.

Karikatürde, Makedonya meselesinden doğan Balkanlardaki sorun, Rusya açısından değerlendirilir. Rusya, olası bir savaşın çıkması durumunda tarafsızlığını koruyacağını söylemişti. Ancak Kafkasya üzerinden faaliyetlerine başladı. Rusya, için Almanya, tehdit oluşturuyordu. Edirne, Bulgarlara bırakılmayacağından; İngiltere, Fransa, Almanya ve Sırbistan'ın Adriyatik'ten ayrılması şartıyla konferans görüşmelerine katılan Avusturya gibi Avrupa devletlerinin isteğiyle toplanan Londra Konferansı görüşmeleri, devam ederken; Rusya ve Avusturya gerginliği giderilemiyordu.²²⁷ Avrupa devletleri, Rusya'nın tarafsızlığını ilan etmesiyle kendilerine yardımcı olduğunu düşünürken; Rusya, Kafkaslara asker yığarak; Osmanlı Anadolu topraklarını tehdit etmeye ve yangını sürekli körüklemeye devam ediyordu. Londra Konferansı görüşmeleri yarıda kesildi. Rusya'nın Boğazlara hâkim olma isteğine İngiltere Osmanlı Devleti'nin karşı koyması üzerine bunu diplomasi yoluyla yaptırılamayacağını anlamıştı. Güçle ya da oldu bittiyle fırsat kollamaya başladı. Balkan devletlerine dayanıp; onlarla Osmanlı Devleti arasında yapacağı aracılıktan yararlanmak düşüncesiyle; Balkan Birliğine öncülük ederek, Balkan devletlerini Osmanlılar aleyhine kışkırttı. Makedonya'daki örgütlerin ayrılıkçı milli mücadelelerinden vazgeçmemeleri üzerine Osmanlı Devleti'nin başlattığı askeri tedbirler, silah toplama hareketleri ve aldığı önlemler karşısında Makedonya'da o zamana kadar elde etmiş oldukları nüfuzu kaybetmekten korkan Balkan devletleri, Rusya'nın destek ve telkinleriyle 1912'de ittifak kurarak Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmişti. Rusya 1913'te imzalanan Londra Antlaşması ile Osmanlı Devleti'nin diğer bölgelerle birlikte Makedonya'yı da kaybetmesine neden olmuştu.²²⁸

Avrupa'da bozulan dengeler sonucu patlayan Sırp, Karadağ ve Bulgar isyanlarından faydalanarak, uygulamaya soktuğu Panslavizm politikası ve bütün Avrupa'nın karşı çıkmasına rağmen kendi istediği şekilde yapılan Ayastafanos ve Berlin Antlaşmaları'yla Romanya dâhil bu üç devletin bağımsızlığını sağlamıştı. Makedonya'yı içine alan Ege Denizi'ne kadar açılan büyük bir Slav Devleti kurma planını Balkan devletlerini kullanarak uygulamaya çalışmaktan vazgeçmiyordu.²²⁹

²²⁷ Alkan, **Karikatürlerle Oryantalizm**, s. 288

²²⁸ Hacısalihoğlu, a.g.e., s. 441

²²⁹ Beydilli, "Rusya", s. 258

*Karagöz: -Bu ne böyle, koz helvasından sandalye olur mu?
İtalyan ve Avusturya: -Bu sandalye değil, bir tahttır.
Karagöz: -Çok güzel lâkin korkarım ki bu helvadan taht,
size pek tatlı gelir de yarı yarıya yiyiverirsiniz!... ”²³⁰*

Ortada Arnavutluk için hazırlanan bir taht durmaktadır. Sağında Avusturya, solunda ise İtalya vardır. İtalya tahtı, arkadan tutarak desteklemekte, Avusturya ise hemen yanı başında kaynayan kazanda yaptığı koz helvasıyla tahtı kaplamakta; oldukça tatlı ve cazip duruma getirmektedir. Avusturya'nın, yeni bir tahtla Arnavutluk toprakları üzerindeki amacı ortaya koyulmaktadır. İtalya ise durumdan faydalanmak için orada hazır beklemektedir. Karagöz ise Avusturya'nın arkasında durup; hem İtalya hem de Avusturya için çok cazip olan bu helvadan tahtı yarı yarıya yiyebileceklerine dikkat çeker.

1913 Londra Konferansı'nda Arnavutluk ile Ege adalarının geleceğinin belirlenmesi Büyük Devletlerin takdirine bırakılmıştı. Avusturya ve İtalya, Arnavutluk'un bağımsızlığını kazanmasını desteklediler. Böylece Makedonya üzerinde hâkimiyet kurabilecek ve bölge üzerinden Akdeniz'e açılma projesini gerçekleştirebileceklerdi. Onlar için bağımsız ama Sırbistan'ın işgal etme tehlikesinden uzak bir Arnavutluk, Osmanlı Devleti hâkimiyetindeki Arnavutluk'tan daha iyiydi. Bağımsız bir Arnavutluk'la bölgede daha etkili ve daha fazla nüfuz sahibi olabileceklerdi. Bu sebeple Arnavutluk'un taht sahibi, bağımsız bir devlet olması, Avusturya ve İtalya'nın Balkanlardaki projeleri için oldukça cazipti. Önceleri dağlılar ve Yunanistan'a karşı Osmanlı Devleti'nin desteğiyle başlayan mücadele hareketleri, daha sonra otonom bir Arnavutluk fikrinin gelişmesine sebep oldu. Avusturya ve İtalya da Arnavutluk üzerindeki tesirlerini artırmak gayesiyle bu otonom hareketleri desteklediler. Bu sebeple Avusturya ve İtalya'nın, Makedonya toprakları

²³⁰ Karagöz, 4 Mayıs 1329 [17 Mayıs 1913], Sayı 517, s. 1

üzerindeki emelleri için; Arnavutluk'u koz helvası kadar tatlı, çekici ve cazip bulmalarına neden oluyordu.²³¹

“İtalya Sarayında bir dilenci: -Halime atf-ı nigâh²³² eyleyin erbâb-ı kerm,²³³ bana birkaç adacık vermez mi?...

-Şimdilik kalmadı bir yerden ümit!...

-Zatınıza beni taltif-i revâ²³⁴ görmez mi?...

Karagöz: -Boşuna gayret arkadaş!... Sana ada değil arsa bile vermezler... Beyhude uğraşma!... ”²³⁵

Yunanistan, perişan bir halde üstü başı paralanmış, acınacak durumdadır. Ümitsizlik dolu üzgün bakışlarla İtalyan sarayına kadar gelir. İtalya'dan adaları ister. Sarayın önünde duran İtalya, onu ciddi bir tavırla eli cebinde dinler ve şimdilik buna dair bir ümidinin kalmadığını söyler. Yunanistan olmazsa maaşlı bir ödülü kendisine layık görüp görmediğini; gayet nazik bir dille ifade etmeye çalışır. Yunanistan, İtalya'yı adalar üzerinde söz sahibi olarak görmektedir. Bu yüzden uygun bir üslup kullanmaya özen gösterir. Vaziyeti gören Karagöz, Yunanistan'ın çabalarını beyhude bulur ve boşuna uğraşmamasını söyler.

Balkan Savaşları sonunda; Yunanistan ve İtalya arasında geçen Adalar Sorunu'nu anlatmaktadır. Osmanlı kuvvetlerinin Rumeli topraklarındaki yenilgisi sırasında; daha savaşın başlarında Yunanistan, Ege Denizi'ndeki kontrolü ele geçirmişti. Osmanlı donanması; Karadeniz ve Marmara'ya kapatılmıştı. Savaşın seyri sırasında da Yunanistan, adalar konusundaki tavrını değiştirmemişti. Savaşın sonunda, 1913 yılında imzalanan antlaşmayla Girit Yunanistan'a kaldı. Londra Antlaşması'yla, Ege adalarının akıbeti, büyük Avrupa devletlerine bırakılmıştı. Ancak bu

²³¹ Bilge, a.g.e., s. 386

²³² Göz atma, bakma

²³³ Çalık dolayısıyla zor sürülen toprak sahipleri

²³⁴ Gönlünü hoş etmeye layık

²³⁵ **Karagöz**, 1 Kânûn-ı Sâni 1329 [14 Ocak 1914], Sayı 584, s. 1

adaların Yunanistan'a bırakılmaması için, Osmanlı Devleti, Büyük Devletlere, Anadolu'ya yakın Sakız ve Midilli gibi adaları istediğini bildirdi. Fransa ve diğer Avrupa devletleri buna tepki gösterdi. Görüşmelerin devam ettiği Londra Konferansı'ndan; Oniki Ada'nın İtalya'ya; Gökçeada, Bozcaada hariç tüm Ege adalarının Yunanistan'a verilmesi kararı çıktı. Altı Büyük Devlet bunu Osmanlı Devleti'ne ve Yunanistan'a bildirdi.²³⁶ Ege adaları karşılığında Yunanistan'ın Arnavutluk'tan çıkması istendi. Bu kararda Adriyatik'te söz sahibi olmak isteyen İtalya ve Avusturya'nın rolü büyük olmuştur. Ege adalarının Yunanistan'a Büyük Devletler tarafından verilmesiyle Türklerin denizlerdeki hâkimiyeti sınırlandırılıyordu. Gökçeada ve Bozcaada dışındaki adalar, İtalya ve Yunanistan'ın hâkimiyetine girdi Osmanlı Devleti'nin adaları geri alma girişimi, başlayan dünya savaşıyla sonuçsuz kaldı. Ancak Balkan Harbi'ndeki işgallerle başlayan Ege adaları sorunu günümüze kadar devam etmiştir. Batılı devletlerin baskılarına rağmen Osmanlı Devleti, adalardaki Yunan egemenliğini kabul etmemiş, adalardan sürülen memurlarına bile maaş ödemeye devam etmişti.²³⁷ Yunanistan, bir dilenci gibi İtalya ve diğer büyük devletlerden, adaları isteyip durmuş, ancak Ege adalarını, Arnavutluk'tan çıkmak karşılığında alabilmişti. Gökçeada ve Bozcaada konusunda beyhude uğraşmıştı.

²³⁶ Karal, a.g.e., s. 347-348

²³⁷ Bülent Durgun, "Doğu Ege Adalarında Türk Varlığı Açısından Balkan Harbi'nin Önemi", Ünal Şenel (Haz.), **III. Uluslararası Balkanlarda Türk Varlığı Sempozyumu Bildirileri (10-12 Mayıs 2012)**, 1, Celal Bayar Üniversitesi Yayınları, Manisa, 2012, s. 459

“Karagöz: -Bak kuzum, Arnavutluk tahtı, işte gözünüün önünde...

Bu efendiler de buyurun diyorlar. Artık geç yerine otur...

Prens: -Lâkin...

Karagöz: -Lâkini makini yok. Oturmadan beyan-ı fikri edemezsin!”²³⁸

Üzerinde Arnavutluk yazan tahtın solunda Avusturya, sağında ise İtalya; bir ellerinde savaşa hazır gibi kılıçlarıyla beklemekte, diğer elleriyle de karşılarında duran prensi tahta buyur ederek; tahtı, göstermektedirler. Taht dikenlerle kaplıdır. Prens, tahta oturmakta tereddüt eder, tuhaf bir o kadar da garip bakışlarla tahta bakmakta, itiraz eder gibi olmaktadır. Elinde ise üzerinde lira yazılı içi parayla dolu bir yastık vardır. Tahtın dikenlerinden bu yastıkla korunmak istediği anlaşılır. Karikatürde, Arnavutluk tahtı dikenli çizilerek, Arnavutluk’un devletlerce artık sorunlu bir yer olduğu ve istenilen bir yer olmadığı vurgulanmak istenmiştir. Prens ise giydiği kıyafetler ve genel haliyle kafası karışık ve hoşnutsuz bir durum halinde sergilenmiş gibidir. Karşısında dikenli bir taht ve tahtın yanında onu ellerinde kılıçlarıyla bekleyen Avusturya ve İtalya varken; Karagöz onu tahta oturması için teşvik etmektedir. Durum, yeni Arnavutluk Prensini için hoşnut olunamayacak bir durum gibi görünmektedir.

Karikatürde, Arnavutluk’un bağımsızlığını ilan etmesiyle; Avrupa devletleri arasında sebep olduğu çıkar çatışmalarıyla ortaya çıkan Arnavutluk sorununa, değinilmek istenmiştir. Aslında Arnavutluk; Osmanlı, Arnavutlar ve Balkanlar için bir sorun değildi. Arnavutluk bağımsız olunca; Avrupa devletlerinin arasındaki sorunun çözüleceği sanılıyordu. Ancak Arnavutluk; Rusya’nın Slavlar, Avusturya’nın Germenler üzerindeki politikalarının ve İtalya’nın çıkarlarının çatıştığı bir

²³⁸ Karagöz, 19 Şubat 1329 [4 Mart 1914], Sayı 598, s. 1

yer haline dönüştü. Sırbistan'ın Arnavutluk'u işgal etmesi, onun Adriyatik Denizi'ne açılmasını sağladı. Arnavutluk'taki Sırbistan, Avusturya ve İtalya'nın çıkarlarına ters düşüyordu. Avusturya, Sırbistan'a karşı kullanabileceği bağımsız bir Arnavutluk'un kurulmasını istiyordu. Avusturya ve İtalya, Arnavutluğu işgal eden Sırbistan'ın buradan çıkmasını istedi. Avusturya, Sırbistan'la savaşmak için hazırlıklara başladı. Böylece Avusturya ve Rusya ilişkileri gerginleşti. Almanya, Avusturya'nın destekçisiydi. Fransa da Rusya'yla yakınlaştı. Avrupa devletleri arasındaki çatışmalar gerginleşip, krize dönüşünce İngiltere, Arnavutluk sorununu; bir Avrupa savaşı haline dönmeden, barışçıl yollarla, diplomatik olarak çözmek için devletler arası görüşmeleri başlattı. Arnavutluk'ta Osmanlı'ya bağlı bir prenslik kurulmasını önerdi. Arnavutluk'ta çıkarları çatışan Rusya, Avusturya, İtalya; bunu kabullenmeyip tepki gösterince, İngiltere, onların da itiraz edemeyeceği başka bir öneri getirdi: Arnavutluk Prensi, Büyük Devletler tarafından seçilecekti.

Güçler, devleti yönetmesi için Alman Yüzbaşı Prens Wilhelm'i seçtiler. Arnavut delegasyonu tacı aldı. Alman İmparatoru II. Wilhelm ise bu duruma sıcak bakmıyordu. Bu sebeple Prens de teklifi kabul etmeden önce tereddüt etmişti. Kendisine yeni hükümeti finanse etmesi için, yetmiş beş milyon franklık borç verildi. Prens, karışık bir durum içinde kaldı. Çünkü yeni Arnavut hükümetine Bakan Toptanî, hâkimdi. Aynı zamanda Prens, uluslararası komisyonla ülkede otorite sahibi olan yabancı danışmanlarla uğraşmak zorunda idi. Arnavutluk'taki Avusturyalı ve İtalyan temsilciler ise ülkede daha fazla nüfuz sahibi olmak için birbirleriyle mücadele ediyorlardı.²³⁹ Böylece Arnavutluk, tarafsız ve bağımsız bir yer haline dönüştürüldü. Bu duruma Arnavutluk hariç, bütün büyük devletler memnun olmuştu.²⁴⁰

Karikatürde tahta buyur edilen Prens, tahta tuhaf bakışlarla bakıp oturmakta tereddüt etmesinden de bu anlaşılmaktadır. Avrupalı devletler arasında bir Balkan sorununa dönüşen Arnavutluk, Avrupa savaşına neden olmadan; İngiltere ve Almanya'nın da çabalarıyla toplanan; Avusturya'nın Sırbistan'ın Adriyatik'ten çıkması koşulunu ileri sürerek katıldığı konferansta; Osmanlı'dan kopartılmış ve böylece onun güç kullanılarak çözülemeyecek, güç kullanıldığında bir savaşa neden olacak sorunlu statüsü; Avrupa çıkarlarına hizmet eder hale sokulmuş oldu.

²³⁹ Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi: 20. Yüzyıl**, (Çev. Zehra Savan- Hatice Uğur), 1.Baskı, Küre Yayınları, İstanbul, 2006, s. 108

²⁴⁰ Karal, a.g.e., s. 349, 353

“Karagöz: -Ha gayret ha, işte şimdi iyice gerginleştiniz bakalım kim kazanacak? Bu kadar zora bu ip dayanmaz da koparsa düşen tarafın bir daha kalkmak için çok zamana muhtaç olacağı anlaşılıyor. Bunu bilin de öyle hareket edin!...”²⁴¹

Almanya, Avusturya ve İtalya beraber bir tarafta; Rusya, Fransa, İngiltere diğer tarafta karşılıklı aralarında ip çekiştirerek oyunda kazanmaya çalışmaktadırlar. İki taraf da bir hayli zorlanmıştır. İp çok fazla gerilmiştir. O kadar gerilmiştir ki hepsi düşmek üzeredir. İki tarafın ortasında duran Karagöz, gerilen ip koparsa düşen tarafın ayağa kalkması çok zor bir ihtimal olarak görür.

Karikatür, Avrupa devletleri arasındaki bloklaşma ve bunun neden olduğu gerginliği konu alır. Almanya sömürgecilik faaliyetlerinde Osmanlı Devleti’ne yönelince; İngiltere’nin sömürgeleri üzerindeki hâkimiyetini tehdit eder oldu. İngiltere’nin Almanya’ya karşı aldığı tedbire nispeten Fransa ve Rusya ile anlaştı. İngiltere-Fransa-Rusya’nın anlaşması; Rusya’ya Balkan ve Boğazlar üzerinde serbestlik kazandırdı. Almanya, Bağdat Demiryolu haklarını eline almasıyla; İngiltere ve Rusya çıkarlarına ters düşmeye başladı. Rusya’nın Panslavizm politikası, Avusturya’yı Almanya’ya yaklaştırırken; İtalya, Akdeniz’deki çıkarları ve Avusturya’daki toprakları için, Avusturya-Almanya bloğunda yer almıştı, ancak Fransa’yla da gizlice anlaşmıştı.²⁴² Ulus devlet mücadeleleri ve sömürge rekabetleri, Pancermenizm ve Panslavizm politikaları neticesinde Almanya, Avusturya, İtalya, Üçlü İttifak grubunda; buna karşılık İngiltere, Fransa, Rusya, Üçlü İtilaf grubunda; dünyanın her meselesinde karşı karşıya gelmeye başladı. Aralarındaki silahlanma yarışıyla gerginleşen ipin kopması, düşen tarafı çok büyük bir hezimete uğratacaktı. Sanayileşen ve silahlanan Üçlü İttifak ve Üçlü İtilaf Devletleri arasında dünyada siyasi ve iktisadî hâkimiyeti ele

²⁴¹ Karagöz, 5 Mart 1330 [18 Mart 1914], Sayı 602, s. 1

²⁴² Durmuş Yalçın vd., **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-I**, 3. Baskı, AKDİTYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2004, s. 71-72

geçirme mücadelesi bu rakip devletlerin bir sebeple dünya çapında bir savaşı başlatması bekleniyordu. Almanya, Avusturya arasındaki ikili ittifak, İtalya'nın da katılımıyla Avrupa ve Amerika kıtaları dışında nüfuz sahibi olmaya ve sömürgeler sağlamaya çalışması, daha önce aralarında dünyayı paylaşmış olan İngiltere, Fransa ve Rusya'nın muhalefetine neden oluyordu.²⁴³

“Hacivat: -Bunlar böyle düelloya giriştiler ama bakalım hangisi daha evvel mağlup olacak.

Karagöz: -Orası malum değil, şahitleri bile ne olacağını bilmiyorlar, hele biraz bekleyelim...”²⁴⁴

İki Avrupalı devlet; İngiltere ve Avusturya, birbirine kılıç çekmiş düello yaparken, Avusturya'nın arkasında İtalya ve Almanya; İngiltere'nin arkasında ise Rusya ve Fransa; düelloyu izlemektedirler. Karagöz, Almanya, İtalya, Avusturya'nın arkasındaki evin penceresinden; Hacivat ise İngiltere, Rusya, Fransa'nın arkasındaki evin penceresinden karşılıklı konuşarak düelloyu izlemektedir. İki devlet de şiddetli hücumlarla birbirine saldırır. Hacivat hangisinin daha önce mağlup olacağını Karagöz'e sorar. Karagöz ise henüz düelloya girişenlerin bile ne olacağını bilmediğini söyler.

1914 yılına kadar gerginleşen Avrupa devletleri blokları arasındaki önlenemeyen çatışmalara vurgu yapılmak istenmiştir. Avusturya'nın Sırbistan'a Arnavutluk yüzünden savaş ilanı sonrasında sorunu diplomatik yollarla çözmeye çalışan İngiltere'yle karşı karşıya gelmesine değinilmiştir. İngiltere, diplomatik girişimlerinden bir sonuç çıkaramaması sonucunda Rusya, Avusturya'ya karşı seferberlik ilan etti. Buna karşılık, Almanya da seferberlik kararını açıkladı. Rusya; Almanya ve müttefikleri: Avusturya ve İtalya'ya karşı savaş düzenini almış oldu. İtalya, İttifak grubunda yer almış olsa da Avusturya'dan almak istediği topraklar için daha önce Fransa ile gizlice anlaşmıştı.

²⁴³ Kuran, a.g.e., s. 196

²⁴⁴ **Karagöz**, 26 Mart 1330 [8 Nisan 1914], Sayı 608, s. 4

Bu sebeple tarafsızlığını korudu. Rusya'ya savaş ilan eden Almanya, Fransa'ya da savaş ilan etmiş oldu. İngiltere de Üçlü İtilaf gurubu içinde müttefikleriyle ortak hareket etti.²⁴⁵ 1914 yılında Avrupa'da Üçlü İttifak ve Üçlü İtilaf bloklarını karşı karşıya getiren gelişme olarak ortaya çıkan bu gerginliklerin, savaşa dönüşmesinin; dünyada nelere mal olacağını savaşı çıkaranlar bile henüz, bilmiyorlardı. Çıkan Birinci Dünya Savaşı, Avusturya-Macaristan, Almanya ve Osmanlı İmparatorluğu'nun sonu oldu.²⁴⁶

19. yüzyılda modern emperyalizmin ortaya çıkardığı bu sonuçlar, şirketlerin marifetiyle yürütülen sömürgecilik hareketlerinin neticesiydi. Sömürge faaliyetleri, sömürge topraklarına hâkim olup idari sorumluluklarını üstlenerek yürütülüyordu. Kızışan rekabette bu şirketlerle doğrudan devletler eliyle dünya topraklarının neredeyse yarısından fazlası, Avrupa devletleri tarafından paylaşılmıştı. Diğer rakip ülkelerin de ortaya çıkması dünyanın geri kalan kısmının paylaşılmasını hızlandırdığı gibi daha önce paylaşılmış alanları da yeniden gündeme getirdi ve giderek savaşa sürüklenen bir gerginliği başlattı.²⁴⁷

*“Petro: -Aman! Kriye Kostantiyos çabuk olunuz, hiç olmazsa şu şemsiyenin altına giriniz.
Karagöz: -Kah, kah, kah, kah! Amanın! Amanın! Nereye kaçılıyorsunuz çorbacılar! Bu fırtına
bildiğiniz fırtınalardan değil... Nerede olsa sizi yetişir, bulur....”*²⁴⁸

Kara bulutların çok olduğu, fırtınalı bir havada; gökyüzüne çizilen Avusturya, çok kızgındır, gözlerinden şimşekler çakar, burnundan solur, ağzından mermiler fırlatır. Yeryüzündeki

²⁴⁵ Uçarol, a.g.e., s. 462-465

²⁴⁶ Dursun, a.g.e., s. 516

²⁴⁷ Azmi Özcan, “İngiltere”, *DİA içinde*, 22 (299-302), TDV Yayınları, İstanbul, 2000, s. 300

²⁴⁸ *Karagöz*, 14 Temmuz 1330 [27 Temmuz 1914], Sayı 640, s. 1

Sırbistan'ın elinde ise yağmur gibi yağın mermilerin şiddetinden parçalanmış bir şemsiye vardır. Yanında Yunanistan'la birlikte omuz omuza vermiş, bu mermi fırtınasından arkalarına bakmadan kaçarlar. Ellerindeki şemsiye onları bu fırtınadan koruyamaz ama yine de hiç olmazsa; kendilerini koruyacaklarını düşünürler. Sığınacakları başka yerleri yoktur. Aynı zamanda fırtınanın hemen öte tarafında gökyüzünde parlayan bir hilal vardır. Karagöz ise kaçan devletlerin haline çok eğlenir, şapkası başından düşer halde, kahkahalarla gülererek kaçacak yerlerinin olmadığını, çıkan bu fırtınanın onları mutlaka yakalayacağını söyler.

Savaşın başladığı sıralarda Avusturya'yla Sırbistan'ın aralarındaki sorunu, Avusturya'nın kendi lehine çevirmeye çalışmasını, anlatan bir karikatürdür. Büyük Sırbistan'ı kurma hayalinin önünde; Avusturya'nın Bosna'yı ilhak etmesine tepkili olan Sırbistan; Avusturya Arşidükü'nü öldürünce; Sırp girişimlerini önlemek adına Avusturya; bunu fırsata dönüştürmek istedi. Sırbistan'a Rusya destek verdi. Daha önce Balkanlarda ele geçirilen Osmanlı topraklarını, bölüşmek ve Bulgaristan'ın daha fazla büyümesini engellemek için Sırbistan'la 1913'te antlaşma yapan Yunanistan'ın da Sırbistan'la; Avusturya karşısında aynı tarafta olacağı düşünülüyordu. Avusturya kızgınlığının, Sırbistan'la birlikte Yunanistan'a da yönelme ve Sırbistan'a Avusturya tarafından açılan savaş'ın; Sırbistan'la Yunanistan arasındaki antlaşmadan dolayı Yunanistan'a da sıçrama ihtimali vardı. Ancak Avusturya'nın müttefikliğini sadece Almanya kabul edip Rusya'ya savaş ilan etti. Daha önce Avusturya'yla ittifak halinde olan İtalya, Akdeniz'e çıkma isteğini gerçekleştirmek için tarafsız kaldı. İtalya da, Avusturya da Akdeniz'e çıkmak istiyorlardı. Sonuçta Avusturya-Sırp çatışması; Avusturya, Almanya-Rus çekişmesi halini aldı. Avusturya, kendisine en büyük tehlikenin Rusya'nın Panslavizm politikasından geleceğini anlamıştı. Özellikle Sırbistan'ın büyük iddialarla harekete geçmesi sonucu onu ortadan kaldırıp doğuya doğru genişlemek ve Rus (Slav) etkisini Balkanlardan uzaklaştırarak Büyük Sırbistan'ı kurma girişimlerinde bulunan Sırbistan ve aralarında olan anlaşmaya göre ona yardım edeceği düşünülen Yunanistan'ı mağlup ederek gücünü göstermek istiyordu. Yunanistan'ın ise Sırbistan'ın müttefiki olarak savaşa girme niyeti hiç yoktu.²⁴⁹

²⁴⁹ Karal, a.g.e., s. 339-340, 366-368

”Hacivat: -Gayret Karagözüm, gayret! Ocak alev aldı. Bu sefer kömürler ne iyi çıktı!

Karagöz: -Sen de dikkat et de kısıkcındaki iyice tavlansın.

Başka işler de var, yerdeki külçelerin de ocağa sokulması lazım.

Körükleme cihetinden hiç merak etme! Evvel Allah! Başa çıkarırım!”²⁵⁰

Karagöz ve Hacivat demirci ocağındadır. Ocağın içinde kömür olarak Sırbistan, Yunanistan gibi Balkan devletleri tavlansın. Karagöz, üzerinde “men dakka dukka”²⁵¹ yazan körüğüyle ateşi harlamaktadır. Örs başında ise Hacivat bulunur ve elindeki kısıkaçla ocaktan Sırbistan’ı alır. Karagöz Hacivat’a kısıkcındaki iyice tavlansın söyler. Ocak içindeki diğer devletlerin de sıkıntı içinde olduğu görülür. Hacivat diğer elinde Bosna yazılı balyozla ocaktakilere şekil vermektedir. Yerde ocağın hemen altında, ocağa sokulmayı bekleyen diğer Balkan devletlerinin külçe şeklindeki başları bulunmaktadır.

Rusya’nın girişimleriyle, Osmanlı Devleti’nin Balkan topraklarını işgale kalkışan Balkan devletlerinin kendi aralarındaki anlaşmazlıkları yüzünden çıkan çatışmalarına ve her bir büyük devletin kendine göre olan hesapları karşısında kaldıkları duruma değinen bir karikatürdür. Avrupa devletlerince Makedonya’nın Yunanistan, Sırbistan ve diğer Balkan devletleri arasında paylaşılması, Türklerin Avrupa’dan çıkarılma amacını büyük oranda gerçekleştirmişti ama Osmanlı Devleti topraklarını işgal konusunda umulandan çabuk başarı sağlayan Balkan devletleri, Osmanlı Devleti’nden aldıkları toprakların paylaşımı konusunda anlaşamadı. Yunanistan, Sırbistan’la; Bulgaristan’ın sınırlarını genişletmemesi konusunda anlaşdı. Avusturya’nın Bosna’yı ilhak etmesi; Sırbistan’la Avusturya’yı karşı karşıya getirmişti. 1913 Londra Antlaşması ile büyük devletlerin kontrolüne bırakılan adaları; Osmanlı Devleti, Gökçeada (İmroz) ve Bozcaada hariç,

²⁵⁰ Karagöz, 16 Temmuz 1330 [29 Temmuz 1914], Sayı 641, s. 1

²⁵¹ Eden bulur.

Osmanlı Devleti geri alamadı. Oniki Ada İtalya'ya; Ege adaları, Yunanistan'a bırakılarak; Osmanlı Devleti, Ege Denizi'nden çıkarılmıştı.²⁵²

Altı asırdır Osmanlı Devleti'ne vatan olan Rumeli toprakları, Osmanlı Devleti'nin elinden alındı. Arnavutluk devlet olarak ortaya çıktı. İsyancıları destekleyen ve toprak kayıplarına seyirci kalan Avrupalı devletler ise, gelişen olayları kendi çıkarları için, politikalarına göre kullandı. Türk'ten başka unsurlar, kendi yollarını çizmek için, kendi aralarında ve Avrupa güç dengelerinin içinde çatışıp durdular. Avusturya'nın Bosna'yı işgal ederek; Bosna üzerinden başlattığı bu Avrupa savaşları, yine Bosna'da Avusturya Arşidükü'nün öldürülmesi bahanesiyle; Avusturya'nın Sırbistan'la karşı karşıya gelmesi, Avrupa'da başlayan bu savaşı, bir dünya savaşına dönüştürdü. Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ'ın Avrupa devletleriyle ortak olarak Osmanlı Devleti'ne nota vermek suretiyle çıkardıkları Balkan Savaşları daha sonra Trakya, Makedonya gibi Osmanlı Devleti'nden kopardıkları toprakların paylaşımında anlaşamamaları neticesinde kendi aralarında çıkan savaş daha büyük bir savaşa neden oldu.²⁵³ Birinci Dünya Savaşı sonucunda da Avusturya-Macaristan ve Alman İmparatorlukları yıkıldı. Avrupa devletleri arasında bloklaşmayı hızlandıran gelişmelere katkı sağlayan Balkan devletleri, bu bloklar arasında silahlanmanın da hızlanmasıyla; çıkmasına dolaylı olarak sebep oldukları dünya savaşı dehşetinden paylarına düşeni aldılar ve neticede ne ettiseler onu buldular...

²⁵² Karal, a.g.e., s. 338, 353, 365-366

²⁵³ Küçük, a.g.e., s. 23-24

“Franz Joseph: -Efendiler! Niye tereddüt ediyorsunuz, ben fitili yerleştirdim... Ateş etsenize!...”

Karagöz: -Aman dur! Yahu ne yapıyorsun! Böyle kıskırtmak olur mu?

Sonra âlem ne olur biliyor musunuz?”²⁵⁴

Avusturya, üstünde “Herc-ü merc” yazan Avrupa topunun üzerindedir. Topun fitilini yerleştirerek dönüp; diğer Avrupa devletlerini fitili, ateşlemeleri için kıskırtmaktadır. Avusturya, diğer Avrupa devletlerine göre normalden daha küçük çizilmiştir. Ayakta Almanya, İtalya ve Rusya; ellerinde ateşle fitile yaklaşmak ister. İtalya’nın önündeki Almanya, onu dirseğiyle, fitili kendi ateşleyecek şekilde tutmaktadır. Arkalarından Rusya, gelmeye çalışır. Bu karışıklıktan yararlanan İngiltere ve Fransa yere çömelmiş usulca; elindeki ateşle fitile yaklaştırmaya çalışır, azami gayretle sessiz olmaya çalışmaları dikkat çeker. Karagöz’ün yüzünde kızgın bir ifade vardır. Topun üstünde duran Avusturya’yı Avrupa ülkelerini; Avrupa topunu ateşlemeye kıskırtmaması için uyarır ve âlemin bundan zarar göreceğini söyleyerek onu, durdurmaya çalışır.

Karikatür, Büyük Dünya Savaşı’nı başlatan, Avrupa devletlerini konu edinmektedir. Üçlü İttifak ve Üçlü İtilaf blokları oluştuğundan sonra, savaşın başlamamasının tek nedeni, aralarında kurulan denge idi. Silahlanma yarışı hızlandıkça denge bozulmaya başladı. Bu sebeple küçük bir bahane, büyük bir savaşa neden olabilecekti. Avusturya Arşidükü’nün Bosna’da Sırbistan tarafından öldürülmesi, Avrupa’nın hâkimini belirlemek için çıkan savaşa bahane oldu. Avusturya üstünde “Herc-ü merc”²⁵⁵ yazan ve dünyayı karıştıracak olan “Avrupa topunun”, fitilini bu şekilde yerleştirmiş oldu. Rusya’nın seferberlik ilanına karşılık, Almanya da seferberlik ilan etti. Almanya, Rusya’ya; Fransa da Almanya’ya karşı savaş açtı. İngiltere de Belçika’yla olan anlaşmasına uyararak,

²⁵⁴ Karagöz, 19 Temmuz 1330 [1 Ağustos 1914], Sayı 642, s. 1

²⁵⁵ Karmakarışıklık, altüst.

Almanya'ya savaş açtı. Avusturya, Rusya'nın dikkatini üzerine çekecekti. İtalya, Akdeniz sömürgeleri ve Avusturya içindeki toprakları için; Üçlü İttifak'tan yana olduysa da, tarafsız kaldı. Avusturya Sırbistan'a savaş ilan etmesiyle Almanya da Rusya, Fransa ve Belçika'ya; İngiltere de anlaşmalar gereği Almanya'ya savaş ilan etti. Birinci Dünya Savaşı olarak başlayan savaşa daha önce tarafsız kalan; Japonya, Osmanlı Devleti, İtalya, Bulgaristan, Romanya, Amerika ve Yunanistan'ın da katılmasıyla savaş, Avrupa'nın batısı ve doğusunda, Galiçya, Balkanlar ve güney cephelerinde genişledi. Osmanlı Devleti'nin de katılmasıyla Kafkasya, Filistin, Irak ve Çanakkale Boğazı'nda süren muharebelerle savaş, Asya ve Afrika'daki sömürlere, açık denizlere de yayıldı.²⁵⁶

Rusya'nın yayılcı politikası, Almanya'nın Demiryolu Projesi, Osmanlı Devleti'nin Almanya'ya yaklaşması, 1908'de yapılan Reval görüşmesi ve Bosna kriziyle 20. yüzyıl başlarında Balkanlar, uluslararası bir çatışma ortamı haline gelmişti. Balkan devletleri, bağımsız olmaya çalışırken, Büyük Devletleri de bölgeye çekmesi, Balkanları 20. yüzyılda büyük bir karmaşa içine soktu. Asrın başlarında bloklar arasında başlayan savaş hazırlıkları Balkanlarda insanlığın gördüğü en büyük savaş olan Birinci Dünya Savaşı'nı başlatmıştır. Balkan Savaşlarının meydana getirdiği kayıpların telafi edilmesi yönündeki tutum, Osmanlı Devleti'ni de Birinci Dünya Savaşı'nın içine çekti.²⁵⁷ Böylece bu bunalımın fitilini ilk ateşleyen Avusturya ve Almanya'ya karşı onun hareket alanını kısıtlamak ve kendi siyasetlerini uygulamak için gerekli askeri, politik ve siyasi tedbirleri alan İngiltere, Fransa ve Rusya, Avrupa çatışmaları ve savaşlarını dünyanın dört bir yanına yayıp, onun altını üstüne getiren, korkunç katliamlara sebep olan, âlemi karmakarışık eden bir dünya savaşına dönüştürdü.

Güçlerin, ilk büyük gösterisi olan bu Büyük Savaş, küreselleşme sürecini tüm dünyada etkin kıldı. Bir Avrupa çatışması olarak başlayan savaşın, başlangıçtaki amacı ile ödenen bedeli ve elde edilen sonuçları arasındaki dengesizlik; savaşı, dünya çapında topyekûn bir ölüm-kalım mücadelesi haline getirmişti. Aşırı ulusçuluk faaliyetleri, savaşa zihniyeti ve sömürgeci politikalarıyla birbirlerine düşman olan ve dünyayı "herc-ü merc" eden bu gruplar, emperyalist fikirleri doğrultusunda; dünya hâkimiyeti için çıkardıkları bu savaşın sonuçlarının dünya âlemini nasıl etkileyeceğini, onu ne hale getireceğini bile umursamadılar.

²⁵⁶ Kuran, a.g.e., s. 196

²⁵⁷ Hikmet Öksüz, "Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı Öncesi Balkanlarda Yaşamış Olduğu Siyasal Süreç", Veysel Usta (Haz.), **Yirminci Yüzyılda Türkiye ve Balkanlar**, 1. Baskı içinde (13-35), Serander Yayınları, Trabzon, 2016, s. 17-19, 35

SONUÇ

Karagöz dergisi karikatürlerinde; Balkan devletlerinin 1908-1913'lü yıllar döneminde Fransız İhtilali ile başlayan milliyetçilik akımlarının etkisi altında gelişen büyük devlet olma, Osmanlı Devleti'nin Balkan topraklarını paylaşma istekleri gibi birçok sebeplerle aralarında meydana gelen ihtilaflar, Balkan toplumlarının bağımsız olma isteklerini kışkırtma; Balkanlarda ortaya çıkan bu krizlerin desteklenişi; Avrupa devletlerince de kendi çıkar ve politikaları yönünde desteklenmiş Balkan toplumlarının toprak işgallerine ve bağımsızlık kazanmalarına ortam hazırlanışı; bu anlamda Avrupa devletlerinin siyaseti, Balkan devletleri arasındaki anlaşmazlıkları körüklediği gerginliğin sebep oluşu, Makedonya'nın paylaşılabilmesi ve Bosna-Hersek'in Avusturya tarafından ilhakıyla çıkan gerginliğin büyüyen Avrupa'da savaşa sebep olması; bu savaşın büyüyen bütün Balkan ve Osmanlı coğrafyasına yayılması ve nihayetinde Avrupa devletlerinin büyük ve etkin rolüyle dünya savaşına dönüşü; hiçbir zaman aynı noktada birleşemeyen Avrupa siyasetinin, Balkanlar üzerinde uygun bir zemin bulup, kendi çıkarlarına göre Balkan devletlerinin isteklerine nasıl yardımcı olduğu ve onları kendi amaçları doğrultusunda nasıl kullandığı ele alınmıştır.

Karagöz dergisi karikatürleri yorumlarında; Balkan Birliğinin oluşturulması ve Balkan devletlerinin bağımsızlıklarını kazanma sürecinde Avrupa devletlerinin, kendi çıkarlarına göre bir gölge güç olarak duruma hep müdahale ettiği; böylece Osmanlı Devleti'nin, ona asırlardır vatan olan Balkanlardan çıkartılışı; Şark sorunu adı altında Osmanlı Devleti'nin bütün toprakları, Avrupa devletlerinin sömürgeci politikalarına göre paylaşılacak istenmesi; Sultan II. Abdülhamid tahtta kaldığı sürece Balkan devletleri arasındaki anlaşmazlıklardan faydalanarak onların Osmanlı Devleti'ne karşı ittifak kurmalarını önlemeye çalışması; ancak II. Meşrutiyet'in ilanından sonra, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin bu anlaşmazlıkların çözülmesinde uyumu yakalayacak kanunların çıkarılmasına neden olmasıyla; Makedonya üzerindeki ıslahatların kontrolünün Avrupa devletlerince kaldırıldığına bildirilmesinin ve Avusturya'nın Bosna'yı ilhak ettiğini açıklamasının neden olduğu Osmanlı Devleti üzerindeki etkileri, karikatürize edilerek işlendiği görülmektedir.

Hemen ardından Bulgar Prensiği'nin bağımsızlığını ilan etmesi ve onu Girit'in Yunanistan'a katılmasının takip etmesi; Yunanistan, Bulgaristan ve Sırbistan'ın ittifakına Osmanlı Hükümeti'nin engel olamayışı; İttihat ve Terakki yönetiminin, Balkan devletleri arasındaki anlaşmazlıkların en önemlisi olan "Kiliseler Meselesi" sorununu da çözerek, Balkan milletlerinin anlaşmalarına zemin hazırlaması; Rusya'nın kışkırtmalarıyla Bulgaristan, Yunanistan, Karadağ, Sırbistan arasında

Osmanlı Devleti'nin toprak paylaşımı konusunda anlaşmaya vararak, II. Abdülhamid'in büyük bir gayretle önlemeye çalıştığı Balkan Birliğinin kurulması karikatürlerde hicvedilerek eleştirilmiştir. Bu sırada Trablusgarp Savaşı sürüyordu. İtalyanların, Oniki Ada'yı işgalinden sonra Çanakkale'ye dayanması; İstanbul'un bu suretle tehdit edilmesi; başlayan Arnavutluk isyanı sonrasında Karadağ'ın, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesi; karikatürlerde yer alan konulardan oldu. Böylece Osmanlı Devleti'nin, Avrupa devletlerinin elinde oyuncak olan Balkan devletleriyle mücadele etmek zorunda kalışı; Avrupa devletlerinin, Osmanlı Devleti'ne karşı her olay, anlaşma ve ittifakta dolaylı ya da direkt müdahil olarak bulunması; Osmanlı Devleti'nin Balkan topraklarından sonra; Trablusgarp, Fas, Yemen gibi Kuzey Afrika topraklarında da sömürgeci bir politika gütmesi; karikatür diliyle gündeme getirildi.

Almanya, Avusturya ve İtalya'nın oluşturduğu, Avrupa ve Amerika kıtaları dışında nüfuz sahası ve sömürgeler elde etmeye çalışan Üçlü İttifak, daha önce aralarında dünyayı paylaşmış olan İngiltere, Rusya ve Fransa'nın kurduğu Üçlü İtilaf bloğunun muhalefetiyle karşılaşması ile bu devletlerin giderek artan silahlanma yarışıyla; dünya çapında büyük bir savaşın çıkmasına neden olmaları; bütün devletlerin, ekonomik güçlerini bu savaşta kullanışı; İtilaf Devletleri'nin güç dengelerini elinde tutmak için yürüttükleri politikalar, hâkimiyeti ele geçirmek için Almanya ve onunla beraber olan Üçlü İttifak bloğunu harekete geçirişi; bloklar arasındaki gerginlik ve çıkar çatışmalarının, daha sonra sonucu ağır bedellerle ödenen topyekûn bir dünya savaşına dönüşü ve bütün dünya coğrafyasına yayılması; savaşa neden olan tüm bu konuları; Karagöz dergisi; karikatürlerinde, kendi mizahi ifadesi ve görüşüyle tasvir etmiş ve yorumlamıştır.

Çalışmamızda kullandığımız Karagöz dergisi karikatürlerinde tespit ettiğimiz bütün bu 1908-1913'lü dönemin olaylarını, Karagöz dergisi karikatürlerinin nasıl ele aldığını, kendi bakış açılarıyla nasıl ifade ettiklerini aktarmaya çalıştık. Karikatürlerin ortaya çıkmasına yardımcı olduğu çoklu bakış açıları, döneme hem tarihsel tanık olmuş hem de, dönemin tarihsel durumunu ortaya koyan yazılı belgelerin kanıtlarını siyasi, sosyal, kültürel açıdan desteklemiş ve tamamlamıştır. Avrupa, Balkan devletleri ve Osmanlı Devleti'nin dönem içindeki birbirleriyle olan ilişkilerini, olayları, savaşları ve dönemin durumunu, Karagöz dergisi karikatürleri abartılı, alaycı bir şekilde ele almıştır. Balkan devletlerinin Avrupa devletlerinin gölgesinde isyan edip onların desteğiyle bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Avrupa devletleri ise Balkan devletlerini kullanarak, onların üzerinden Avrupa siyasetine yön vermişler ve Osmanlı Devleti toprakları üzerindeki sömürgeci politikalarını uygulama fırsatını elde etmişlerdir. Oynadıkları oyunları, asıl niyetleri ve amaçladıklarını ise çalışmada kullandığımız karikatürler, açıkça, net bir üslupla; yer yer terbiye ederek yola getirme; yer yer de ikaz etme yoluyla, hicvederek ortaya koymuştur. Avrupa devletleri, Balkan devletleri üzerinden Trablusgarp, Balkanlar ve Osmanlı Devleti topraklarında yürüttükleri sömürgeci politikalar ve silahlanma yarışıyla dünyayı Birinci Dünya Savaşı'na sürükledi. Karikatürler, süreci çizdikleri tablolarda devletlerin oyunlarının farkındalığını ortaya koymuş ve alaya alarak anlatmıştır. Üsluplarında kullandıkları üstünlük tavrı, biraz kızdırmakla birlikte kaba

olmayan nüktelerle Osmanlı Devleti'ne karşı savaş halinde olanların başarılı olamayacaklarını, Avrupa devletlerinin kendi siyasetlerinin sonucunda çıkardıkları savaşların, güttükleri sömürgeci politikalarının sonuçlarının kendileri ve dünya açısından felakete neden olduğunu ince bir mizah anlayışıyla ortaya koymuştur.

Karagöz dergisi, savaş dönemi sırasında neredeyse ikinci bir mizah dergisi olmaksızın yayınlanmış, İtilaf Devletleri'ne yönelik hırçın ve eleştirel bir üslupla yüklenmişti. Osmanlı Devleti müttefiklerini ise abartılı bir çizimle çizmemektedir. Savaş yıllarında üstlendiği moral bildirisi görevi sebebiyle onları yücelten çizimlere ağırlık vermişti. Karagöz dergisinin bu toplumsal değerlere önem veren tutumu onu geniş kitlelere ulaştırmıştı. Osmanlı Devleti'nin zor duruma düşmesine sebep olan devletler ağır bir eleştirel dille çizilmişti. Bu sayede toplumda ortak bir bilinç oluşturulmasına katkı sağlamıştı. Kurtuluş ve mücadele çabalarına dikkat çekmek için reel hayatı birebir yansıtan tasvirici çizgi dünyasından vazgeçerek, ayrıntılardan uzaklaşmış, savaşın getirdiği öfke, onu karikatürel olana daha çok yaklaştırmış, kavgacı, popülist kimliği ağır basmıştı. İktidarı kimi zaman alkışlayan, kimi zaman eleştiren bir üslup kullanmıştı. Ancak kendine özgü mizah anlayışıyla yorumladığı 1908-1913'lü yıllar dönemini, Avrupa devletlerinin, Trablusgarp, Balkanlar ve dünya üzerindeki politikalarının nefret ve acı barındıran gelişmelerini, gülümseten çizimler ve satırlarla okuyucularına aktarmayı başarmıştı. Düşmanın zayıflığını ve korkaklığını gündeme getirerek, alay konusu yapmıştı. Karagöz dergisi karikatürlerinde Osmanlı Devleti'ne saldıranları zayıf ve güçsüz göstermiştir. Karikatürlerinde Osmanlı Devleti'nin müttefikleri nazarındaki itibarını artıracak yorumlamalar getirmiştir. Böylece, okuyucu kitlesi ve kamuoyuna, güven vererek, moral kazandırmış, mizahın zekânın üstün gelme mücadelesi olarak görülmesi nedeniyle, savaş döneminde Karagöz dergisi, psikolojik savaş unsuru olarak da kullanılmıştır.

Özellikle mübalağa ve dönüştürme kabiliyetiyle çizilen karikatürler, düşmanla mücadelede ve toplumun inancını pekiştirme, arzu edilen algıyı oluşturma konusunda önemli bir propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Karagöz dergisi karikatürleri, bu niteliğiyle hem halkın nabzını tutarak uzun süre yayınlanmış, hem de diğer karikatür çizimleriyle arasındaki farkı belirlemiştir. Bu özelliğiyle 1908-1913'lü yıllar döneminde tek oluşu onu çalışmanın ana unsuru haline getirmiştir. Kendi mizah anlayışını esprili bir dille yoğurarak kamuoyunu etkilemeyi başarmıştır. Trablusgarp Savaşı, Balkanlarda çıkan karmaşa, Avrupa devletlerinin gölge gibi bu karmaşayı desteklemesiyle Osmanlı Devleti'ne yağdırdığı notalar, çıkardığı isyanlar, savaşlar karşısında Osmanlı Devleti'nin çaresiz kalışında bile Karagöz dergisi karikatürlerinde korku ve endişeden eser yoktu. İtilaf ve Balkan devletlerini alaya alıp aşağılamış, sürdürdükleri politikalarını, çıkardıkları savaşlarda attıkları topları, kurdukları oyunlarını, birliklerini ve ittifaklarını, yaptıkları anlaşmalarını, birbirleriyle rekabetlerini, bağımsızlık ve ilhak ilanlarını, silahlanma yarışlarını Osmanlı Devleti'ni zor duruma düşürme çabalarını ve sonuçta anlaşamayarak düştikleri durumları hafife alıp, küçümsemmiştir. İngilizler için "kikirik", Ruslar için yaptığı "ayı" benzetmeleriyle; İngilizleri savaştan anlamaz; Rusları ise medeniyet dışı, kaba, vahşi olarak yansıtıyordu. Gelişmeleri, Osmanlı çıkarlarına göre

yorumlayıp, Osmanlı Devleti müttefiklerini övmüştür. Böylece halkın tedirginliğini, dizginlemeyi başarmıştır.²⁵⁸ “Eden bulur” gibi özlü sözler de kullanarak savaş ve karmaşa çıkarıcıların sonunda o karmaşanın içinde kaybolacağını, aç gözlülüklerinin onları bitireceğini ve sonları olacağına yaptığı vurguyla dönemin olayları karşısında toplumun moralini yükseltmiştir.

Karagöz dergisindeki karikatürlerde dönemin süreci, Karagöz ve Hacivat diyalogları aracılığıyla altyazılı olarak sunulmuştu. Dergi, halk dilini kullanan tasvirici anlayışıyla halkın nabzını elinde tutmuş, toplumsal değerlere sahip çıkmasıyla geniş kitlelere ulaşmayı başaramıştı. Bu yönüyle ulaştığı kitlelere, cesaret ve manevi güç vermişti. Karikatürlerindeki yorum, siyasi olaylara birinci elden yapılan tanıklık; Karagöz’le Hacivat’ın karşılıklı konuşmalarında görülmekteydi. Tarihsel konulara farklı bakış açıları kazandırabilecek bu özelliğinden, çalışmaya konu olan olayları ve dönemi tanımlayabilmek, anlamak ve idrak edebilmek adına da yararlanılmıştır.

Devletçi mizahın ilk örneği olan Karagöz dergisinden 1908-1913’lü yıllar dönemine birinci elden kaynak ve kanıt olma özelliğinden faydalanılmış, dönemin olaylarına yaklaşımı, ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Çalışmada; savaşların, olay ve gerginliklerin çıkma amacı neydi? Savaşlarda sorumluluk kime aitti? Avrupa devletlerinin politikalarının sonucu neye mal oldu? Balkan devletleri nelere sebep oldu? Osmanlı Devleti’nin tepkisi, dönemin olaylarıyla başa çıkış yöntemleri nelerdi? gibi soruların cevabı tarihi; yaratıcı, özgün ve analizci bir çabayla inceleyerek, anlayarak ve anlatarak karikatürlerin bu özet halindeki aktarımından verildi. Çünkü karikatürler, her ne kadar dönemine aitmiş gibi çizilseler de çizimleriyle aktardıklarındaki hissiyat ve olaylara bakış açısı, geçmişten kaynaklanan bugünün sorunlarının asıl nedenleri hakkında mantıksal ipuçlarını da içinde barındırır. Bu durum, toplumların bilinçaltılarında yatan 1908-1913’lü yılları Avrupa, Osmanlı, Balkan devletleri ve dünya algısını ortaya çıkarmayı ve bu konudaki tespitlerin yapılmasını da kolaylaştırmaktadır. Karikatürler, bu dönem Avrupa, Osmanlı ve dünya tarihi sürecini anlamak için yapılan analize yardımcı olmalarının yanı sıra günümüze yansıyan nedensiz ve mantıksız görünen sorunların kaynağını anlama ve çözümü için cevaplar bulmamıza da yol göstermişlerdir. Üstlendikleri bu rehberlik ve misyon çalışmamızda değerlendirilen konuların da güçlendirilmesine kaynaklık etmiş, yapılan incelemelere temel unsur olmalarının yanı sıra yayınlandığı yılların olayları için de vazgeçilmez bir kaynak özelliğini de kazanmışlardır. Bu bağlamda kullandığımız karikatürlerin tanıklık ettikleri 1908’den 1914’lü yıllara dayanan dönemin; Balkanlar, Trablusgarp, Avrupa devletlerinin politikaları ve dünya siyasetleri, Osmanlı Devleti’nin durumu, gibi siyasi ve sosyal olaylarının dünya tarihindeki yarattığı etkilerini anlamamızda yazılı kaynakları destekleyen ve tamamlayan bir rol üstlendikleri görüldü. Böylece çalışmada, Avrupa devletlerinin küreselleşme politikalarının, Balkanlar ve dolayısıyla Osmanlı Devleti üzerinden yarattığı; Avrupa, dünya ve Türk tarihi üzerindeki etkileri ve ortaya çıkardığı sonuçları

²⁵⁸ Tuncay Öğün, “Karagöz Gazetesi Örneğinde Osmanlı Mizahında ve Karikatüründe Çanakkale Deniz Savaşları”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ**, Yıl: 13/18 (Bahar 2015), s. 565-568

değerlendirildi. Bu sayede de Avrupa devletlerinin; Trablusgarp, Balkanlar, Osmanlı ve dünya siyasetiyle bağıntılı 1908-1913'lü yılları Türk ve dünya tarihi sürecinin, yirminci yüzyıl başındaki konumu belirlenebildi.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Arşiv Kaynakları

Karagöz, (Yıl: 1324/ 17, 18, 19, 24, 41; Yıl: 1325/ 173, 176; Yıl: 1326/ 177, 183, 201, 217, 223, 235, 239, 245, 246; Yıl: 1327/ 271, 284, 291, 296, 306, 315, 316, 325, 347, 349, 351, 365, 379; Yıl: 1328/ 398, 401, 409, 415, 417, 425, 453, 465, 468, 469, 478, 482, 484; Yıl: 1329/ 502, 505, 506, 511, 513, 517, 519, 520, 521, 560, 584, 598; Yıl: 1330/ 602, 608, 640, 641, 642) (20 Eylül 1324-19 Temmuz 1330).

Diğer Kaynaklar

Adanır, Fikret (2001), **Makedonya Sorunu Oluşumu ve 1908'e Kadar Gelişimi**, (Çev. İhsan Catay), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Nr. 123, İstanbul.

Akbaba, Bülent (2014), "İnkılâp Tarihi Öğretimi İçin Bir Kaynak: Karagöz Dergisi", **Kastamonu Eğitim Dergisi**, XX/2, 731- 742.

Alkan, Necmettin (2006), **Avrupa Karikatürlerinde II. Abdülhamid ve Osmanlı İmajı**, 2. Baskı Selis Kitaplar, İstanbul.

_____ (2014), **Ve Selanik Düştü... 1912-1913 Balkan Savaşı ve Hezimet**, 1. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul.

_____ (2016), **Karikatürlerle Oryantalizm Avrupa'nın Türk ve Türkiye Algısı**, 1. Baskı, Selis Kitaplar, İstanbul.

Armaoğlu, Fahir (2005), **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995**, 15. Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul.

Aydın, Salim (2014), "Balkan Savaşları ile İlgili Doğru Bilinen Yanlışlar", Mustafa Türkeş (Ed.), **100. Yılında Balkan Savaşları (1912-1913): İhtilaflı Duruşlar**, içinde 1 (621-640), Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Balcıoğlu, Semih (1998), **Cumhuriyet'in 75. Yılında Türk Karikatürü**, 2. Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

Berkes, Niyazi (2005), **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, 7. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Beydilli, Kemal (1991a), "Avrupa", **DİA içinde**, 4 (135-151), TDV Yayınları, İstanbul.

_____ (1991b), "Avusturya", **DİA içinde**, 4 (174-177), TDV Yayınları, İstanbul.

_____ (1991c), "Bağdat Demiryolu", **DİA içinde**, 4 (442-444), TDV Yayınları, İstanbul.

- _____ (2007), “Osmanlılar”, **DİA içinde**, 33 (497-502), TDV Yayınları, İstanbul.
- _____ (2008), “Rusya”, **DİA içinde**, 35 (253-265), TDV Yayınları, İstanbul.
- _____ (2010), “Şark Meselesi”, **DİA içinde**, 38 (352-357), TDV Yayınları, İstanbul.
- Bilge, Mustafa L. (1991), “Arnavutluk”, **DİA içinde**, 3 (383-390), TDV Yayınları, İstanbul.
- Bostan, İdris (2013), “Yemen”, **DİA içinde**, 43 (406-412), TDV Yayınları, İstanbul.
- Brummett, Palmira (2003), **İkinci Meşrutiyet Basınında İmge ve Emperyalizm 1908-1911**, (Çev. Ayşen Anadol), 1. Baskı, İletişim, İstanbul.
- Buzpınar, Ş. Tufan (1996), “Fransa”, **DİA içinde**, 13 (184-187), TDV Yayınları, İstanbul.
- Bütüner, Zübeyir (2012), “1912-1913 Balkan Savaşları ve Almanya”, **XIV. Yüzyıldan Günümüze Balkanlar ve Balkan Tarihi On Dördüncü Askeri Tarih Kongresi Bildirileri-I (3-7 Aralık 2012- İstanbul)**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara, 373-390.
- Çeviker, Turgut (1986), **Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü**, 3. Baskı, Adam Yayıncılık, İstanbul.
- Duman, Hasan (2000), **Osmanlı-Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828-1928)**, 2. Baskı, Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmet Vakfı, Ankara.
- Durgun, Bülent (2012), “Doğu Ege Adalarında Türk Varlığı Açısından Balkan Harbi'nin Önemi”, Ünal Şenel (Haz.), **III. Uluslararası Balkanlarda Türk Varlığı Sempozyumu Bildirileri (10-12 Mayıs 2012)**, 1, Celal Bayar Üniversitesi Yayınları, Manisa, 448-462.
- Dursun, Davut (1989), “Almanya”, **DİA içinde**, 2 (510-520), TDV Yayınları, İstanbul.
- Edirneli, Metin (2016), **Balkanlar ve...**, TRT Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Ekici, Nuray (2006), “Bulgar Devletinin Gelişmesi (1878-1908)”, Osman Karatay- Bilgehan A. Gökdağ (Der.), **Balkanlar El Kitabı: Tarih, içinde** 1(528-541), KaraM&Vadi Yayınları, Ankara.
- Erinç, Sırrı (1991), “Amerika Birleşik Devletleri”, **DİA içinde**, 3 (47-53), TDV Yayınları, İstanbul.
- Eryaman, Ayşe (2014), “Yirminci Yüzyıl Başlarında Büyük Güçlerin Balkan Politikaları”, Mustafa Türkeş (Ed.), **100. Yılında Balkan Savaşları (1912-1913): İhtilafı Duruşlar, içinde** 1 (67-88), Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Gencer, Mustafa (2002), “Osmanlı-Alman Münasebetleri Çerçevesinde Şark Meselesi”, Hasan Celal Güzel vd. (Ed.), **Türkler, içinde** 13 (34-39), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Glenny, Misha (2001), **Balkanlar 1804-1999: Milliyetçilik, Savaş ve Büyük Güçler**, (Çev. Mehmet Harmancı), 1. Baskı, Sabah Kitapları, İstanbul.

- Hacısalihoğlu, Mehmet (2003), "Makedonya", **DİA içinde**, 27 (437-444), TDV Yayınları, İstanbul.
- İnuğur, Nuri (2005), **Basın ve Yayın Tarihi**, 5. Baskı, Der Yayınları, İstanbul.
- Jelavich, Barbara (2006), **Balkan Tarihi: 20. Yüzyıl**, (Çev. Zehra Savan-Hatice Uğur), 1. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul.
- Karal, Enver Ziya (1996), **Osmanlı Tarihi İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918)**, IX, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Karatay, Osman (2006), "Hasburg İdaresinde Bosna ve Boşnaklar", Osman Karatay-Bilgehan A. Gökdağ (Der.), **Balkanlar El Kitabı: Tarih, içinde** 1 (542-552), KaraM&Vadi Yayınları, Ankara.
- Karpat, Kemal (1992), "Balkanlar", **DİA içinde**, 5 (25-32), TDV Yayınları, İstanbul.
- Kavas, Ahmet (2001), "İtalya", **DİA içinde**, 23 (446-448), TDV Yayınları, İstanbul.
- _____ (2012), "Trablusgarp", **DİA içinde**, 41 (288-291), TDV Yayınları, İstanbul.
- Kızıltoprak, Süleyman (2002), "II. Abdülhamid'in Mısır Sorununa Yaklaşımı ve İstanbul Konferansı", Hasan Celal Güzel vd. (Ed.), **Türkler, içinde** 13 (57-69), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Kiel, Machiel (2001), "İşkodra", **DİA içinde**, 23 (433-434), TDV Yayınları, İstanbul.
- Koloğlu, Orhan (2003), "Libya", **DİA içinde**, 27 (179-184), TDV Yayınları, İstanbul.
- _____ (2005), **Türkiye Karikatür Tarihi**, 1. Baskı, Bileşim Yayınları, İstanbul.
- Koylu, Zafer (2002), "Trablusgarp Savaşı Sırasında 12 Adanın İşgali", Hasan Celal Güzel vd. (Ed.), **Türkler, içinde** 13 (291-295), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Kuran, Ercüment (1992), "Birinci Dünya Savaşı", **DİA içinde**, 6 (196-200), TDV Yayınları, İstanbul.
- Kutlu, Sacit (2007), **Milliyetçilik ve Emperyalizm Yüzyılında Balkanlar ve Osmanlı Devleti**, 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Küçük, Cevdet (1992), "Balkan Savaşı", **DİA içinde**, 5 (23-25), TDV Yayınları, İstanbul.
- McCarthy, Justin (1998), **Ölüm ve Sürgün**, (Çev. Bilge Umar), İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- Muradov, Nazım (2011), "19. Yüzyılın Sonu-20. Yüzyılın Başlarındaki Türkiye Dışı Türk Basınında Girit Meselesi-I", Mehmet Demiryürek vd. (Der.), **Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk Tarihi I. Uluslararası Lefke Avrupa Üniversitesi Tarih Kongresi (6-9 Nisan 2011) Bildiri Kitabı**, Lefke Avrupa Üniversitesi Yayınları, KKTC, 517-556.
- Okur, Mehmet (2012), "The Times Gazetesi'ne Göre Balkan Savaşları ve İngiltere'nin Politikası", **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, XII / 2, 183-197.

- Ortaylı, İlber (2005), **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, 21. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Öğün, Tuncay (2015), “Karagöz Gazetesi Örneğinde Osmanlı Mizahında ve Karikatüründe Çanakkale Deniz Savaşları”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı**, Yıl: 13 (18), 563-592.
- Öksüz, Hikmet (2006), “Batı Trakya Türkleri (1913-2006)”, **Batı Trakya Türkleri: Makaleler**, içinde (1-13), KaraM, Çorum.
- _____ (2016), “Osmanlı Devletinin Birinci Dünya Savaşı Öncesi Balkanlarda Yaşamış Olduğu Siyasal Süreç”, Veysel Usta (Haz.), **Yirminci Yüzyılda Türkiye ve Balkanlar**, 1. Baskı içinde (13-35), Serander Yayınları, Trabzon.
- Öngören, Ferit (1998), **Cumhuriyet’in 75. Yılında Türk Mizahı ve Hicvi**, 3. Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Özcan, Azmi (1996), “Fransa”, **DİA içinde**, 13 (178-181), TDV Yayınları, İstanbul.
- _____ (2000), “İngiltere”, **DİA içinde**, 22 (299-302), TDV Yayınları, İstanbul.
- Popovski, Vlado (2016), “Berlin Kongresi’nden Balkan Savaşlarına Kadar Olan Dönemde Makedon Devleti’nin Kurulması Sorunu Konusunda Makedon Faktörü ve Rus Faktörü Arasındaki Çatışma”, Şahin Kuyucu vd. (Haz.), **Tarih Boyunca Türk- Makedon İlişkileri-I**, içinde (1-11), Genelkurmay Askeri Etüt Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Saatçi, Meltem Begüm (2006), “Makedonya Sorunu”, Osman Karatay-Bilgehan A. Gökdağ (Der.), **Balkanlar El Kitabı: Tarih**, içinde 1 (553-567), KaraM&Vadi Yayınları, Ankara.
- Sertoğlu, Midhat (2011), **Mufassal Osmanlı Tarihi (Resimli-Haritalı)**, V, 1. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Soysal, İsmail (1996), “Fransa”, **DİA içinde**, 13 (181-184), TDV Yayınları, İstanbul.
- Şenel, Şennur (2006), “19. ve 20. Yüzyılların Denge Oyununda Balkanlar”, Osman Karatay-Bilgehan A. Gökdağ (Der.), **Balkanlar El Kitabı: Tarih**, içinde 1 (399-412), KaraM&Vadi Yayınları, Ankara.
- Taştan, Yahya Kemal (2006), “Balkanlarda Ulusçuluk Hareketleri”, Osman Karatay-Bilgehan A. Gökdağ (Der.), **Balkanlar El Kitabı: Tarih**, içinde 1(413-445), KaraM&Vadi Yayınları, Ankara.
- Tukin, Cemal (1996), “Girit”, **DİA içinde** 14 (85-93), TDV Yayınları, İstanbul.
- Turan, Şerafettin (2001), “İtalya”, **DİA içinde**, 23 (448-452), TDV Yayınları, İstanbul.
- Uçarol, Rifat (2000), **Siyasi Tarih (1789-1999)**, 5. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Yalçın, Durmuş vd. (2004), **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-I**, 3. Baskı, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.

Yerasimos, Stefanos (2002), **Milliyetler ve Sınırlar: Balkanlar, Kafkasya ve Orta-Doğu**, (Çev. Şirin Tekeli), 5. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.

Yıldırım, Bülent (2014), **Bulgaristan'daki Ermeni Komitelerin Osmanlı Devleti Aleyhine Faaliyetleri (1890-1918)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Özge SAKA, 10.09.1980 tarihinde Trabzon İli, Ortahisar İlçesi'nde doğdu. 1994 yılında Trabzon Merkez Mehmet Akif Ersoy İlköğretim Okulu'nu; 1998 yılında Trabzon Fatih (Y.D.A.) Lisesi'ni; 2007 yılında da Karadeniz Teknik Üniversitesi-Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü'nü bitirdi. 2009 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı'nda Tarih Tezli Yüksek Lisans Programı'na başladı.

SAKA, bekâr olup İngilizce bilmektedir.